

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра соціальної філософії та управління**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

*Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції з міжнародною участю*

**«УКРАЇНА І СВІТ: СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ
ВИМІРИ БЕЗПЕКИ ТА СПІВПРАЦІ»**

24 листопада 2023 року

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра соціальної філософії та управління**

УКРАЇНА І СВІТ: СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ БЕЗПЕКИ ТА СПІВПРАЦІ

**Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції з міжнародною участю**

24 листопада 2023 року

Ірпінь
2023

УДК 316.47/.48-049.5(06)

ББК 60.52я431

У 45

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 7 від 19 грудня 2023 року)*

Рецензенти:

Гай-Нижник П. П., доктор історичних наук, громадський діяч, голова «Української академії геополітики та геостратегії»;

Зикун Н. І., доктор наук із соціальних комунікацій, професор, декан факультету соціально-гуманітарних технологій та менеджменту Державного податкового університету.

У 45

Україна і світ: соціально-гуманітарні виміри безпеки та співпраці [Електронний ресурс] : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю, 24 листопада 2023 р., м. Ірпінь. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. – 204 с. – PDF-формат.

У збірнику матеріалів конференції висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних проблем міжнародних відносин у політичному, соціально-гуманітарному, комунікаційному та управлінському вимірах соціальної співпраці та інформаційної безпеки в контексті міжнародного партнерства за умов військової агресії російської федерації проти України.

Видання розраховане на науковців, викладачів, представників органів державного управління й органів місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, аспірантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів і не несе відповідальності за недостовірність опублікованих даних.

Тези друкуються в авторській редакції. Автори відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та достовірність інших відомостей.

УДК 316.47/.48-049.5(06)

ББК 60.52я431

© Кафедра соціальної філософії та управління, 2023

© Державний податковий університет, 2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Зикун Н. І., д-р наук соц. ком., професор, декан факультету соціально-гуманітарних технологій та менеджменту Державного податкового університету;

Чупрій Л. В., д-р політ. наук, професор, завідувач кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Васильєва О. І., д-р наук держ. упр., професор, професор кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Грабовенко Н. В., д-р наук держ. упр., доцент, професор кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Синяков С. В., д-р філос. наук, професор, професор кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Близнюк А. С., д-р наук держ. упр., доцент, професор кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Гусятинський М. В., канд. техн. наук, доцент, професор кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Архіпов В. І., канд. політ. наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Готра О. Б., канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Грушева А. А., канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Держак Н. О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Канцур І. Г., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Супруненко С. А., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету;

Ключка О. В., канд. екон. наук, доцент, заступник декана з навчально-методичної роботи факультету соціально-гуманітарних технологій та менеджменту, доцент кафедри фінансових ринків та технологій.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

МІЖНАРОДНА КОЛЕКТИВНА БЕЗПЕКА: ПОШУКИ ВІДПОВІДЕЙ НА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Архіпов В. І.

СТРАТЕГІЇ ЛІДЕРІВ ДЕМОКРАТІЇ ЯК СКЛАДОВА
ПЕРЕМОГИ НАД ДЕРЖАВОЮ-АГРЕСОРОМ 10

Кан Ден Сік

РАКЕТНО-ЯДЕРНА ПРОБЛЕМА ПІВНІЧНОЇ КОРЕЇ І
БЕЗПЕКА КИТАЮ 17

Медвідь Ф. М., Твердохліб А. І., Бурлака А. А.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ
СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ 20

Небесенко А. О.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ТАКИХ ЯК
ООН І НАТО, У ПІДТРИМЦІ МИРУ ТА СТАБІЛЬНОСТІ 27

Павлова О. В.

ВПЛИВ БЕЗПЕКОВИХ АСПЕКТІВ НА РОЗВИТОК
СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРАЖВИ..... 33

Петренко А. С.

ДОСВІД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ
НІМЕЧЧИНИ: МОЖЛИВІСТЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ..... 36

Пилипенко О. Є.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ 40

Савчук С. О.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ
ТЕРОРИЗМУ ТА ШЛЯХІВ БОРОТЬБИ З НИМ 44

Тритинник Х. І. ВПЛИВ ВІЙНИ НА УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІКУ: ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ	48
---	----

Цюрупа М. В. ВОЄННА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ	54
--	----

СЕКЦІЯ 2

ГЛОБАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Гордієнко М. Г. ДИФУЗНІ СИНДРОМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНИХ ПЕРТУРБАЦІЙ	58
---	----

Готра О. Б. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	65
--	----

Даріус Юодіс (Darius Juodis) «БОРОТЬБА ЗА ІСТОРІЮ» З ЛИТОВСЬКОЇ ПЕРСПЕКТИВИ.....	72
--	----

Дранчук І. М. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	75
--	----

Полегкий О. М. УКРАЇНА – ТАЙВАНЬ: МІЖ ОНТОЛОГІЧНОЮ НЕЗАХИЩЕНІСТЮ ТА ДИЛЕМОЮ РЕГІОНАЛЬНОЇ (НЕ)БЕЗПЕКИ	78
--	----

Чупрій Л. В. ПОСИЛЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗПАДУ РОСІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	83
--	----

СЕКЦІЯ 3
ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ

Тодоров І. Я. ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК УМОВА УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРЕМОГИ.....	80
---	----

СЕКЦІЯ 4
ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ:
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР
МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

Богдановський Д. І., Богдановський І. В., Льовкіна О. Г. ІННОВАЦІЙНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ	91
---	----

Синяков С. В. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА РЕАЛЬНІСТЬ ТА ПОСТНАУКОВА МЕТАФІЗИКА	95
---	----

Ярема В. І. ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ПОЛІТИЧНИЙ, ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ	101
---	-----

СЕКЦІЯ 5
СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ДЕРЖАВНИХ, ГРОМАДСЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ
ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Кравчук Л. В., Бучко А. Т., Гришук С.В. РОЗВИНЕНЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО – ОСНОВА БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	106
--	-----

Чупрій Л. В., Сіра О. В. ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СФЕРУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....	110
---	-----

СЕКЦІЯ 6**ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ВИМІРИ****Гиріна Т. С.**

КОНСТРУКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ
В МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ 115

Калита О. П.

МОВНА МОДЕЛЬ КОМУНІКАЦІЇ В ЕКОНОМІЧНИЙ
ЖУРНАЛІСТИЦІ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ 118

Тихонюк Я. В.

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ
ДЛЯ АУДИТОРІЇ В МЕДІА:
РОЗУМІННЯ МІЖНАРОДНИХ СТРАТЕГІЙ 122

Яровенко Л. В.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ МЕДІАДИСКУРС
У СТРУКТУРІ МЕДІАСМАКІВ УКРАЇНЦІВ
ВІД 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ 126

СЕКЦІЯ 7**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ****Близнюк А. С.**

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЦИФРОВОЮ
ТРАНСФОРМАЦІЄЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ 130

Грабовенко Н. В.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА МОТИВАЦІЙНИХ
МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО РОБОТИ
В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ 135

Держак Н. О., Ромахова О. О. РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	140
---	-----

Іванов Є. Ю. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	145
---	-----

Колосов О. О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНОПАРКІВ В УКРАЇНІ	149
---	-----

Кондратюк А. В. ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАГАЛЬНИЙ АСПЕКТ	153
--	-----

СЕКЦІЯ 8

МЕНЕДЖМЕНТ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Братунець Ю. Ю. РОЛЬ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ	157
---	-----

Держак Н. О., Павленко В. Б. КРИХКІСТЬ AGILE-MIX У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ	162
--	-----

Євгієнко Т. В. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ	166
---	-----

Канцур І. Г. ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	170
---	-----

Пастух А. О. ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВИХ СТРАТЕГІЙ ВЕДЕННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	173
--	-----

Пастух А. О. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	176
--	-----

Сніжко Ю. І. ВИКЛИКИ МЕНЕДЖЕРІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	179
--	-----

Хміляр А. Ю. СИСТЕМА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ «КРАЇНА»	183
--	-----

СЕКЦІЯ 9
ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА, ПЕДАГОГІЧНА,
ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ТА ТРЕНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЗА УМОВ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ

Деніжна С. О. РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ СТАРТАПІВ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	186
--	-----

Лисак І. Ю. BLENDED LEARNING: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ТА ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	190
---	-----

Петухова І. О., Костевська Н.В. ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ РЕЗИЛЬЄНТНОГО СУСПІЛЬСТВА	193
---	-----

Сова М. О. МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	195
---	-----

Тур О. М. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОСВІТЯН: ПОЛІЛІНГВАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	200
---	-----

СЕКЦІЯ 1

МІЖНАРОДНА КОЛЕКТИВНА БЕЗПЕКА: ПОШУКИ ВІДПОВІДЕЙ НА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Архіпов В. І.,

канд. політ. наук, доцент,

доцент кафедри соціальної

філософії та управління,

Державний податковий університет,

м. Ірпінь, Україна

СТРАТЕГІЇ ЛІДЕРІВ ДЕМОКРАТІЇ ЯК СКЛАДОВА ПЕРЕМОГИ НАД ДЕРЖАВОЮ-АГРЕСОРОМ

«У довгій світовій історії лише нечисленним поколінням в годину найбільшої небезпеки випала роль захисників свободи. Енергія, віра, відданість, з якими ми боремося за цю спробу, осяють нашу країну, всіх, хто служить їй, - відблиск цього полум'я воістину може осяяти весь світ... не питайте, що країна може зробити для вас, - питайте, що ви можете зробити для своєї країни» [1].

Це одна з головних ідей інавгураційної промови 20 січня 1961 року Джона Кеннеді яка стала пріоритетом його політики на посаді Президента США, в часи, коли «холодна» війна досягла свого апогею і світ опинився на порозі «останньої війни в історії людства». На щастя для всіх, тоді вдалося запобігти катастрофи світового масштабу.

З початком відкритої війни РФ проти України у лютому 2022 році, необхідність об'єднання всіх демократичних сил набуло своєї нової актуальності, оскільки людство вкотре опинилося на межі Світової та ядерної війни. Беззаперечно, що дії РФ підпадають під ознаки злочину агресії як вони визначені у пунктах «а», «b», «с», «d», «е» та «g» статті 3 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН N 3314 (XXIX) «Визнання агресії» від 14 грудня 1974 року [2].

За таких умов виникає необхідність реформування внутрішньої та зовнішньої політики країн сталої демократії, розробки нового, ефективного механізму забезпечення міжнародної безпеки.

Щоб зрозуміти зміни безпекової та зовнішньої політики провідних демократичних країн, трансформацій відносин між ними, викликаними наслідками широкомасштабної агресії РФ проти України, доречно звернутись до Аналітичної доповіді Центру зовнішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, підготовленою у червні 2023 року [3].

Аналітична доповідь ставить за мету знайти відповіді на наступні питання:

1. Як змінилися відносини між заможними демократіями після 24 лютого 2023 р.?

2. Які є перспективи розширити коаліцію з протидії агресії РФ, аби посилити її міжнародну ізоляцію?

3. Чи може відповідна коаліція зберегти єдність за умов нейтралізації чи істотного послаблення глобальних загроз, спричиненими політикою РФ, задля реакції на інші загрози міжнародній безпеці та пошуку відповіді на глобальні виклики [3, с. 5–6]?

Розглянемо деякі зміни (що стосуються України) в стратегічних документах провідних демократичних держав на які звертають увагу автори аналітичної доповіді.

Фахівці інституту аналізують нову Стратегію національної безпеки США. Вона відповідає на два фундаментальні стратегічні виклики – конкуренцію між великими державами за формування міжнародного порядку та протидію транснаціональним спільним загрозам.

Щодо першого питання, то чітко визначаються два основних суперника США - Росія та Китай. Ставляться завдання: стримати першого і випередити другого. РФ є безпосередньою загрозою для вільної та відкритої міжнародної системи. Вона становить загрозу регіональній безпеці й порядку Європи, це джерело зривів і нестабільності у всьому світі, вона не має можливостей КНР. КНР є державою, яка має потенціал до змін міжнародного порядку.

США та їхні союзники підтримують військові сили України та зміцнюють оборону в сусідніх з росією країнах НАТО, водночас запроваджуючи санкції проти Москви через її агресію. Сполучені штати разом із союзниками запобігатимуть спробам РФ завдати ще більшої шкоди європейській безпеці демократії та інституціям; стримуватимуть і за потреби відповідатимуть на дії, що становлять загрозу США.

Щодо України, то документ істотно доповнює положення проміжного варіанта стратегії, представленої невдозі після інавгурації Джо Байдена. Сполучені Штати і далі підтримуватимуть Україну та її боротьбу за свою свободу, допоможуть відновитися економічно та заохочують до інтеграції з ЄС [3, с. 9].

У березні 2021 року Велика Британія прийняла програму за назвою: Комплексний огляд питань безпеки, оборони та зовнішньої політики. Однак за оцінками експертів британського королівського інституту міжнародних відносин (Chatham House) [4], у наслідок глобальних змін у сфері безпеки після повномасштабного нападу РФ на Україну британський уряд змушений істотно переглянути положення документа, зокрема з акцентом на протидію «дедалі більшому згубному впливові» РФ та КНР.

Спостерігаються нові тенденції. 1. Стратегічне й військове протистояння з росією щодо статусу України та загальних рамок європейської безпеки домінуватиме в зовнішній і безпековій політиці Великої Британії. 2. Зміцнення відносин з США. 3. Продовжувати грати роль організатора широкої ліберально-демократичної спільноти – G7+.

9 листопада 2022 року президент Франції Еммануель Макрон презентував позачерговий стратегічний звіт (Revue nationale strategique) [5]. В документі розроблено військову доктрину до 2030 року. Росія в ній фігурує як деструктивна сила, що порушила світовий порядок в прагне переписати історію, вона звинувачується у «маніпуляції» і «баналізації» ядерної загрози, що для Франції є недопустимим. Стратегія струмування ґрунтується на тому, що Франція в ЄС єдина ядерна держава.

«Географічним масштабом російської загрози обґрунтовано потребу Франції до 2030 року мати «військові можливості, що дадуть змогу вступити в конфлікт високої інтенсивності.» [3, с. 11]. З метою досягнення цих цілей Франція прагне виконати десять стратегічних цілей.

Німеччина керується короткостроковими і часто економічними міркуваннями. Робота над стратегією ще триває. Не дивлячись на це, країна займає чітку проукраїнську позицію, однозначно засуджує агресію та всебічно допомагає Україні.

Відповідні зміни в доктринальних документах НАТО з'являються після початку відкритої агресії проти України в лютому 2023 року. Йдеться про Стратегічну концепцію 2022 р., що ухвалена на Мадридському самміті НАТО.

В основі документа лежить «360-градусний підхід», який визначає три основні завдання альянсу: стримування та оборона; запобігання та управління кризами; безпека через співпрацю. Ключовою відмінністю від попередньої концепції є акцент на оборонному характері НАТО.

РФ називають агресором, державою, що порушила норми і принципи, які сприяли стабільності європейської безпеки, найзначніша й пряма загроза безпеці союзників, миру й стабільності в євроатлантичному регіоні. Її мілітаризація, в тому числі в регіонах Балтійського, Чорного та Середземного морів «разом з військовою інтеграцією з Білорусією» становлять виклик безпеці та інтересам Альянсу. НАТО налаштоване відповідати на російську загрозу та ворожі дії об'єктивно та відповідально, підтримуючі партнерів у протидії їй «зловмисному втручанню та агресії».

Стратегічна концепція не містить широкого погляду на безпеку зони відповідальності у пов'язанні з безпекою України та Грузії, не надає адекватної реакції на їхні наполегливі зусилля отримати членство, обмежується констатацією «політики відкритих дверей», згадками про «політичний діалог» тощо.

Формальною причиною зволікання щодо членства України в НАТО залишається небажання втягнення цієї організації в конфлікт та відкладення рішення до моменту завершення війни, надання переваги практичній підтримки Україні. Перемога України у війні й повернення своїх територій прискорить вступ до НАТО.

ЄС не ухвалив нових стратегічних документів у безпековій та зовнішньо-політичній сферах. У листопаді 2022 року представник ЄС з питань зовнішньої безпекової політики Жозеф Борель на нараді міністрів закордонних справ ЄС виступив з промовою, тези якої можна вважати засадними для розвитку зусиль європейської дипломатії на найближчу перспективу [6].

Серед визначальних положень можна виділити наступні. Пріоритетом європейської дипломатії є продовження одностайної підтримки України «до перемоги, яку треба розуміти за українськими параметрами». Підтримка України крім військового складника, полягає в протистоянні посиленню систематичних нападів рф на цивільних осіб та цивільну інфраструктуру, допомозі ремонтом та заміною зруйнованої енергетичної інфраструктури. Необхідно зупинити використання рф їжі як зброї та припинити блокування постачань продовольства з України на міжнародні ринки [3, с. 19–20].

Безумовним фактом є те що Україна не отримала діючих та ефективних гарантій безпеки, які обіцяли їй за Будапештським меморандумом (США, Британія та росія. Франція та Китай приєдналися пізніше) в обмін на відмову від ядерної зброї.

На рф накладено найбільшу кількість міжнародних санкцій ще на лютий 2022 року. Після лютого 2022 року, протягом наступного року було додано ще 11327 обмежень і загальна кількість поточних санкцій сягнула 14081 (для порівняння – на лютий 2023 року щодо Ірану діє 4191 санкція, а Сирії - 2643) [7].

Таким чином, ми бачимо, що з початком повномасштабної війни рф проти України світ суттєво трансформується. Одною з ознак цієї трансформації є консолідація навколо демократичних цінностей та пріоритетів усіх акторів міжнародних відносин що розуміють загрози і можливі пагубні наслідки порушення стабільності в сучасному світі. Реалістичне ставлення до сучасних загроз дало змогу переглянути стратегії та дії відносно держави-агресора та України з боку головних акторів міжнародних відносин.

Верховна рада України приймаючи Конституцію – Основний Закон України 24 серпня 1991 року підтвердила європейську ідентичність Українського народу та євроатлантичний курс України [8]. За роки незалежності сформувалося ставлення до України з боку цивілізованого світу як до суверенної і незалежної, демократичної, соціальної та правової держави.

Своє прагнення до встановлення демократичних цінностей та миру Україна підтвердила ще на початку незалежності. Станом на 1991 рік, Україна мала третій за розміром ядерний арсенал світу і вона від нього відмовилася.

На своїй території Україна на той час мала:

- 176 міжконтинентальних балістичних ракет: 130 рідкопаливних СС-19 (по шість боєголовок кожна) та 46 твердопаливних СС – 24 (по десять боєголовок кожна);
- стратегічні бомбардувальники Ту-95МС та Ту-160 (від 30 до 43);
- від 1514 до 2156 ядерних боєзарядів для стратегічної зброї;
- від 2800 до 4200 тактичних ядерних боєзарядів [9].

Наша держава своїми діями показала, своєрідний приклад іншим ядерним країнам та державам світу, щодо прагнення і можливостей вирішення міжнародних проблем не з позиції сили, а в цивілізований спосіб – через перемовини, домовленості та безумовне їх виконання.

Цей крок показав, що наша країна за якісними показниками демократії на багато опередила держави які оголосили себе на папері гарантами безпеки.

З цього приводу існують різні думки і судження але реальність в тому, що територіальна цілісність України була порушена одним з гарантів безпеки (рф) в 2014 році, а 24 лютого 2023 року держава-агресор розпочала повномасштабну війну проти народу України.

Важко зберігати наукову об'єктивність і дотримуватись відповідного письмового стилю, коли зараз за вікном лунає вже в котре сирена повітряної тривоги. Війна продовжується і ні один з експертів не зможе точно сказати як скоро вона закінчиться, звісно, що перемогою України.

«...Співгромадяни світу, не питайте, що Америка зробить для вас, - питайте, що всі ми разом можемо зробити для свободи людини... вимагайте від нас так само високих зразків сили і жертвності, як і ми вимагаємо від вас» [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джон Фітцджеральд Кеннеді. Інавгураційна промова. Промови, що змінили світ. Харків, «ФОЛІО», 2009. с. 207.
2. Про визнання Російської Федерації державою-агресором та створення механізму протидії та ліквідації наслідків агресії Російської Федерації проти України. URL : [Ips.ligazakon.net](https://ips.ligazakon.net)
3. Міцний союз: консолідація демократій унаслідок широкомасштабної агресії Росії проти України : аналіт. доп. О. Александров, О. Борділовська, А. Веселовський та ін. ; за ред. О. Александрова. Київ : НІСД, 2023. 75 с. URL : <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep>
4. What are the priorities for the new UK prime minister? Chatam House. 2022.05 Sept. URL : [https // chatamhouse.org/2022/09/what-are-priorities-new-uk-prime-minister](https://chatamhouse.org/2022/09/what-are-priorities-new-uk-prime-minister)
5. URL : <https://www.elysee.fr/admin/upload/default/0001\14/8d5c76cb39d286c09ef0f4c3148cfe24d71e0>
6. Foreign Affairs Council: Press remarks by High Representative Josep Borell after the meeting. URL : https://www.eeas.europa.eu/eeas/foreign-affairs-council-press-remarks-high-representative-josep-borrell-after-meeting-2_en

7. Zandt F. The World's Most-Sanctioned Countries. Statista. 2023. Feb. 22.
URL : <https://www.statista.com/chart/27015/number-of-currently-active-sanctions-by-target-country/>

8. Конституція України / Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL : president.gov.ua

9. Ядерна зброя: чому Україна відмовилась від неї і чи реально стати ядерною знову? URL : <https://www.radiosvoda.org>

Кан Ден Сік,

*д-р політ. наук, професор,
завідувач навчально-методичного
центру корєєзнавства
факультету східних мов,
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

РАКЕТНО-ЯДЕРНА ПРОБЛЕМА ПІВНІЧНОЇ КОРЕЇ І БЕЗПЕКА КИТАЮ

8-го листопада Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, яка закликала припинити ядерні розробки Північної Кореї та повернутися в Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ).

Згідно з річним звітом МАГАТЕ за 2022 р. Північна Корея відмовила МАГАТЕ в доступі до об'єкта в Йонбені, що є прямим порушенням резолюції Ради Безпеки ООН. В ухваленій Генеральною Асамблеєю ООН резолюції також згадуються ознаки того, що Північна Корея готується до сьомого ядерного випробування.

Згідно з даними ISIS (Інститут науки та міжнародної безпеки США) на кінець 2022 р. Північна Корея має ядерну зброю від 35-65 одиниць. Тільки за 2022–2023 рр. Північна Корея провела 70 випробувань ракет різного класу, включаючи запуск міжконтинентальної балістичної ракети, не дивлячись на те, що це є порушенням резолюції Ради Безпеки ООН. Але Китай і Росія скористалися своїм вето на прийняття додаткових санкцій проти Північної Кореї. Як довго Китай визнаватиме Північну Корею «стратегічним активом» і закриватиме очі на безрозсудні ракетно-ядерні військові авантюри Північної Кореї? Якщо Китай буде і далі нехтувати північнокорейською ядерною провокацією зі стратегічних причин, як це відбувається зараз, то, по-перше, зовнішній імідж Північної Кореї як режиму-ізгоя, та імідж Китаю як співучастника, лише погіршиться, а посилення «вторинних санкцій» проти Китаю, лише сприятиме тиску з боку США і західних країн. По-друге, сотні одиниць тактичної ядерної зброї яку Північна Корея матиме в майбутньому, можуть бути використані не лише проти Південної Кореї, але й проти Китаю в разі надзвичайної ситуації. По-третє, це призведе до того, що майбутнє Китаю та безпека майбутніх

поколінь стануть заручниками. По-четверте, занепокоєння, що ядерна атака Північної Кореї призведе до ефекту ядерного доміно в Азії, може стати реальністю. Зокрема, Південна Корея і Японія, які знаходяться під прямою загрозою, та Тайвань, якщо тиск Китаю посилиться, знову відчують спокусу мати власну ядерну зброю. У "Global Trends 2040" оголошеному в квітні 2021 року. Національний комітет розвідки США (NIC) передбачив, що південна Корея та Японія озброяться ядерною зброєю через ядерну загрозу Північної Кореї. Хоча Південна Корея та Японія будуть володіти ядерною зброєю нібито з метою протидії загрозі Північної Кореї, це не відповідало б інтересам безпеки Китаю з погляду на масштаб його розгалуження.

По-п'яте, ми не можемо очікувати гарантій стабільності від Північної Кореї, яка підтримує стару систему правління під назвою "Трьох поколінь спадкоємності". Північна Корея допустила викид радіоактивних речовин і забруднення після аварії на ядерному полігоні Пунгері, де земля була ослаблена шістьма ядерними випробуваннями. Нарешті порушення національної стратегії та національних інтересів Китаю неминуче через антикитайський тиск з боку Південної Кореї, США і Японії через ядерний прогрес Північної Кореї.

Пунгері – місце ядерних випробувань, знаходиться всього в 70 км від китайсько-північнокорейського кордону. Дехто висловлює занепокоєність тим, що ядерне випробування Північної Кореї може спровокувати виверження вулкана на горі Пектусан.

Якщо Китай демонструватиме прохолодне ставлення і не зможе призупинити подальшу ескалацію ядерної програми Північної Кореї, яка спричиняє нестабільність у сфері безпеки у регіоні Північно-Східної Азії, США та їхні союзники, як очікується, ще більше дистанціюватимуться від Китаю геополітично і чинитимуть на нього більший економічний тиск. Тобто, посилення ядерної програми Північної Кореї через тиск з боку США – РК – Японія, Китай відчує ущемлення національних інтересів. Перш за все той факт, що США регулярно розгортатимуть стратегічні та розвідувальні сили на Корейському півострові поруч з Китаєм під приводом ядерної провокації Північної Кореї, буде величезним тягарем для Китаю. Фактично, якщо стратегічні та розвідувальні сили США будуть розгорнуті у великому масштабі на Корейському півострові, Північна Корея більше не буде стратегічним активом, а стратегічним тягарем для Китаю.

У ситуації, коли конкуренція між США та Китаєм посилюється, що спричиняє високий рівень конфлікту із США через Північну Корею, подальша підтримка буде означати, що периферійний інтерес шкодить національним інтересам Китаю. Якщо Північна Корея продовжить нарощувати свій ядерний потенціал, дуже ймовірно, що ми побачимо появу нового НАТО в Азії. Крім того, відверта близькість між Китаєм, Росією та Північною Кореєю може спровокувати появу азійського НАТО, це може підштовхнути Росію до солідарності з Індो-Тихоокеанським регіоном.

НАТО, яке визнає ядерну зброю Північної Кореї реальною загрозою трансатлантичній безпеці, буде прагнути до повноцінного альянсу з Індо-Тихоокеанським регіоном.

Зрештою, Китай зіткнеться з проблемою мати справу з гігантським органом співпраці в галузі безпеки Азійським НАТО та Атлантичним НАТО. Це означає усвідомлення Сполученими Штатами завершення блокадної мережі для Китаю і стане кошмаром для нього. Оскільки Китай зіткнувся з економічною кризою, природно, що такі геополітичні чинники ще більше послаблять двигун економічного зростання та стануть серйозною перешкодою для третього терміну Сі Цзіньпіна при владі.

Медвідь Ф. М.,
*д-р наук в галузі політології,
канд.філос. наук, професор
кафедри теорії держави і права
та конституційного права;*
Твердохліб А. І.,
*магістр права, аспірант
кафедри теорії держави і права
та конституційного права;*
Бурлака А. А.,
*студент,
Міжрегіональна академія
управління персоналом,
м. Київ, Україна*

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасному світі активно формуються нові системи міжнародної взаємодії, так як швидко зростають. новітні загрози ХХІ ст., такі як міжнародний тероризм і організована злочинність, розширюють сферу дії, збільшують свою вагу виклики, пов'язані з поширенням зброї масового знищення, енергетичною безпекою, глобальними змінами клімату, атаками на інтернет-простір (кібернетична безпека), піратством. Складність різноспрямованих чинників, що діють у глобальному міжнародному середовищі, спричиняють пошуки адекватних відповідей, нових концептуальних підходів до безпеки [1, с. 29–69].

Міжнародна безпека – це такий стан міжнародних відносин, який виключає порушення миру та створення реальної загрози розвитку людства, за якої народи можуть суверенно, без втручання та тиску ззовні визначити шляхи та форми свого суспільно-політичного розвитку; діяльність держав та міжнародних інститутів щодо підтримання такого стану, універсальна система механізмів, заходів і гарантій якого виключає застосування сили в міжнародних стосунках. Міжнародну безпеку розуміють в широкому сенсі слова, яка включає в себе комплекс політичних, економічних,

гуманітарних, інформаційних, екологічних та інших аспектів безпеки та у вузькому сенсі, що включає в себе тільки її військово-політичні аспекти.

Система колективної безпеки пов'язана з багатосторонніми взаємними гарантіями безпеки держав, укладенням відповідних міжнародних договорів і конвенцій, режимом обов'язкового дотримання урядами держав зобов'язань. Намагання створити всезагальну колективну систему безпеки було започатковане у Пакті Ліги Націй, підписаному 28 червня 1919 р. У його статтях передбачено три найважливіші елементи колективної безпеки: 1) акцептація всіма державами існуючого на момент підписання status-quo і їх відмова від будь-яких змін у майбутньому; 2) колективні зусилля держав щодо збереження status-quo як запоруки миру і стабільності у світі; 3) поняття "агресор" і "агресія" визнано ключовими, оскільки їх однозначне розуміння мало визначати репресивні заходи міжнародного співтовариства щодо такого типу держав і їхніх дій, які підпадають під це окреслення. Очевидний крах таких намагань у 20–30-х роках ХХ ст. спричинило явне небажання держав світу дотримуватись status-quo. Після Другої світової війни, в межах діяльності ООН, окремі елементи колективної безпеки були кодифіковані в її Статуті. Однак Косовська криза та війна в Іраку (2003) однозначно поставили під сумнів не лише систему міжнародного права, але й усталені норми міждержавних відносин. Далі перелік можна продовжувати "подвигами" Росії проти міжнародного права (Південна Осетія (2008), Україна (2014)). Отже, колективна система міжнародної безпеки ніколи не мала прецедентів у історії, незважаючи на досить амбітні спроби її створити.

Вторгнення Російської Федерації на територію України стало новою стадією війни, яка триває вже дев'ятий рік, і гібридної агресії, закоріненої у неготовності Кремля і значної частини росіян під впливом пропаганди сприйняти незалежність нашої держави і навіть саме існування українського народу. У цих умовах особливого значення набуває правовий фронт протистояння агресору, бо деокупація виступає як процес в царині політико-правового фронту з питань протидії російській агресії, відновлення територіальної цілісності України, захисту прав громадян України в умовах війни й окупації та притягнення до юридичної відповідальності держави агресора, а також осіб і організацій, винних у скоєнні воєнних злочинів, колабораційній та іншій антидержавній діяльності [2, с. 1–224].

Національна безпека виступає як важлива функція кожної держави, що покликана гарантувати здатність країни зберігати цілісність, суверенітет, політичні, економічні соціальні та інші основи суспільного життя і

виступати як самостійний суб'єкт міжнародних відносин. Державна політика у сферах національної безпеки і оборони, як зазначено у ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України», спрямована на захист: людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства - його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави - її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища - від надзвичайних ситуацій» [3].

Закон України „Про основи національної безпеки України” (2003), Закон України «Про національну безпеку України» (2018) визначили загрози національним інтересам і національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері, у сфері державної безпеки, у воєнній та сфері безпеки державного кордону України, у внутрішньополітичній сфері, в економічній сфері, у соціальній та гуманітарній сферах, в екологічній сфері, в інформаційній сфері (ст. 7) та основні напрями державної політики з питань національної безпеки у цих сферах (ст. 8) [3].

Закон України „Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” (2010) теж визначив засади внутрішньої політики у сфері національної безпеки і оборони (ст. 6) та загрози внутрішній політиці в економічній сфері (ст. 7), соціальній сфері (ст. 8), екологічній сфері та сфері техногенної безпеки (ст. 9), в гуманітарній сфері (ст. 10).

Нова редакція Стратегії національної безпеки України була розроблена і введена в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» [4].

Основними цілями Стратегії є: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО [4].

Досягнення визначених цілей потребує: зміцнення Української держави шляхом забезпечення поступального соціально-політичного й соціально-економічного розвитку України; якісно нової державної політики,

спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах, комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки й оборони України; нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки. що передбачає створення ефективного сектору безпеки і оборони і уможливорює стабільний суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток України; нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки [4].

Національна безпека, проблеми її забезпечення стали центральною темою сучасної діяльності як держави, так і дослідників, зокрема Вавринчука М. П., Власюка О. С., Горбуліна В. П., Дашкевича Я. Р., Даніляна О. Г., Дзюбаня О., Заросила В. О., Здіорука С. І., Кузьо Т., Ліпкана В. А., Нижник Н. Р., Олуйка В. М., Парахонського Б. О., Перепелиці Г. М., Поручника М. А., Почепцова Г. Г., Ситника Г. П., Сосніна О., Смолянюка В. Ф., Тодорова І. Я., Цимбалюка В. С., Чупрія Л. В. та ін. Політико-правові засади становлення національної безпеки України розроблені автором [5, с. 42–45; 6, с. 116–122; 7, с. 201–206; 8, с. 93–98; 9, с. 103–113; 10, с. 178–188; 11, с. 221–229; 12, с. 67–83].

Правову основу національної безпеки становлять Конституція України, закони України, інші нормативно-правові акти, а також визнані Україною міжнародні договори і угоди.

Втілення в життя засад національної безпеки полягає у реалізації національних інтересів, що виступають як реалізація природного права народу на самостійне існування та включеність його у світову цивілізацію [13].

До актуальних проблем національної безпеки вартує віднести проблему цінності безпеки, адже система національної безпеки включає широкий спектр державних і недержавних інститутів, що діють в інтересах досягнення необхідного рівня захищеності від загроз і небезпек у різних сферах життєдіяльності. Головними структурними компонентами цієї системи є національні цінності, інтереси та цілі; загрози національним інтересам; політика забезпечення національної безпеки. Для українців базовими національними цінностями є: соборність, соціальна справедливість, патріотизм, терпимість, духовність, гостинність, повага до родини, синівський обов'язок, «кордоцентризм» та ряд інших, що складають основу української ментальності [14, с. 369–370; 15, с. 115–117].

Проблема формування та закріплення системи національних цінностей є надзвичайно важливою для українського суспільства, бо війна України проти вторгнення Росії – це цивілізаційне протистояння, в якому українці намагаються відстояти європейські цінності – демократію, свободу, право вибору на протипагу азійсько-російським цінностям та установкам – патерналізму, етатизму, колективізму, деспотизму тощо) [16, с. 697–707; 17, с. 188–190; 18, с. 31–41].

Отже, національна безпека України в умовах становлення системи міжнародної колективної безпеки набирає нових барв і відтінків, особливо в умовах порушення цілісності системи міжнародної безпеки та норм міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна в системі міжнародної безпеки / Національний інститут проблем міжнародної безпеки. К. : ПЦ «Фоліант», ВД «Стилос», 2009. 572 с.
2. Деокупація. Юридичний фронт [Електронне видання] : матеріали Міжнародного експертного круглого столу, м. Київ, 18 березня 2022 р. / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму ; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. 224 с.
3. Про національну безпеку України : Закон України. Відомості *Верховної Ради України (ВВР)*. 2018. № 31. Ст. 241.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України № 392/2020.
5. Медвідь Ф. М., Дієго Доносо В. Х., Рзаєв Ільхам Сахіб Огли. Національна безпека і національні інтереси України у світі, що змінюється. *Наукові праці МАУП* / редкол. : А. М. Подоляка (голов. ред.) та ін. К. : МАУП, 2001. Вип. 3(30). К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. С. 42–45.
6. Медвідь Ф. М. Інформаційна безпека України: генеза і становлення. *Наукові праці МАУП* / редкол. : В. Б. Захожай (голов. ред.) та ін. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. Вип. 2(25). С. 116–122.
7. Медвідь Ф. М. Енергетична безпека України: становлення національної стратегії. *Наукові праці МАУП* / редкол. : В. Б. Захожай (голов. ред.) та ін. К. : МАУП, 2010. Вип. 1(24). С. 201–206.

8. Медвідь Ф. М. Національна безпека України в умовах формування європейської системи колективної безпеки. *Україна в нових реаліях: політичні, економічні та правові орієнтири розвитку* : збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції, 17 травня 2011 року / Національний університет ДПС України, НДІ фінансового права. К. : Алеута, 2011. С. 93–98.

9. Медвідь Ф. М., Біленчук П. Д. Формування стратегії, тактики і мистецтва забезпечення національної безпеки України: національні інтереси, пріоритети, тенденції. Електронне суспільство. Електронне право. Кібербезпека: стратегія розвитку інноваційної ери : монографія / за заг. ред. П. Д. Біленчука і Т. Ю. Тарасевич. Київ : УкрДГРІ, 2020. С. 103–113.

10. Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф. Гуманітарна безпека України. Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України : навч. пос. : у 2-х ч. Ч. I / В. А. Омельчук, М. П. Стрельбицький, С. Г. Гордієнко та ін. ; за заг. ред. А. М. Кислого і М. П. Стрельбицького. К. : МАУП, 2021. С. 178–188.

11. Медвідь Ф. М., Твердохліб А. І. Екологічна безпека України. Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України : навч. пос. : у 2-х ч. Ч. I / В. А. Омельчук, М. П. Стрельбицький, С. Г. Гордієнко та ін. ; за заг. ред. А. М. Кислого і М. П. Стрельбицького. К. : МАУП, 2021. С. 221–229.

12. Медвідь Ф. М. Проблеми децентралізації публічної влади в контексті національної безпеки України. Децентралізація публічної влади в Україні у контексті зарубіжного досвіду та євроінтеграційних процесів : колективна монографія / за наук. ред. проф. О. В. Батанова, доц. Р. Б. Бедрія ; передмова академіка НАН України Ю. С. Шемшученка. Львів : СПОЛОМ, 2021. С. 67–83.

13. Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / ред. кол. : С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко та ін. ; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ : Національна академія наук України, 2019. 328 с.

14. Ментальність. Філософський енциклопедичний словник. К. : Абрис, 2002. С. 369–370.

15. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник. К. : НАДУ, 2012. 544 с.

16. Гуманітарна безпека України в умовах викликів XXI ст.: філософсько-правовий вимір / Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф., Твердохліб А. І., Шенгеловський В. В. *Dynamics of the development of world science : the 9 th International scientific and practical conference*, May 13–15, 2020. Perfect Publishing, Vancouver, Canada, 2020. С. 697–707.

17. Медвідь Ф. М., Урбанський М. В., Давидюк П. М. Національні цінності як фундаментальні основи національної безпеки держави. Проблеми модернізації України : зб. наук. пр. / МАУП. К. : МАУП, 2008. Вип. 10 : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. «Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів», м. Київ, МАУП, 19 березня 2020 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова) та ін. 2020. С. 188–190.

18. Степико М. Т. Проблеми ідентифікації громадян України в умовах іноземної агресії. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2015. Вип. 18. С. 31–41.

Небесенко А. О.,

*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти*

Науковий керівник:

Архіпов В. І.,

канд. політ. наук, доцент,

доцент кафедри соціальної

філософії та управління,

Державний податковий університет,

м. Ірпінь, Україна

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ТАКИХ ЯК ООН І НАТО, У ПІДТРИМЦІ МИРУ ТА СТАБІЛЬНОСТІ

Міжнародні організації відіграють важливу роль у підтримці миру та стабільності. Вони є форумом для обговорення спільних проблем і формування спільних рішень, а також можуть надавати допомогу країнам, які постраждали від конфліктів та інших криз.

Найважливішими міжнародними організаціями, що працюють над підтриманням цього балансу, є Організація Об'єднаних Націй (ООН) і Північноатлантичний альянс (НАТО).

Організація Об'єднаних Націй (ООН) була заснована 24 жовтня 1945 року 51 країною, які воювали у Другій світовій війні. Її метою було запобігання війні, сприяння міжнародному співробітництву та просування прав людини і основних свобод.

Історія ООН бере свій початок у 1919 році, коли після Першої світової війни була створена Ліга Націй. Вона, в свою чергу, мала запобігти майбутнім війнам, але не змогла виконати свій мандат: у 1930-х роках світ знову був втягнутий у війну.

Перші ідеї та конкретні плани нової всесвітньої організації були розроблені під егідою Державного департаменту США в 1939 році. Франклін Делано Рузвельт вперше ввів поняття Організації Об'єднаних Націй як термін, що стосується союзних держав: 1 січня 1942 року 26 країн підписали Декларацію Організації Об'єднаних Націй, зобов'язавшись від імені своїх урядів сприяти створенню спільної системи безпеки і зміцненню процесу роззброєння [1].

У той час ООН мала вирішувати такі питання, як: запобігання війнам та конфліктам; захист прав людини та основних свобод; забезпечення міжнародного миру й безпеки; сприяння міжнародному співробітництву в галузі економіки, культури, освіти, охорони здоров'я та інших сферах. І вона успішно вирішила багато з цих питань, запобігла багатьом війнам й конфліктам, сприяла міжнародному співробітництву та захисту прав людини. Однак ООН також зіткнулася з деякими труднощами. Наприклад, їй не вдалося запобігти Холодній війні та іншим конфліктам. Вона також не завжди була здатна ефективно вирішувати питання прав людини.

Основними інструментами для вирішення міжнародних спорів є Статут ООН та Статут Міжнародного суду ООН. Основними вимогами цих документів є безпека й мир.

Мирне вирішення міжнародних спорів передбачено статтею 33 Статуту ООН: «Сторони в будь-якому спорі, який може загрожувати підтриманню міжнародного миру і безпеки, перш за все, намагатимуться вирішити спір шляхом обстеження, переговорів, примирення, посередництва, міжнародного арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи будь-якими іншими мирними засобами на свій власний вибір. Вони повинні намагатися вирішити спір» [2]. На жаль, це - паперове вирішення проблеми. Однак реальність набагато складніша. Під час ескалації особливо важко мотивувати сторони до діалогу та запобігання збройному конфлікту [3]. На наш погляд, саме в реальній імплементації методів і способів мирного врегулювання міжнародних конфліктів і полягають складнощі.

Переговори залишаються найбільш вигідним способом вирішення спорів на міжнародному рівні, принаймні на початкових етапах, як гнучкий метод, запобігає втручання третіх сторін у спір. Поширеною формою переговорів є консультації [4]. Переговори мають позитивні сторони, але вони також мають і недоліки. Сильніші сторони можуть чинити тиск на слабші сторони і не досягти результатів. Тому переговори повинні бути вдосконалені і затверджені як невід'ємний засіб вирішення міжнародних спорів.

Північноатлантичний альянс (НАТО) був заснований 4 квітня 1949 року 12 країнами: Бельгією, Канадою, Данією, Ісландією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Норвегією, Португалією, Великобританією та США. Створений він був у відповідь на зростаючу загрозу з боку Радянського Союзу після Другої світової війни. НАТО була створена у відповідь на

зростаючу загрозу з боку СРСР після Другої світової війни. СРСР був комуністичною державою і прагнув поширити свою ідеологію на інші країни. США та їхні європейські союзники побоювалися, що СРСР нападе на них.

Метою альянсу було забезпечення колективної безпеки країн-членів. Це означало, що в разі нападу на одну з країн-членів НАТО, інші члени обіцяли надати військову допомогу.

Отож, у перші роки існування НАТО зосереджувалася на стримуванні Радянського Союзу. У 1950 році вона втрутилася в Корейську війну, щоб захистити Південну Корею від Північної, яка була союзником Радянського Союзу. Це була перша військова операція НАТО. Згодом, після закінчення холодної війни в 1991 році альянс розширився на схід, прийнявши 14 нових членів з колишнього СРСР. Також далі продовжувала займатися питаннями безпеки в Європі та в інших частинах світу.

Роль НАТО в реформуванні сектору безпеки визначається процесом підготовки до членства в Альянсі та його інтеграцією в структури Альянсу після набуття членства. НАТО визначив демократичне управління сектором безпеки як одне з головних національних завдань. Питання реформування сектору безпеки також є частиною миротворчих операцій Альянсу. Крім того, НАТО виявляє все більший інтерес до реформування сил безпеки в Україні та інших країнах [5].

Вихід Великої Британії з ЄС сприяв зростанню ролі НАТО в європейській архітектурі безпеки. Великобританія є одним з лідерів за боєздатністю своїх збройних сил. Як наслідок, європейська згуртованість у сфері безпеки стає певною мірою безглуздою без Сполученого Королівства. Таким чином, побудова ефективної моделі європейської безпеки наразі можлива лише через НАТО.

Також слід зазначити, що основними завданнями ООН є підтримання і зміцнення міжнародного миру і безпеки та розвиток співробітництва між державами; головною метою НАТО є захист свободи і безпеки держав-членів у Європі та Північній Америці відповідно до принципів Статуту ООН.

Відколи Росія розпочала повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, обсяги поставок зброї від ООН та НАТО в Україну були значними. За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI), станом на 22 листопада 2023 року країни НАТО та інші партнери України надали Україні озброєння та військової техніки на суму понад 100 мільярдів доларів США [6].

Крім того, США надала озброєння та військову техніку на суму понад 60 мільярдів доларів, включаючи багатоцільову ракетну систему «HIMARS», винищувачі «F-16», гаубиці «M777», бронетранспортери «M113» та протитанкові ракетні комплекси «Javelin».

Велика Британія надала країні озброєння та військову техніку на суму понад 2 мільярди доларів США, включаючи протитанковий ракетний комплекс «NLAW», зенітно-ракетний комплекс «Starstreak», бронемашини «Mastiff» та засоби зв'язку.

Інші країни НАТО та держави-партнери України також надали озброєння та військову техніку на суму 16 мільярдів доларів США.

Ці поставки зброї є важливими для України у протистоянні російській агресії. Вони дозволяють підтримувати оборону, атакувати російські позиції та протидіяти російським наступальним операціям.

Однак постачання зброї можна було б збільшити і надалі. Якщо Україна хоче ефективно протистояти російській агресії, їй потрібно більше важкого озброєння, включаючи артилерію, танки, літаки та кораблі.

Наприклад, існує історія надання Україні танків «Leopard» і вона починається в березні 2022 року, коли міністр оборони України Олексій Резніков звернувся до Німеччини з проханням надати танки такого ж типу. Спочатку Німеччина відхилила танки «Leopard» як занадто складні для навчання та використання українськими військовими. Однак під тиском громадськості та політиків Німеччина змінила свою позицію і погодилася надати Україні ці танки.

Отож, перші танки «Leopard» прибули в Україну в березні 2023 року. Це були танки «Leopard 2A4», передані Німеччиною зі свого арсеналу; у квітні 2023 року Німеччина також передала ще танки під назвою «Leopard 2A6».

Дана техніка є однією із найсучасніших у світі. Вони мають потужне озброєння, хорошу броню та високу маневреність. Поставка танків «Leopard» в Україну має важливе значення для українських військових. Це дозволить бійцям покращити свою обороноздатність та протистояти російській агресії.

Опрацювавши даний матеріал можна зробити висновки, що в наші дні міжнародна безпека розглядається як багатогранне і складне явище, що включає в себе як військові, так і невійськові джерела небезпеки. Традиційні військові джерела небезпеки включають прагнення до гегемонії,

стратегічну ядерну перевагу, експансіонізм, міжнародні конфлікти на всіх рівнях, міжнародний тероризм, глобалізовану організовану злочинність і контрабанду зброї.

Тому, такі як Рада Безпеки ООН несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки. Генеральна Асамблея і Генеральний секретар разом з іншими органами та установами ООН відіграють важливу і взаємодоповнюючу роль у підтримці миру і безпеки.

Однак, діяльність цих організацій не завжди є успішною. У деяких випадках їм не вдається запобігти конфліктам або вирішити їх мирним шляхом. Крім того, обидві організації критикують за те, що вони не завжди є ефективними та демократичними.

Незважаючи на всі упередження, обидві організації відіграють важливу роль у підтримці миру і стабільності у світі. ООН сприяла вирішенню багатьох мирних конфліктів, а НАТО захищала своїх членів від агресії.

Також слід зазначити, що підтримка України з боку ООН і НАТО під час війни є життєво важливою. Вона допомагає протистояти російській агресії, захищати свій суверенітет і незалежність, а також відновити післявоєнну економіку і суспільство.

Але найбільша віра та надія лежить на плечах українських захисників та захисниць, які боронять країну, оберігають наші сні та спокійні моменти життя. Це, звісно, відбувається завдяки військовій та гуманітарній підтримці країн ООН та НАТО. А також, перемога до якої ми впевнено йдемо залежить і від українського сильного, незалежного народу, який надійно та мужньо допомагає в тилу.

Є надія, що ООН і НАТО продовжать підтримувати Україну після закінчення війни. Така підтримка буде необхідна для відновлення її економіки та суспільства, а також для протидії потенційним майбутнім загрозам з боку Росії.

Так ООН може продовжувати надавати гуманітарну допомогу й сприяти відновленню інфраструктури та економіки країни; НАТО ж, в свою чергу, може продовжувати надавати військову допомогу, а також тренувати і навчати українські війська.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Організація Об'єднаних Націй / Вікіпедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Організація_Об'єднаних_Націй

2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного суду від 26 червня 1945 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

3. Демидов Д. Поняття та види мирних засобів вирішення міжнародних спорів. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. № 51. URL : <https://archive.interconf.center/index.php/conferenceproceeding/article/view/926>

4. Банчук-Петросова О. В. Дипломатія у механізмі врегулювання міжнародних територіальних спорів. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2020. № 5. С. 9–21.

5. Гбур З. В. Роль НАТО як оборонного союзу в безпеці Європи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 9–10. С. 84–91.

6. Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру. Щорічник СІПРІ-2023. Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека. 2023. URL : https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-10/yb23_summary_ukr.pdf

Павлова О. В.,

канд. соц. наук,

доцент кафедри психології,

педагогіки та соціології,

Державний податковий університет,

м. Ірпінь, Україна

ВПЛИВ БЕЗПЕКОВИХ АСПЕКТІВ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

Актуальність безпекових аспектів для розвитку соціального потенціалу держави, як системи духовних та матеріальних цінностей суспільства, що потенційно дає можливість дезінтегровано розвиватись суспільству, визначається їхнім впливом на стабільність та ефективність соціальних систем у суспільстві.

Стабільність у всіх сферах, включаючи політику, економіку, а також соціокультурне середовище створює сприятливий ґрунт для безпечного існування та розвитку соціального потенціалу.

Питаннями дослідження соціального потенціалу та його складових займалися такі вчені як П. Бур'є, Л. Панкова, С. Штирбул, Є. Склір, П. Гейзлер, Н. Діденко, Д. Карамишев, В. Геєць, Л. Єлуфімова.

Соціальний потенціал є комплексним поняттям, що включає в себе сукупність можливостей та ресурсів в усіх прошарках суспільства для розвитку та покращення життя громадян. Забезпечення рівних можливостей, а також доступу до ресурсів і послуг для всіх верств населення визначає соціальну справедливість, яка впливає на розвиток соціального потенціалу. Соціальний потенціал може виникати як емерджентний результат взаємодії всіх складових систем, тобто потенціал системи перевищує суму і окремих частин.

Людський капітал інтегрує в себе рівень освіти, професійні навички та ментальне здоров'я населення. Чим вищий рівень людського капіталу, тим вищий його рівномірний розподіл в суспільстві.

Економічна безпека держави та стійкість на ринку праці є базовими для забезпечення соціального потенціалу через забезпечення гідного працевлаштування, розвитку кар'єри та соціального забезпечення населення. Забезпечення безпеки на роботі та соціальних гарантій стимулює розвиток

людського капіталу, підвищення продуктивності та якості праці громадян держави. Стабільність національної економіки та захист від економічних загроз є базисним для нормального функціонування всіх інституцій держави.

Управління економічним розвитком вимагає постійного балансування щодо поєднання економічних, соціальних і державних інтересів. Безпекова складова дуально пов'язана із соціальними аспектами розвитку: вона є і причиною, і наслідком появи викликів і виникнення загроз [1].

Безпека в сфері свободи вираження думок, ідентичної приналежності, а також в сфері культури сприяють розвитку творчості, взаєморозуміння в суспільстві та розвитку креативності.

Безпекові системи та кризове управління дають можливість суспільству ефективно реагувати на зміни в економічній, соціальній, екологічній чи політичній сферах, що є основоположним для забезпечення ефективного розвитку соціального потенціалу.

Забезпечення гідного рівня здоров'я населення через систему безпеки впливає на потенціал громадян для активної участі в усіх сферах суспільного, економічного життя, а також на його якість. Гарантії медичної безпеки та соціального забезпечення населення мають стратегічне значення для збереження та підвищення якості життєвого рівня громадян, що безпосередньо впливає на їхню активність, а також участь у соціумі. Активна участь громадян у прийнятті рішень, громадянське обов'язкове служіння та участь у громадських ініціативах сприяють розвитку соціального потенціалу.

Безпека в освітній сфері, захист інформації визначають рівень освіченості громадян та їх готовність до іновацій, та сприйняття сучасних інформаційних технологій.

Громадська безпека та правовий порядок формують та визначають рівень довіри громадськості до влади та сприяють її стабільності, що впливає на соціальну координацію та ефективну взаємодію.

Суспільство має можливість пристосовуватися та інтегрувати нових членів завдяки ефективності та безпеці міграційних процесів, а також гуманітарній допомозі в умовах війни та кризових ситуацій. Розвинутість системи соціальної підтримки, готовність громадян допомагати один одному в важких, кризових ситуаціях формує високий рівень соціальної взаємодії та солідарності.

Отже, взаємозв'язок між безпекою та соціальним потенціалом висвітлює тісний взаємозв'язок між стабільністю, захищеністю та розвитком соціальних ресурсів в соціумі.

Безпека визначає основні рамки та передумови для сталого розвитку соціального потенціалу держави. Її важивість проявляється у багатьох аспектах життя суспільства, які безпосередньо впливають на благополуччя населення, а також забезпечення стабільності та можливості для розвитку суспільства. Соціальна безпека гарантує захист від соціальних ризиків, а політична безпека сприяє стабільності та ефективному управлінні державою.

Загалом безпека є фундаментальним фактором, що визначає здатність суспільства до ефективного функціонування, розвитку та досягнення високого рівня соціального потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заблудська І. В., Бойченко Е. Б., Ляшенко П. А. Безпекові і соціальні аспекти економічного розвитку регіонів України. *Ефективна економіка* : електронне наукове фахове видання. 2018. № 4. С. 1. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/14.pdf (дата звернення: 15.11.2023).

2. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX / Законодавство України : офіц. портал ; Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20?lang=uk#Text> (дата звернення: 15.11.2023).

3. Новікова О. Ф., Покотиленко Р. В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення : монографія. Донецьк, 2006. 408 с.

Петренко А. С.,
*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти*
Науковий керівник:
Архіпов В. І.,
*канд. політ. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ДОСВІД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ НІМЕЧЧИНИ: МОЖЛИВІСТЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Відновлення економіки після війни – це завдання, яке стоїть перед багатьма країнами, які потерпіли від військових конфліктів. Один із найвразливіших періодів у житті держави, після завершення війни, вимагає не лише розробки ефективної стратегії відновлення, але й урахування передового досвіду країн, які вже успішно пройшли через подібні випробування.

Тривале протистояння російській агресії призвело до того, що економіка України опинилася в умовах воєнного функціонування з численними обмеженнями, які вже відчутні і матимуть значний негативний вплив на подальший розвиток країни. Вирішенням є перехід економіки в режим відновлення, ґрунтований на якісному, але реалістичному стратегічному плануванні, яке, в тому числі, базується на досвіді інших країн. Важливою частиною цього плану є двоспрямований вектор орієнтирів, який враховує найкращі практики міжнародних партнерів та визначає реалістичні цілі для подальшого розвитку України.

Актуальність дослідження даної теми визначається необхідністю врахування досвіду Німеччини у повоєнній відбудові та імплементації найкращих світових практик у реаліях вітчизняного економічного розвитку.

Однією з найяскравіших моделей відновлення є досвід повоєнної відбудови економіки Німеччини. Після Другої світової війни, Німеччина стала свідком трансформації з політично розділеної та зруйнованої країни в одну з лідерів світової економіки. Успіх цього процесу сьогодні визнають як приклад вдалої стратегії та комплексного підходу до відновлення національної економіки.

Вміле поєднання зусиль німецького народу, вдалої урядової політики та залучення програми економічної допомоги європейським державам «Плана Маршалла» забезпечили відновлення всієї економічної системи. Найголовнішим чинником успішного розвитку економіки Німеччини була політика соціальної ринкової економіки, яку реалізував тодішній міністр економіки Людвіг Ергард. Найпершим своїм завданням він обрав проведення грошової реформи задля вилучення з обігу старої, гіперінфльованої рейхсмарки [2].

Україна наразі відзначається активною роллю в ініціативах та управлінні післявоєнним відновленням. Однак цей підхід відрізняється від досвіду повоєнної Німеччини, де контроль та керівництво здійснювалися з-за кордону, основними силами були США та Велика Британія. Україні важливо перейти до налагодження довіри до національних урядових інституцій та політичного керівництва, враховуючи, що перший етап створення таких інституцій вже завершено.

Важливими чинниками, що сприяли відновленню економіки Німеччини були:

- збереження значної частини виробничого обладнання і устаткування;
- використання фінансової допомоги від США (3,9 млрд дол.) та коштів федерального бюджету на швидке відновлення промисловості на новій технологічній основі, створення нових галузей економіки, прискорена індустріалізацію регіонів;
- репатріація німців із Східної Пруссії та інших регіонів, а це близько 9 млн осіб, забезпечили західній Німеччині додаткову робочу силу, яка була залучена до процесів відновлення країни;
- менталітет німецького народу, працездатність, дисциплінованість і готовність віддати всі сили для відновлення країни після руйнівної війни [4].

У післявоєнний період відбудови України важливим аспектом є зосередження уваги на поверненні українців та їх активній участі в економічних процесах країни. Ключові напрямки включають відновлення економіки на інноваційній технологічній основі та ефективне використання міжнародної фінансової допомоги [3].

Перший аспект полягає в створенні умов для залучення українців у різноманітні галузі економіки. Це може включати заходи щодо підтримки підприємництва, надання фінансових стимулів для створення нових бізнесів та робочих місць. Важливо враховувати різноманітні інтереси та навички населення для максимально широкого залучення до економічних процесів.

Наразі Федеративна Республіка Німеччина перше місце в Європі та друге місце у світі після США за обсягами наданої Україні військової допомоги. Як пише Der Spiegel з посиланням на звіт німецького уряду, військова допомога, надана Україні з початку російського вторгнення, коштувала Німеччині близько 5,2 млрд євро. У 2022 фінансовому році Міністерство оборони Німеччини витратило близько 1,63 млрд євро на підтримку України "військовими матеріалами у рамках матеріальних пожертв або поставок від промисловості" [2]. Зважаючи на це, можна визначити другий аспект, який полягає в ефективному використанні міжнародної фінансової допомоги. Україна повинна встановити чіткі стратегії та механізми моніторингу для гарантування того, що ці кошти спрямовуються на проекти, спрямовані на розвиток економіки та соціальні сфери. Наразі існує перспектива, що Німеччина може стати зовнішнім інвестором та допомогти в подальшій відбудові.

В Німеччині українські біженці можуть отримати грошову допомогу. Загальна сума грошової підтримки може сягати до 9000 гривень. Про це повідомляється на сайті німецького центру зайнятості. Допомога спрямована на всіх українців, які були змушені покинути свою домівку через повномасштабну війну. Основною метою нового виду фінансової підтримки є допомога біженцям в пошуку роботи та покращенні професійної кваліфікації. Тому тепер центри зайнятості будуть виплачувати українцям додатково 150 євро разом із курсами підвищення кваліфікації. У випадку, якщо громадяни України хочуть брати участь у програмах підтримки з пошуку роботи, їм надаватимуть ще 75 євро до виплат. Таким чином, загальна сума допомоги складатиме 225 євро [5]. Дана грошова допомога та інші форми підтримки для українських біженців в Німеччині можуть бути корисним імпульсом для відновлення України після війни. Ось кілька способів, як це може сприяти відновленню:

- покращення кваліфікацій та пошук роботи: ініціатива спрямована на надання курсів підвищення кваліфікації та фінансової підтримки для участі у програмах пошуку роботи, що може значно полегшити інтеграцію біженців на ринку праці;

- сприяння соціальній інтеграції: ініціатива стимулює участь українців у програмах підтримки, що допомагають знаходженню роботи та отриманню нових навичок. Це може створити сприятливі умови для соціальної інтеграції, розвитку культурного обміну та взаєморозуміння;

- співпраця та взаємодія між Україною та Німеччиною: ці заходи можуть також сприяти зміцненню та розширенню взаємодії між Україною та Німеччиною на різних рівнях, включаючи економічні та соціокультурні аспекти.

Загальна сума грошової допомоги та інші форми підтримки можуть стати важливими ресурсами для українських біженців у відновленні їхнього життя та внесенні позитивного вкладу в розвиток України в подальшому.

Розвиток німецької економіки після війни був спрямований на досягнення соціального прогресу та забезпечення демократії, а не тільки на досягнення економічних цілей. Це підкреслює, що успішний економічний розвиток можливий лише при забезпеченні соціальної справедливості, захисту прав людини та дотриманні демократичних свобод.

Як висновок варто зазначити, що відновлення економіки після війни для України вимагає ретельного стратегічного планування та врахування досвіду успішних країн, таких як Німеччина. Ключові аспекти включають залучення населення, перехід до інноваційної економіки та ефективне використання міжнародної фінансової допомоги. Важливо також акцентувати увагу на соціальній справедливості, правах людини та демократичних цінностях для створення стійкої та конкурентоспроможної економіки. Досвід Німеччини підкреслює, що успіх у сфері економіки пов'язаний також з соціальними аспектами розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуманітарна, фінансова допомога українцям у Німеччині / EnableMe : вебсайт. URL : <https://www.enableme.com.ua/ua/article/gumanitarna-finansova-dopomoga-ukraincam-u-nimeccini-10307>

2. Новіков В. План Маршалла. Як відбувалася післявоєнна відбудова Німеччини / Бізнес Цензор : вебсайт. 2023. URL : https://biz.censor.net/columns/3404272/plan_marshalla_yak_vidbuvalasya_pislyavoyenna_vidbudova_nimechchyny

3. Обух В. Чим прислужиться Україні світовий досвід повоєнної відбудови / Українформ : вебсайт. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690887-cim-prisluzitsa-ukraini-svitovij-dosvid-povoennoi-vidbudovi.html>

4. Повоєнна реконструкція економіки: історія, теорія, політика. *Національна академія наук України*. 2023. URL : <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=10042>

5. Печенюк А. Військова допомога Німеччини Україні: розкрито реальні обсяги / Уніан : вебсайт. URL : <https://www.unian.ua/weapons/viyskova-dopomoga-nimechchini-ukrajini-rozkrito-realni-obsyagi-12401775.html>

Пилипенко О. Є.,
*д-р іст. наук, професор, професор
кафедри гуманітарних дисциплін,
Національний університет
харчових технологій,
м. Київ, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Актуальність даної проблеми пов'язана з реальними загрозами національним інтересам та національній безпеці України в інформаційній сфері. В останні місяці відбувається здійснення спеціальних інформаційних операцій, спрямованих на підрив обороноздатності, деморалізацію особового складу Збройних Сил України, провокування екстремістських проявів, підживлення панічних настроїв, загострення і дестабілізацію суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, розпалювання міжетнічних і міжконфесійних конфліктів в Україні; проведення державою-агресором спеціальних інформаційних операцій; інформаційна експансія держави-агресора та контрольованих нею структур шляхом розширення власної інформаційної інфраструктури на території України; інформаційне домінування держави-агресора на тимчасово окупованих територіях. Все це потребує соціологічного дослідження різних факторів інформаційної безпеки в Україні. Для дослідження використовувались загальнонаукові методи дослідження, документальний матеріал та наукові праці вітчизняних дослідників.

Сучасний світ дуже динамічно розвивається. Пов'язано це з появою нових інформаційних технологій та інформаційного суспільства. Важливою подією для світової спільноти стало підписання на міжнародному рівні в 2000 р. Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства, яка проголошує, що «інформаційно-телекомунікаційні технології (ІТ) є одним із найбільш важливих факторів, які впливають на формування суспільства XXI ст. [4]. Їх революційний вплив стосується способу життя людей, освіти, трудової діяльності, а також взаємодії уряду та громадянського суспільства. Певною віхою для ООН та всіх країн, зацікавлених у побудові інформаційного суспільства, стало проведення Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства, в якому брала участь Україна.

Саміт відбувався в два етапи: в Женеві (10–12 грудня 2003 р.) і в Тунісі (16–18 листопада 2005 р.). В результаті було прийнято: Женевську декларацію принципів інформаційного суспільства; Женевський план дій; Туніське зобов'язання; Туніську програму для інформаційного суспільства [2]. Україна запровадила загальновизнані принципи і стандарти щодо розвитку інформаційного суспільства. Можна виокремити два основних принципи, на яких будується інформаційне суспільство в сучасній Україні: принцип пріоритету інтересів людини, її прав і свобод, зокрема, у сфері свободи слова та інформації з метою забезпечення конституційно-правової свободи людини; та принцип захисту інформаційної свободи, при цьому не тільки людини, але й суспільства та держави, з метою забезпечення «інформаційної безпеки» [3, с. 201].

Водночас необхідність забезпечення «інформаційної безпеки» з боку держави обумовлена як інтересами держави (з метою протистояти «інформаційній зброї» та веденню «інформаційних війн»), так і інтересами людини для забезпечення її прав (зокрема, на повагу її честі, гідності, ділової репутації тощо). З метою забезпечення інформаційної безпеки в Україні Указом Президента України від 25.02.2017 була затверджена «Доктрина інформаційної безпеки України» [6]. Доктрина інформаційної безпеки України визначила національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері. Метою Доктрини стало уточнення засад формування та реалізації державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв'язаної нею гібридної війни, захисту законних інтересів суспільства та держави, забезпечення суверенітету і територіальної цілісності України [1, с. 261].

Указом Президента України від 28.12.2021 № 685/2021 була прийнята Стратегія інформаційної безпеки. Реалізація Стратегії розрахована на період до 2025 р. Затверджена Стратегія визначила актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на протидію таким загрозам, захист прав осіб на інформацію та захист персональних даних. В документі зазначено, що основними напрямками забезпечення інформаційної безпеки України є стійкість та взаємодія, для досягнення яких необхідним є виконання наступних стратегічних цілей:

– протидія дезінформації та інформаційним операціям держави-агресора, спрямованим на ліквідацію незалежності України, повалення

конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання національної, міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі та ненависті, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини;

- забезпечення всебічного розвитку української культури та утвердження української громадянської ідентичності;

- підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства. Українське суспільство повинне бути захищене від деструктивного впливу дезінформації та маніпулятивної інформації;

- забезпечення дотримання прав особи на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, свободу вираження своїх поглядів і переконань, захист приватного життя, доступ до об'єктивної та достовірної інформації, а також забезпечення захисту прав журналістів, гарантування їх безпеки під час виконання професійних обов'язків, протидія поширенню незаконного контенту;

- інформаційна реінтеграція громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях та на прилеглих до них територіях України, до загальноукраїнського інформаційного простору, а також відновлення їх права на інформацію, що дає їм змогу підтримувати зв'язок з Україною;

- створення ефективної системи стратегічних комунікацій;

- розвиток інформаційного суспільства та підвищення рівня культури діалогу [5].

Таким чином, застосування Російською Федерацією технологій гібридної війни проти України перетворило інформаційну сферу на ключову арену протиборства. Саме проти України Російська Федерація використовує найновіші інформаційні технології впливу на свідомість громадян, спрямовані на розпалювання національної і релігійної ворожнечі, пропаганду агресивної війни, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності України. Комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврильців М. Т. Інформаційна безпека держави в системі національної безпеки України. *Юридичний науковий журнал*. 2020. № 2. С. 200–203.
2. Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства. Підсумкові документи. Женева 2003. Туніс 2005. URL : <http://www.kmu.gov.ua>
3. Крусян А. Р. Інформаційне суспільство в Україні: конституційно-правове забезпечення формування та розвитку. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 21 трав. 2021 р. : у 2-х т. Т. 1 / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2021. С. 259–262.
4. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>
5. Стратегія інформаційної безпеки : Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України № 47/2017. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>

Савчук С. О.,
*аспірант кафедри глобальної
та національної безпеки,
КНУ імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ТЕРОРИЗМУ ТА ШЛЯХІВ БОРОТЬБИ З НИМ

Сьогодні як у світовому співтоваристві так й в Україні актуалізувалося питання щодо протидії та запобіганню тероризму. Досліджуючи історію виникнення цього явища, слід зазначити, що вперше слово "терор" (у перекладі з латині означає "страх, жах"), було використано у революційній Франції при поваленні монархічного режиму короля Людовіку XVI. Починаючи з кінця XVIII поняття "терор" тлумачилося як відкрита жорстка форма диктатури і практика застосування одноразових політичних замахів, спрямованих на залякування цивільного населення. Сьогодні тероризм тлумачиться як суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Аналізуючи українські реалії, слід констатувати, що ключеві нормативно-правові акти в сфері безпеки (Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина України, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України) визначають терористичну загрозу як одну з основних загроз національній безпеці України.

Головною причиною посилення терористичної діяльності в Україні є повномасштабна агресія з боку Російської Федерації. Серед інших причин ми можемо також виділити складну соціально-політичну ситуацію, наявність напруження між різними соціальними групами (етнічними, релігійними, регіональними), низький рівень правової і політичної культур, кризові явища в економіці, моральну та духовну кризу.

Відтак сьогодні актуалізується питання щодо формування ефективної державної політики протидії тероризму. Проблемам дослідження державної політики у сфері боротьби з тероризмом, формування дієвих багатовимірних

прямих та зворотніх зв'язків суспільства й держави; формам, принципам та механізмам такого партнерства, їхній законодавчій підтримці присвячені роботи В. В. Крутова. Зокрема, дослідник вважає, що розвиток України супроводжується негативними тенденціями в політичній та соціально-економічній сферах, які несуть у собі заряд терогенності, насамперед у прогресуючій розбіжності за рівнем доходів населення, криміналізації суспільного життя, напруженості релігійних суперечок, штучному роздмухуванні етнорегіональних протиріч [1, с. 108]. Причини цього, на думку В. В. Крутова, криються у площині недосконалості економічно-правових відносин, стану захисту прав українського громадянина, всездозволеності в інформаційному просторі та ін. Технології громадянської протидії тероризму і екстремізму, формування середовища, несприятливого до проявів тероризму та екстремізму; виявлення ознак та протидія населення підготовці теракту; роль ЗМІ у зниженні соціальної конфліктогенності; розробка та реалізація навчальних програм захисту населення; формування та впровадження соціальних програм адаптації військовослужбовців та колишніх працівників правоохоронних органів – це неповний перелік проблем, яким учений приділяє особливу увагу в межах діяльності неурядової організації "Міжнародна антитерористична єдність" [1, с. 109].

Дану проблематику ґрунтовно досліджував український історик Я. Дашкевич, приділяючи увагу проблемам методології терору та тероризму. Погляди дослідника є дискусійними, вони значною мірою відрізняються від загально існуючої точки зору на значне коло проблем сучасного тероризму, зокрема щодо понять "міжнародний тероризм" та "державний тероризм". Дослідник відстоює точку зору, що поняття "міжнародний тероризм" було запроваджено для "виправдовування геноцидної політики, спрямованої на знищення економіки і культури "країн, які не подобаються", чи "країн-негідників" [2]. На думку Я. Дашкевича в глобальному сенсі банкрутує ідея "громадянського суспільства" та ідея правової держави, проявом чого є те, що "німецького юберменша замінив американський супермен".

Радикальні погляди вченого не позбавлені здорового глузду, але, на наш погляд, дещо зациклені на антиамериканській та "антиімперіалістичній" ідеї, тому їм, можливо, дещо не вистачає об'єктивності у висновках.

Розглядаючи процес виникнення тероризму Я. Дашкевич визначив окремі рівні його причин. Перший рівень, на його думку, становить криза загальнонаціональної ідентичності. Другий рівень – посилення аномії й

розчарування. Третій рівень – наявність суспільних ніш, де можуть розвиватися терористичні групи (дільниці в містах у Північній Ірландії, монастирі у басків). На думку Я. Дашкевича, Україна найближча до другого рівня [2].

Етапи формування вітчизняного антитерористичного законодавства проаналізував В. Ліпкан. Він, зокрема, підкреслив, що для антитерористичного законодавства кінця 1990-х рр. були характерні невизначеність пріоритетності в прийнятті законодавчих актів, величезна кількість змін і доповнень, відсутність цілісної державної програми розвитку антитерористичного законодавства, нестабільність і внутрішня суперечливість законодавчих актів й окремих норм щодо врегулювання тих або інших суспільних відносин; диспропорція у співвідношенні законів і підзаконних актів; недостатня наукова обґрунтованість частини законодавчих актів, їхня декларативність і безадресність, відсутність у багатьох законах механізмів реалізації; недооцінка питань, пов'язаних із практичною реалізацією прав і свобод людини і громадянина [3, с. 27].

Для українського законодавства у галузі протидії тероризму на початку століття, на думку В. Ліпкана, були характерні відсутність державної стратегії боротьби з тероризмом, яка б визначала систему складових боротьби з тероризмом, а також окреслювала б роль правового регулювання цієї боротьби. Невизначеність державної політики щодо боротьби з тероризмом, дисфункція кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за вчинення злочинів терористичного характеру; неузгодженість сукупності правових норм, що передбачали відповідальність за вчинення злочинів терористичного характеру – це далеко неповний перелік проблем, які повинна була вирішити українська держава щодо створення сучасного законодавчого поля боротьби з тероризмом. В цілому дослідження В. Ліпкана відіграли значну роль у підготовці діючих законодавчих актів антитерористичного спрямування, зокрема Закону України "Про боротьбу з тероризмом" 2003 р. та ін.

Аналізуючи дослідження у цій сфері зарубіжних вчених, слід зазначити, що у світовій науці існує два основні підходи до причин виникнення тероризму. Біологічний підхід пов'язує це явище з "природним" прагненням людей загрожувати інтересам інших і використовувати будь-які доступні засоби для досягнення своєї мети. Соціальний підхід виходить з визначального значення соціальних процесів виникнення тероризму, хоча й

характеризується великою різноманітністю оцінок ролі і механізму впливу тих або інших соціальних чинників. Саме соціальний підхід є домінуючим серед інших підходів до пояснення природи і формулювання понять тероризму.

Загалом західні автори виділяють декілька найістотніших рис тероризму. По-перше, неодмінною рисою тероризму є його політичне мотивування. Власне тут проходить межа між діяльністю терористів і карних злочинців, оскільки арсенал засобів, що використовуються і тими і іншими, часто один і той самий: пограбування банків, захоплення заручників, викрадення, вбивства тощо. Для розмежування цих двох понять необхідно виходити перш за все з визначення мети і мотивів насильницьких акцій. Політичне підґрунтя полягає у тому, що будь-який терористичний акт так чи інакше пов'язаний із політичною системою, яку він прагне або розхитати, або зміцнити [2].

По-друге, практично всі західні дослідники тероризму наголошують на наявності елементу залякування, прагненні створити соціальну і психологічну атмосферу страху, залякати конкретні уряди, або представників певних соціальних прошарків, груп, партій, або вплинути на певні політичні процеси.

Таким чином, більшість західних учених схиляється до однієї з трьох версій визначення суті тероризму, тобто йдеться про загальнополітичну, юридичну і аналітичну версії. Згідно першій, тероризм – це насильство або загроза насильства, спрямовані на залякування і досягнення завдяки цьому певної мети; згідно другому – кримінальне насильство, що порушує закони і підлягає покаранню державою; згідно третьому визначенню, тероризм викликаний особливими соціальними і політичними чинниками, що стоять за індивідуальними терористичними діями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крутов В. Протидія міжнародному тероризму як системно-соціальна складова національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2003. № 2. С. 108–113.
2. Дашкевич Я. Терор і тероризм. *Розбудова держави*. 2001. № 7. С. 2–10.
3. Ліпкан Б. Тероризм та національна безпека України. К. : Знання, 2000. 182 с.

Тритинник Х. І.,
*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти*
Науковий керівник:
Архіпов В. І.,
*канд. політ. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ВПЛИВ ВІЙНИ НА УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІКУ: ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ

Повномасштабна війна росії проти України торкнулася всіх галузей економіки країни. З погляду впливу війни на економічні процеси слід зазначити кілька аспектів, зокрема зміни на ринку праці, у підприємницькому секторі, ділових очікуваннях, банківській та грошово-кредитній політиці, а також у сфері міжнародного кредитування та фінансової підтримки.

За попередніми прогнозами НБУ [1], у 2023 році економіка України скоротиться приблизно на 30 %. Проте підприємницький сектор продемонстрував свою здатність адаптуватися до складних умов ведення бізнесу. За даними дослідження, проведеного Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), 57 % зі 166 опитаних малих і середніх підприємств продовжують працювати так само, як і до війни, 6 % призупинили свою діяльність, а 37 % продовжують працювати, але скоротили масштаби своєї діяльності [2]. Аналіз очікувань бізнесу показує, що з кінця лютого 2023 року очікування бізнесу наразі перебувають на найвищому рівні, практично нейтральному – 50 %. Крім того, слід зазначити, що в торгівлі та промисловості індекс ділових очікувань оптимістичний.

Один із найсерйозніших наслідків війни проявляється в переміщенні людей усередині країни та за її межами. Згідно з аналітичним звітом проєкту "Біженці з України: намір повернутися, вплив на економіку України та політичні рекомендації" [3], наприкінці 2023 року за кордоном перебуватиме від 3,8 до 4,7 млн. українських біженців (без урахування Росії та Білорусі). У доповіді аналізується, що за кордоном можуть залишитися від

860 тис. до 2,7 млн. українців, що може призвести до втрати українською економікою від 2,55 до 7,71 % ВВП Крім прямого впливу на зниження ВВП, відтік такої кількості людей за кордон означатиме відтік трудових ресурсів. Ринок праці буде серйозно порушено, і ми побачимо: на початку квітня 2023 року кількість вакансій становить 100 % від базового показника на початок квітня минулого року [4]. Слід зазначити, що це не означає повного відновлення ринку праці, оскільки до війни цей показник перевищував 140 %. Крім того, на думку економістів, велика кількість неповнолітніх, які залишають робочі місця, посилить проблему нестачі робочої сили в майбутньому.

У 2022 році Україна отримала понад 31 млрд. дол. іноземної фінансової допомоги, а в період січень-березень 2023 року - 13,6 млрд. дол. З огляду на нерівномірність надходжень у цей період і той факт, що міжнародна фінансова допомога є одним із ключових джерел фінансування дефіциту державного бюджету, стає фінансування значної частини державних видатків було й залишається скрутним. За даними Центру економічної стратегії [4], станом на середину квітня 2023 р. найбільша частка дефіциту державного бюджету України фінансувалася за рахунок іноземних кредитів, зокрема від Європейського Союзу, Міжнародного валютного фонду (МВФ), Канади, Великої Британії та США, на другому місці - продаж облігацій внутрішньої державної позики, на третьому - США, Німеччина та іноземні субсидії Іспанії.

Аналізуючи економічну ситуацію під час війни, слід зазначити, що її вплив на різні галузі також був неоднаковим. Зокрема, українські ІТ-компанії торік експортували за кордон на 5,8 % більше послуг, ніж роком раніше, здебільшого до країн ЄС, а загальний обсяг експорту склав 7,3 млрд євро [5].

За словами заступника міністра економіки Тараса Качки: "У лютому 2023 року ми експортували 9,1 млн. тонн товарів: "У лютому 2023 року ми експортували 9,1 млн. тонн. Це більше, ніж у січні, але менше, ніж пік у вересні (9,6 млн т), і, звісно, ще далеко до 12,8 млн т у лютому 2022 року. Вартість експорту в лютому становила 3,32 млрд дол. З вересня експорт повільно знижується" [6]. З іншого боку, обсяг експортованих товарів, особливо до країн ЄС, зростає. Здебільшого це пов'язано з комплексною підтримкою економіки загалом і експорту зокрема, що включає лібералізацію оподаткування, часткове дерегулювання, підтримку вітчизняних

виробників і страхування експорту. Відкриття європейських ринків також справило позитивний вплив на збільшення експорту до ЄС: за межами ЄС найбільшим ринком для українського експорту стала Туреччина.

Крім того, вперше з 24 лютого 2022 року Україна експортувала електроенергію. Зернову угоду було продовжено на чотири місяці, що сприяло стабільності гривні, оскільки в країну почало надходити більше іноземної валюти, а також позитивному торговельному балансу; курс на 5 квітня 2023 року становив 37,15-37,30 дол. за долар порівняно з 38,90-39,09 дол. за долар на 5 березня у Владивостоці Владивостока, валюта зміцнилася. Водночас ключову ставку було залишено без змін на рівні 25%. Щодо банківського сектору, то слід зазначити, що НБУ змінив вимоги до обов'язкових резервів банків з метою посилення грошової трансмісії.

Для відновлення української економіки необхідно буде здійснити масштабні інвестиції в відновлення інфраструктури, розвиток виробництва та створення нових робочих місць.

Відновлення інфраструктури є одним з найважливіших напрямків відновлення української економіки. Внаслідок бойових дій було пошкоджено або знищено значну частину інфраструктури, необхідної для нормальної роботи економіки. Це включає:

- Автомобільні дороги: в Україні було пошкоджено або знищено понад 20 тисяч кілометрів автомобільних доріг. Це ускладнює транспортування товарів та людей, а також негативно впливає на розвиток бізнесу.
- Залізничні дороги: в Україні було пошкоджено або знищено понад 100 кілометрів залізничних доріг. Це також ускладнює транспортування товарів та людей, а також може призвести до зростання цін на перевезення.
- Мости: в Україні було пошкоджено або знищено понад 100 мостів. Це ускладнює сполучення між різними регіонами країни.
- Аеропорти: в Україні було пошкоджено або знищено понад 10 аеропортів. Це ускладнює міжнародне сполучення країни.
- Порти: в Україні було заблоковано морські порти, через які країна експортувала значну частину своєї продукції. Це призвело до зниження експорту та зростання цін на товари.

Відновлення інфраструктури потребуватиме значних інвестицій. За оцінками Міжнародного валютного фонду, вартість відновлення інфраструктури України може становити від 100 до 200 мільярдів доларів.

Розвиток виробництва є ще одним важливим напрямком відновлення української економіки. Внаслідок війни було пошкоджено або знищено значну частину промислових підприємств. Це призвело до зниження виробництва товарів та послуг, а також зростання безробіття.

Для відновлення виробництва необхідно буде залучити інвестиції в нові технології, обладнання та кадри. Також необхідно буде створити сприятливі умови для ведення бізнесу, зокрема, забезпечити доступ до фінансування, сировини та ринків збуту.

Створення нових робочих місць є необхідним для забезпечення майбутнього країни. Внаслідок війни в Україні було вбито або поранено понад 10 мільйонів людей. Багато людей також втратили роботу.

Для створення нових робочих місць необхідно буде розвивати економіку та залучати інвестиції. Також необхідно буде сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, який є основним джерелом створення робочих місць в Україні.

Окрім основних напрямків, відновлення економіки України потребуватиме також уваги до інших сфер, таких як:

- Зовнішньоекономічна діяльність: необхідно відновити експортні можливості України та забезпечити їй доступ до міжнародних ринків.
- Фінансова система: необхідно відновити роботу фінансової системи та забезпечити доступ бізнесу та населення до фінансування.
- Соціальна сфера: необхідно забезпечити підтримку людей, які постраждали від війни.

Історія знає чимало випадків післявоєнної відбудови економіки. Найвідомішими є випадки Німеччини та Японії після Другої світової війни, а також Південної Кореї та Тайваню після Корейської війни. Усі ці країни змогли досягти значних успіхів у відновленні економіки та зрості, ставши розвиненими індустріальними державами.

Існує кілька основних моделей відбудови економіки. Одна з них - це модель "відновлення на руїнах". Ця модель передбачає відновлення інфраструктури, промисловості та інших об'єктів, які були зруйновані війною. Так, у Німеччині після Другої світової війни було відновлено залізниці, електростанції, промислові підприємства та житло.

Інша модель - це модель "модернізації". Ця модель передбачає не просто відновлення економіки, а її модернізацію, тобто перехід до більш високотехнологічного та конкурентоспроможного виробництва. Так, у

Японії після Другої світової війни було зроблено акцент на розвитку наукоємних галузей промисловості, таких як електроніка, автомобілебудування та хімічна промисловість.

Яка модель буде найбільш ефективною для України, залежить від багатьох факторів, зокрема від масштабів руйнувань, від наявності ресурсів та від політичної волі. Однак, виходячи з особливостей та специфіки України, можна зробити висновок, що для нашої країни найбільш доцільною є модель "модернізації".

Україна - це країна з великим економічним потенціалом. У нас є значні запаси природних ресурсів, високоосвічене населення та розвинена наукова база. Однак, наша економіка має низку проблем, які потребують вирішення. Серед них:

- застаріла промисловість;
- низький рівень технологій;
- корупція;
- низька конкурентоспроможність на світовому ринку.

Для того, щоб Україна могла повною мірою реалізувати свій економічний потенціал, необхідно провести масштабну модернізацію економіки. Це означає, що необхідно:

- інвестувати в розвиток наукоємних галузей промисловості;
- підвищити рівень технологій;
- боротися з корупцією;
- створювати сприятливі умови для розвитку бізнесу.

Закладення фундаменту для майбутньої економічної модернізації

Щоб успішно провести модернізацію економіки, необхідно вже зараз закладати фундамент для цього процесу. Це означає, що необхідно:

- провести правову реформу, яка забезпечить захист прав власності та свободу підприємництва;
- реформувати систему освіти та підготовки кадрів, щоб відповідати вимогам сучасного виробництва;
- створити ефективну систему управління економікою.

Одним із важливих кроків у цьому напрямку є створення міжнародного фонду відбудови України. Цей фонд міг би надавати Україні фінансову допомогу для відновлення інфраструктури, а також для реалізації проектів економічної модернізації.

Успішна відбудова економіки України є ключовим завданням для нашого суспільства. Для цього необхідно провести масштабну модернізацію

економіки, яка дозволить нам стати конкурентоспроможною країною в глобальному масштабі. Закладати фундамент для цього процесу необхідно вже зараз.

Відновлення української економіки буде непростим завданням, але воно є необхідним для забезпечення майбутнього країни.

Як видно, економіка України продовжує відчувати сильний вплив тотальної війни Росії проти України. Однак слід зазначити, що в багатьох галузях спостерігаються позитивні очікування і тенденції, оскільки і підприємствам, і домогосподарствам вдається адаптуватися до нових і складних умов ведення бізнесу. Оскільки цей процес триватиме доти, доки триває війна, зусилля всіх українців мають бути спрямовані на якнайшвидше припинення війни, щоб мінімізувати її економічні та соціальні наслідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Просто про економіку (на основі матеріалів Інфляційного звіту за січень 2023 року). URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/prosto-pro-ekonomiku-na-osnovi-materialivinflyatsiynogo-zvitu-za-sichen-2023-roku>
2. ЄБРР, США і Швеція оцінили вплив війни на МСП в Україні / Офіційний портал Європейського банку реконструкції та розвитку. URL : <https://www.ebrd.com/ukrainesme-research-results>
3. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? / Центр економічної стратегії. URL : <https://ces.org.ua/who-are-ukrainian-refugee-research/>
4. Трекер економіки України під час війни / Центр економічної стратегії. URL : <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
5. Як українській економіці вдається виживати під час війни / Он-лайн-ресурс DW. URL : <https://www.dw.com/uk/ak-ukrainskij-ekonomici-vdaetsa-vizivati-pid-cas-vijni/a65213875>
6. Обсяг українського експорту в лютому 2023 року зріс на 15,3 % / Офіційний вебпортал GMR center. URL : <https://gmcenter.ua/news/obsyag-ukrainskogo-eksportu-v-ljutomu-2023-roku-zris-na-15-3-m-m/>

Цюрупа М. В.,
д-р філос. наук, професор,
Національний університет
оборони України,
м. Київ, Україна

ВОЄННА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

З першого дня російського повномасштабного вторгнення в Україну ні у кого в країні, а також у наших друзів та союзників на всьому демократичному просторі не виникає сумніву, що це найбільша загроза існуванню незалежної держави за всі часи, як найвищий рівень небезпеки.

На саміті 2023 року НАТО у Вільнюсі у тексті Резолюції п'ятого пункту йдеться про те, що російська федерація є найбільш значною і безпосередньою загрозою безпеці України, її союзників, а також миру і стабільності в євроатлантичному регіоні [1]. Напад на Ізраїль терористичних сил, інспірованих Московією, лише зміцнив впевненість у тому, що у глобалізованому світі безпека також стає глобальною.

Актуальність проблеми забезпечення на належному рівні воєнної безпеки в структурі національної безпеки вимагає системи практичних та теоретичних зусиль по розкриттю сутності загроз національній безпеці країнам сучасного світу, існуючим та перспективним загрозам у мирний та воєнний час, а у останньому найважливішою складовою є воєнна безпека.

Розуміння смислу Стратегії Національної безпеки України, прийнятої напередодні війни у березні 2021 р. та її реалізація, скорегована перебігом бойовищ з рф, поява нових аспектів безпекового середовища та перипетій воєнно-політичних відносин з нашими союзниками у цій сфері є важливим компонентом компетентності фахівця та патріота України [2].

Ключовими термінами ми вважаємо *безпеку* – стан захищеності всього суспільства та людини від фундаментальних, екзистенційних загроз, реалізація та збереження найважливіших *національних інтересів* на даний час і перспективу.

Термін «національний» потребує додаткових уточнень та роз'яснень: з часів Великої французької революції нація означала єдність всіх громадян держави, а нинішній наголос безпеки на слові «національний» означає єдність людини і суспільства у багатонаціональній державі.

Національна безпека України – це найвища ступінь захищеності життєво важливих структур держави, яке дозволяє забезпечувати життєдіяльність суспільства у цілому. «Убезпечити» - кореневе слово, яке означає, що життєдіяльність відвернена від небезпек, обраних у цілому, тотально, які загрожують нормальному функціонуванню суспільства з усіх сторін – матеріально-економічної, природної, гуманітарної, зрештою – воєнної.

Головною метою є захищеність людини, недоторканість і безпека особистості, її розвиток у безпечному середовищі всієї нації. Це не «комплекс заходів законодавчих та організаційних, спрямованих на постійну (?) захищеність, як вказано у попередньому Законі 2003 р., коментар його був у статті «Вікіпеді», а інтегральна якість життєстійкості суспільства у спротиві небезпекам, нації включно із відчуттям захищеності для кожної людини.

Згідно класифікації потреб, наданих Абрахамом Маслоу у вигляді «піраміди», потреба у безпеці, у тому числі й захищеності майбутнього життя, стоять на другому місці основи піраміди. На перше він поставив задоволення фізіологічних потреб, без яких людина взагалі не може жити, бо для того, щоб переслідувати інші цілі, життя вимагає виконати вимоги фундаменту потреб. Рухаючись далі вгору виникає потреба вирішувати нові завдання у безпеці, але знов на базі відчуття захищеності свого життєвого світу.

Проблема безпеки держави на протигагу від особистої безпеки була поставлена раніше, авторство формулювання належить лорду Беверіджу, який чітко сформулював загрози у мирний час, до початку Другої світової війни: занепад, бідність населення, хвороби, війни, безробіття, невігластво. Характерно, що при захопленні німецьких позицій вже на війні у окопах знайшли брошуру із викладенням позицій лорда Беверіджа.

Стосовно воєнної складової національної безпеки воєнні теоретики Європи Г. Мольке, Ф. Бернгарді (Німеччина) Ф. Фош (Франція). Г. Бастико (Італія) на межі 19-20 століть висловлювались у іншому ключі – суто військовому, активно оборонному, державницькому, без врахування інтересів людини та громадянського суспільства [3, с. 261–287]. Сучасні розвідки спеціалістів Воєнно-дипломатичної академії В. Смолянюка розкривають етапи процесу забезпечення національної безпеки у новітній час [4, с. 163–187].

На саміті НАТО у Вільнюсі заявлено, безпека України пов'язана із безпекою Європи та у міжнародно-правовому аспекті [5], тому ми маємо можливість запропонувати вибір з декілька моделей воєнної безпеки міжнародного та внутрішнього спрямування.

Перша, так звана *внутрішня модель*, полягає у реалізації повною мірою принципових положень:

- *синергії* всіх оборонних зусиль українського суспільства, тобто поєднання сил військових та цивільних структур, в результаті загальна міць України збільшується;

- *всеохоплюючої* оборони, сутність якої у превентивних протидіях ворогові та стійкому опорі агресору на суші, морі, повітряному просторі, протидії домінуванню у кіберпросторі;

- використання для відсічі *всього потенціалу держави* та суспільства, матеріального та духовного.

Серед зовнішніх (дорадчих) моделей на чільному місці, найбільш прийнятна для нас та, як вважається, «сильна» модель безпеки від системних воєнних загроз, від російської агресії – вступ у Південно-Атлантичний Альянс 31-32 ? членом НАТО. Відомо, що там гарантії набувають форму зобов'язань спільного захисту члена Альянсу. Однак на саміті НАТО було заявлено, що безпекове середовище навколо України динамічне, тому питання дати вступу залишається відкритим. Більш відверто заявлено через офіційних осіб, що до завершення війни досягти одностайності серед 30 членів, яка потрібна згідно Статуту, не вдасться.

Друга модель безпеки, так звана «*ізраїльська*» та менш «сильна», дає можливість одній невеликій країні за рахунок значної фінансової допомоги на воєнні цілі (38 мільярдів доларів США військової допомоги Ізраїлю у порівнянні із 3 мільярдів звичайної фінансової допомоги) дозволяє мати значні матеріальні ресурси для боротьби і стримування противника.

Ця модель передбачає потужний технологічний потенціал з перевагою над противником більш чисельним. Вона може бути названа моделлю «обережних» гарантій або дистанційного реагування на потреби зміцнення системи національної безпеки союзної країни. Звертаючись до сьогодення стосовно дієвості даної моделі для Ізраїлю після майже 2-х місячної війни з терористичними палестинськими та ліванськими угрупованнями, вкажемо, що у неї є сильні і слабкі місця. Але вона «дієва», реалістична та більш прийнятна для наших союзників.

Третя модель, ми назвемо її «покращений варіант Будапештського меморандуму», передбачає надання «гарантій» безпеки України з боку G-7, всього ЄС. Його особливості у довгостроковому характері, хоча ЄС та Україна не бажають тривалої війни, у інтеграції та продовження сумісних зусиль ЄС та НАТО щодо допомоги військовою технікою та підготовкою

військового персоналу. Але, як і прийнято у демократичних спільнотах, рішення приймаються шляхом дебатів, роздумів, погодження інтересів сторін. Тому очікуються ускладнення прийняття та реалізації рішень допомоги.

Четверта модель, на відміну від попередньої, є суто внутрішня: це підтримка обороноздатності країни, боєготовності військ та їх потужності на такому рівні, який не дозволить потенційному агресору сподіватись на перемогу. Його втрати будуть більшими («піррова перемога»), ніж очікувані вигоди. Зрозуміло, що витрати на сектор оборони, які були визначені Верховною Радою та Урядом України 2015-2020 рр. мали бути не 5% ВВП, а з них на потреби війська приходила половина, тобто 2,5 %, начебто копіювання мирних країн-членів НАТО, а на порядок вище. Бо коли прийшла війна, то тільки на забезпечення без пекового середовища Києва у 2023 р. буде витрачено 1,1 мільярда гривень у порівнянні з 0,8 мільярди 2022 року, тоді як до агресії Московії витрати і не були зафіксовані.

Головне полягає у розумінні важливості системи національної безпеки у цілому, воєнної безпеки зокрема, для життя України та у виборі, обговоренні моделей на самому високому рівні керівництва нашої держави. Наукова та моральна складова цього вибору залежить і від всіх нас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Результати Вільнюського Саміту 11–12 липня НАТО у Вільнюсі 2022 року. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-vilnyuskoho-samitu-nato-11-12-lypnnya-2023-roku>
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію Воєнної безпеки України» : Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL : <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/nova-strategiya-voyennoyi-bezpeky-ukrayiny/>
3. Цюрупа М. В. Военные теоретики Европы о войне, мире и национальной безопасности. К. : НАОУ, 2005. С. 261–289.
4. Смолянчук В. Ф. Національна безпека незалежної України: досягнення сутності. *Політичні дослідження*. 2021. № 1. С. 163–184.
5. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm?selectedLocale=en

СЕКЦІЯ 2

ГЛОБАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Гордієнко М. Г.,
*канд. політ. наук, доцент кафедри
соціальної роботи,
Яготинський інститут МАУП,
м. Яготин, Україна*

ДИФУЗНІ СИНДРОМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНИХ ПЕРТУРБАЦІЙ

Нинішньому поколінню людської цивілізації випало жити в часи епохальних пертурбацій світу. Генеральним промотором соціальних перетворень й політичних конфігурацій світу є глобалізація. Після буржуазних революцій європейська спільнота почала процес націогенезу й встановлення демократичного устрою. Замість примусу й насилля соціальні відносини стали регулюватися законом і правом. У часи біполярної моделі світоустрою, коли майже вісі соціальні процеси визначалися протистоянням двох антагоністичних ідеологічних систем – капіталізму і соціалізму, світ був політично напруженим, але відносно стабільним і прогнозованим. Після зникнення біполярного протистояння глобалізація набула дифузного характеру. Політична ворожнеча і соціальний хаос почали розростатися у геометричній прогресії.

Сучасна цивілізація і об'єднується і роз'єднується одночасно. Скажімо, торгівля і засоби комунікації все більше об'єднують людей. У той же час поглиблюються тенденції цивілізаційно-культурного розлому по лінії геочивілізацій – західної, ісламської, конфуціансько-буддиської, латиноамериканської тощо. Також нарастають суперечності у розповсюдженні духовно-культурних цінностей і просуванні політичних, технологічних та економічних впливів. У кінці ХХ ст. відбувається перехід від епохи капіталізму до нового глобалізованого світоустрою. Ці масштабні процеси свідчать про те, що глобалізація стає домінуючим світовим трендом, а вивчення її проблем є актуальним і життєво важливим.

Треба відзначити, що глобалізація є об'єктивним соціальним процесом, що відображає зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, політичних і соціальних систем, духовно-культурних субстанцій, а також взаємодії людини з навколишнім середовищем. «Процес сучасної глобалізації не є чимось несподіваним, що виникло внаслідок осяяння, відкриття, як, наприклад, комп'ютеризація. Історично світ глобалізується та інтегрується в процесі всього свого розвитку. Закон глобалізації є об'єктивним законом розвитку людства. Це означає, що процес глобалізації світу неможливо відмінити, відкласти, зупинити. Також неможливо зачинитися від глобалізації або скерувати її тільки на свої егоїстичні інтереси, як того хочуть деякі великі держави» [3, с. 243]. Висхідним джерелом глобалізації є розвиток світових ринків товарів, послуг, праці, капіталу.

На сучасному етапі буття людської цивілізації маємо ситуацію, що правові імперативи європейського і міжнародного простору було грубо порушено й повністю проігноровано таким одіозним державним утворенням, як імперська росія. Тому в сучасному глобалізованому світі виникла ситуація, коли у суверенної держави немає гарантій від зовнішнього втручання агресивного неоімперіалізму. Це виклик глобалізованому світу, який породжує політичну нестабільність і соціальний хаос. Загострення соціального протистояння, в якому опинився глобалізований світ, вимагає докорінно переосмислити систему глобальної колективної безпеки, віднайти механізми і засоби приборкання неконтрольованої мілітарної сили.

В науковому вимірі глобалізація означає процес формування єдиного світового політичного, економічного й інформаційного простору на основі нового мислення, сучасних технологій й людських ресурсів. Отже, сучасна інформація про глобалізацію складається з сукупності наративів, що тлумачаться у два способи: «Перший полягає у зведенні глобалізації майже до синоніма «неолібералізму» і, отже, до відправної точки, яка видається безсумнівною, «єдиного способу мислення», поза межами боротьби з ідеологіями. Неоліберальна глобалізація намагається впровадити єдину модель для розвинених країн і тих що розвиваються і не хочуть залишитися осторонь світової економіки. Отже, у деяких авторів вона з'являється у такій якості, яку раніше мала марксистська теорія способів виробництва (спроба осмислення у межах єдиної парадигми світового розвитку загалом і кожного з процесів, які відбуваються в будь-якому суспільстві). Основними складовими цієї «парадигми» або напрямку є ринкова

економіка, багатопартійна система, лібералізація державної економіки, вільна циркуляція капіталу, захист іноземних інвестицій та інтелектуальної власності, бюджетний баланс і свобода преси» [2, с. 46]. Подібне розуміння глобалізації постулюють Ф. Фукуяма й С. Гантингтон. Вони розглядають глобалізацію як сукупність процесів гомогенізації та водночас як джерело фрагментизації світу, його хаотичної дестабілізації.

Загалом феномен глобалізації осмислюється величезною когортою вчених різного фаху, митцями, поетами і просто небайдужими до перспектив розвитку світу людьми. Одними з перших ґрунтовний аналіз явища глобалізації роблять соціолог І. Валлерстайн, філософ К. Поппер і Ф. Фукуяма, політик З. Бжезинський. В межах нашого дослідження ми виділимо лише декілька аспектів їх наукового доробку, який пояснює новітні глобалізаційні тренди. На думку І. Валлерстайна, в результаті розвитку капіталізму країни – в залежності від економічних показників – поділилися на три групи: центр «ядро» (Захід) – периферія (країни, що розвиваються) – напівпериферія (буферна зона), що складається із сировинних і технологічних придатків західних країн. Країни «ядра» з високим життєвим рівнем домінують над рештою. При цьому периферія і напівпериферія намагаються протистояти, піднімаючись на різні протести, повстання, революції. Звідси випливає важливий висновок: розвиток і добробут одних країн можливий тільки за рахунок відсталості інших і рівень розвитку кожної держави є результатом процесів розвитку всієї світ-системи.

Соціальний філософ і політичний мислитель К. Поппер є пристрасним прихильником ліберальних цінностей. Він піддає різкій критиці філософію Платона, як теоретика закритого суспільства, прихильника тоталітаризму, реакціонера, який намагався запобігти соціальним зрушенням. У праці «Відкрите суспільство та його вороги» Поппер засуджує філософські погляди Гегеля й Маркса, що намагалися обмежити розвиток соціального мислення. Окрім цього «Поппер виходить з реального протистояння «відкритого» й «закритого» суспільства у наш час, стверджуючи, що західні країни в основному завершили перехід до відкритого суспільства, тоді як соціалістичні країни залишилися в межах закритого суспільства. Поппер визначає «закрите» суспільство як таке, в якому держава бере на себе функції регулювання практично всього життя громадян». Це суспільство «замінює особисту відповідальність на родове табу й тоталітарну безвідповідальність індивіда» [4, с. 525]. Тобто, за логікою К. Поппера «закрите» суспільство має тоталітарний характер і сповідує ідейний догматизм.

А у «відкритому» суспільстві людина має змогу реалізувати свій потенціал, обстоювати індивідуальну думку, робити власний вибір і свідоме прийняття рішень. Ми акцентуємо увагу на сентенції Поппера про те, що в глобалізованому світі не важливо, хто перебуває при владі, а важливо те, як організований ефективний моніторинг інститутів влади та чи існують механізми ротації правителів. Ці процедури можна здійснити за умов демократичного устрою. Глобалізація детермінує таку форму організації суспільства, яка завжди відкрита для модернізації, не противиться зміні традицій, звичаїв, історичних цінностей.

На думку Ф. Фукуями, капіталістичне суспільство, що взяло на озброєння цінності ліберальної демократії, зуміло дати адекватні відповіді на ключові виклики глобалізованого світу, перемогло радянську «імперію зла», досягнуло високих стандартів життя, у зв'язку з чим настав «кінець історії». Ця теза має утопічний характер. Натомість сповнена прагматизму рефлексія Фукуями про те, що «ідеологічна дифузія відчутно змінилася і прискорилося з розвитком сучасних технологій зв'язку. Книжки й газети мали вирішальне значення для зростання й поширення націоналізму як організуючого принципу. Лібералізм, марксизм, фашизм, ісламизм і демократія легко перетинали кордони у ХХ ст. завдяки використанню електронних технологій від радіо й телебачення до Інтернету і соціальних мереж... На початку ХХІ ст. демократія стала воістину глобалізованою» [5, с. 528]. Має абсолютну рацію Ф. Фукуяма коли підкреслює важливу роль інформаційних технологій у просуванні політичних концептів та світоглядних наративів. Мабуть, процеси глобалізації не відбувалися б такими темпами, якби не супроводжувалися інформаційною підтримкою.

Фахові акценти в політичному вимірі глобалізованого світу розставляє колишній радник з національної безпеки американського президента Д. Картера З. Бжезинський. Після розпаду радянської імперії Америка стала світовим лідером і ключовим суб'єктом глобальної політики. З. Бжезинський вважає, що демократичний характер політичної системи США дає підстави здійснювати глобальні трансформації світового порядку. В роботі «Велика шахівниця» З. Бжезинський зазначає: «Американська могутність проявляється через глобальну систему явно американського ґатунку, що відображає внутрішній американський досвід. Центральне місце в цьому внутрішньому досвіді займає плюралістичний характер як американського суспільства, так і його політичної системи... Все вищезгадане підкріплюється широким, але незбагненим впливом американського

панування у сфері глобальних комунікацій, народних розваг і масової культури, а також потенційно вельми відчутним впливом американської технологічної переваги і глобальної воєнної присутності» [1, с. 449]. На думку З. Бжезинського, в глобалізованому світі саме американський політичний досвід й демократичні традиції дають стандарти для наслідування. Велику увагу З. Бжезинський приділяє політичним процесам на пострадянському просторі. Він чітко артикулює загрози кремля для суверенного існування України і системно наголошує на підтримці урядом США молодії української демократії.

Найбільший виклик глобалізації для світового співтовариства постає у посиленні антагонізму між західною демократією і східним авторитаризмом. Сьогодні політична вісь зла концентрується у просторі путінської росії. Треба відзначити, що існують особливості соціальних процесів і політичної поведінки двох антагоністичних світів – Заходу і сучасної росії. Вони обумовлені природно-кліматичними і географічними умовами, релігійними й національними факторами, соціально-економічним потенціалом, духовно-моральними устоями, звичаями і традиціями. Наразі ми відзначаємо лише основні критерії, які проявляють відмінність західної цивілізації від московської деспотії.

По-перше, це ставлення людини до соціально-політичної і культурної реальності. Оточуючий світ всі люди сприймають як об'єктивну реальність, але на радикальні зміни у цьому світі реагують по-різному. Неприйняття реальності для росіян проявляється в пасивному очікуванні, поки все зміниться на краще. Потім росіянин шукає винуватців, або проявляє свої емоції у брутальній лайці чи нахабних бійках. На Заході людина прагне вирішити соціальні проблеми апелюючи насамперед до себе, намагається активно діяти, використовуючи для цього всі легальні засоби.

По-друге, ставлення людини до інституту держави. Російський політичний менталітет містить дуже примітивні й суперечливі уявлення про державу і право. Ця суперечність проявляється в такій дихотомії. З одного боку, інститут держави сприймається росіянами як могутня структура, що об'єднує всіх і стоїть на сторожі. Державу артикулюють, як Вітчизну, Батьківщину-матір, вона освячується церквою, пафосно вплітається в патріотичну риторику. Московити пропагують міфічну ідеологему про готовність кожного росіянина в критичний момент історії піднятися на захист своєї держави. З іншого боку, ставлення до інституту держави і права у росіян має негативні конотації. Люди бачать у державній інституції агента

силового впливу, що придушує свободу і демократію, а в чиновниках – корумпованих бюрократів, які дбають про свої меркантильні інтереси. Діаметрально протилежними є західні політичні традиції ставлення людини до держави і права. Вони розглядаються як необхідні субстанції, створені для упорядкування соціального простору, забезпечення прав і свобод індивідів, захисту приватної власності, підприємницької діяльності тощо. Соціальна місія держави – бути партнером на споживчому ринку політичних послуг, а суб'єкти політики ведуть змагальну, конкурентну боротьбу за владу, дотримуючись правил гри. У європейській традиції державні інтереси завжди превалюють над місцевими чи груповими.

По-третє, ставлення людини до самої себе, до своїх прав і обов'язків. Формально росія декларує себе демократичною правовою державою, визнає права і свободи людини вищою цінністю, а їх захист – обов'язком держави. Але від декларації до реальності значна відстань. Якщо російські громадяни самі не будуть відстоювати свої права й свободи, вони залишаться підданими російської деспотичної влади. На Заході державна влада відчуває відповідальність перед особистістю й підпорядкована гарно організованому, чітко структурованому громадянському суспільству. Правлячі еліти завжди готові передати естафету владарювання наступним поколінням політиків. Держава створює умови для самореалізації індивіда і забезпечує прозорі механізми контролю за діяльністю влади.

По-четверте, налагодження відносин влади з іншими державами. У сучасному глобалізованому світі важливо бачити те спільне, що можна використати для забезпечення миру і безпеки громадян. Наразі безпеку і стабільність у глобальних масштабах порушує імперська політика москви. Відновлюючи свою геополітичну суб'єктність і прагнучи до гегемонії в глобалізованому світі, путінський режим намагається підкорити й максимально винищити українську націю. Але загроза неоімперського варварства торкається не лише України. Москалі сьогодні тестують ефективність безпекових структур усього цивілізованого світу. Як з'ясувалося, західна цивілізація, заколихана глобальними трендами інтеграції виявилася не готовою належним чином допомогти Україні швидко здолати рашиських варварів. Тому нагальною потребою усієї світової демократії є посилення безпекового компоненту. Прогресивний поступ людства в умовах глобалізації лише тоді буде успішним, коли будуть створені надійні структури колективної безпеки.

Вищесказане дає підстави стверджувати, що для стабільного буття України в динамічному світі глобальних пертурбацій необхідно кардинально зміцнити свої позиції в системі національної безпеки і якомога швидше реформувати олігархічно-корупційну модель політичної системи. Від цього у вирішальній мірі залежать наші спроможності здолати путінську агресію й суб'єктно інтегруватися у глобалізований світ. Цивілізаційний транзит України в умовах глобалізації передбачає подолання рашиської інвазії, відбудову поствоєнної інфраструктури держави, інтеграцію нашої країни до європейської та євроатлантичних структур, підвищення соціальних стандартів життя людей. Демократія не може існувати в умовах поневолення і бідності. Демократичний устрій апріорі передбачає захист людської гідності, свободи, солідарності, честі, плюралізму. Страх перед рашизмом українці здолали, але залишаються інші страхи: перед бідністю, корупцією, свавіллям бюрократії, аморальністю тощо. Сьогодні наше суспільство вогнем прокладає шлях до цивілізаційних стандартів життя. Загартована в боях поствоєнна Україна неодмінно стане впливовим суб'єктом глобалізованого світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бжезинський З. Великая шахматная доска. Геополитика: Антология. М. : Академический Проект; Культура, 2006. 1004 с.
2. Гарсія Канкліні Н. Уявлена глобалізація / пер. з ісп. Львів : Видавництво Анетти Антоненко ; К. : Ніка-Центр, 2016. 256 с.
3. Лукашевич В. Глобалістика : навчальний посібник. 2-ге видання. Львів : Новий Світ-2000, 2007. 440 с.
4. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. 2-е вид. К. : Генеза, 2004. 736 с.
5. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / пер. з англ. Т. Цимбал і Р. Корнута. К. : Наш формат, 2019. 608 с.

Готра О. Б.,

канд. іст. наук, доцент,

доцент кафедри соціальної

філософії та управління,

Державний податковий університет,

м. Ірпінь, Україна

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Процеси глобалізації та європейська інтеграція поставили нові вимоги до історичної науки. Виникнення транснаціональної історії, яка проводить дослідження в глобальній перспективі внесло свої доповнення до викладання та сприйняття курсу Історія України. Сьогодні особливо важливо інтегрувати курс з історії України у світовий контекст. Мова йде про глобальний підхід - інтеграція в глобалізований світ зі всіма його викликами та збереження національної ідентичності. В умовах війни особливо цінним є історичне мислення про промоцію українського порядку денного у світі.

Розглянемо теоретико-методологічні засади глобалізації. Глобалізація (від франц. *global* – загальний, всесвітній; що походить від латинської *globus* – куля) – новітній трансформаційний процес (точніше – низка взаємопов'язаних процесів) у просторовій організації локальних, регіональних і світових економічних зв'язків та відповідних соціальних відносин. Головні ознаки глобалізації.: 1) масовий і масштабний вихід соціальної, політичної та економічної активності за межі кордонів окремих держав на регіони й континенти; 2) зростаюча інтенсивність взаємозв'язків у сфері торгівлі, інвестицій, фінансів, міграційних і культ. процесів; 3) небувале до цього часу прискорення поширення ідей та інформації, обігу капіталів, переміщення товарів, міграції населення внаслідок розвитку всеосяжних систем транспорту та комунікацій; 4) стирання граней між місцевими й всепланетарними подіями. Глобалізація, отже, можна коротко охарактеризувати як всезростаючий вплив на життя людей їхніх всесвітніх взаємозв'язків [1].

Завдання нашого дослідження полягає у аналізі та визначенні особливостей курсу Історії України в контексті глобалізаційних викликів.

Період глобалізації здійснив поворот історичної науки до транснаціональних досліджень. Науковці визначають такі дослідження перспективними та пріоритетними. Авторитетною у сучасних дискусіях щодо глобальної

історії, як наряду історичних досліджень ХХІ ст. є думка Сергія Стельмаха. Він зазначає, що дослідження з транснаціональної і глобальної історії в зарубіжній історіографії здійснюються з середини 1990-х років, а сам напрям був інституціоналізований створенням у 2002 р. Європейського співтовариства дослідників універсальної і глобальної історії (ENUGH) і проведенням у 2005 р. в Лейпцігу І-го Конгресу з всесвітньої та глобальної історії [2].

Джеремі Адельман, професор історії та директор лабораторії глобальної історії Принстонського університету наголошує, що з приходом глобалізації похитнулися старі, обмежені уявлення. Історики швидко відреагували на падіння Берлінського муру, руйнування захисних укріплень національного капіталізму, бум контейнерних перевезень та розвиток космополісів. На світ з'явилися нові масштаби та нові ідеї. На його думку, якщо ми хочемо зрозуміти глибокі історії глобальних трансформацій, ми повинні нагадати собі про одне з професійних умінь істориків і почути іншу частину світу, далеких і близьких трайбалістів, що ж вони кажуть у відповідь [3].

На думку науковців, такий стан речей консервується завдяки переконанням багатьох істориків-ревізіоністів про цілковиту вичерпаність національних візій історії, безперечну архаїчність "легітимізаційної програми" та конечність впровадження мультикультуралізму, що часто-густо побутують у категоричній чи навіть безапеляційній формі, зокрема спираються на інтелектуальні й культурні засади західної соціогуманітаристики [4].

Проект «Вивчення та викладання історії Європи в 20-м столітті», ініційований Радою Європи, базується на міждисциплінарній і загальноєвропейській основі. Безпосереднім результатом реалізації проекту стала рекомендація «Про викладання історії у ХХІ столітті в Європі». Документ охоплює такі питання, як цілі викладання історії, європейський вимір, зміст програми, методів навчання, підготовки вчителів, інформаційних і комунікаційних технологій та зловживання історією. У ньому зазначено, що глибше розуміння новітньої європейської історії може слугувати попередженню конфліктів. Історичний матеріал має подаватися через діалог і на основі багаторакурсності [5].

Цитуючи завдання викладання історії у ХХІ столітті виділяємо, що викладання історії в демократичній Європі має: - посідати значне місце в процесі формування відповідального й активного громадянина та розвитку почуття поваги до різноманітних розбіжностей, поваги, в основі якої

буде розуміння національної ідентичності та принципів терпимості; - бути вирішальним чинником примирення, визнання, взаєморозуміння і взаємної довіри між людьми; - відігравати важливу роль у пропагуванні таких основних цінностей, якими є терпимість, взаєморозуміння, права людини і демократія [6].

Тому так важливо знайти місце національним наративам історичної науки в умовах глобальної історії та викликах сьогодення. В умовах глобалізації вчені шукають нові шляхи історичного мислення.

М. Козловець відзначає, що йдучи в майбутнє, слід чітко зрозуміти своє місце і роль на історичній сцені, мати цілісну картину минулого свого народу в контексті світового історичного процесу. Це веління часу, що дасть змогу нам розширити обрії власного світобачення. Йдеться про усвідомлення і реалізацію українством своєї європейськості, європейської ідентичності, розуміння того, що Україна була, є й буде належною до європейської культурної спільноти, європейського типу цивілізації [7, с. 501]. Автор наголошує про завдання історії України в умовах глобалізації та приналежність її до європейської історії.

Прикладом інтеграції Історії України у світовий контекст є видання Сергія Плохія “Брама Європи: Історія України від скіфських воєн до незалежності”, яка отримала Шевченківську премію. Автор пропонує новий підхід до аналізу та викладу історії в умовах глобалізаційних викликів. Видання є цінним внеском у розвиток глобальної історії [8]. Дмитро Дроздовський у поданні зазначає, що перед нами ґрунтовна постколоніальна праця, яка до речі, завершена саме в період російської агресії на теренах України. Для західного читача важко переоцінити важливості цієї книжки в аспекті рецепції сучасної України, як країни, яка сформувала своє питоме соціокультурне життя, яка постає важливим імпульсом і чинником до переосмислення сучасної глобальної геополітики. Вважаю, що ця праця гідна Шевченківської премії, позаяк є важливою для промоції адекватного, модерного образу України в цивілізованому постколоніальному світі [9].

Ярослав Грицак у науково-популярному виданні «Подолати минуле: глобальна історія України» поєднав глобальне та локальне з метою знайти вихід із кризи сучасності. Він наголошує, що йдеться про парадигмальну зміну: перестати дивитися на націю як самоціль і сприймати її як платформу для модернізації. Зміни парадигм, як ми знаємо, не відбуваються швидко, без нагромадження спроб і помилок. Але ці зміни таки стаються.

І кожного разу під час їхньої чергової великої хвилі число країн, яким вдається успішна модернізація, зростає. Головне – зрозуміти логіку такої модернізації. Тут самого знання української історії виразно не вистачає. Навпаки: щоб подолати минуле, Україна має вийти за рамки національної історії і застосувати глобальну перспективу [10, с. 396].

Нові підходи до історичного знання пропонують західні вчені, зокрема німецький вчений Йорн Рюзен. Він розглядає нові шляхи історичного мислення та показує роль історії у життя суспільства. Автор виділяє історичну культуру, пам'ять та свідомість, їх вплив на майбутнє. Новий підхід бачить вчений в етиці історичного мислення. З нею прагнення науки до раціональності могло б долучатися до орієнтирних функцій історичних знань. Минуле вже не було б простим матеріалом для наступного інтерпретування, а поштовхом і спонуканням до відповідних дій, в яких діяльність і страждання людей в минулому прислужилися б майбутньому [10, с. 14]. Актуальність питання пояснюється сьогодні викликами процесів глобалізації.

Мова йде про уроки історії, та як перетворити історичну думку на продуктивну. Вчений пропонує поєднувати історичне мислення з процесом глобалізації і, звичайно, критично й рефлексивно, сприяти його присутності в цьому процесі, сприяти перетворенню його на культурну продуктивну силу цього процесу і, з другого, однозначно чітко виявляти особливе завдання історичного мислення в цьому процесі, а саме, демонструвати в ньому самому (а не виступати проти нього) повноту особливого як своєрідності історичного [10, с. 13]. Пропонуючи нові підходи до історичного мислення, автор доповнює на важливості глобальної історії. Разом з тим, глобалізація вносить нові вимоги у процес пошуку істини, та нові методологічні підходи.

Креативною є думка Йорна Рюзена, що недостатньо виводити значення минулого як історії для теперішнього й майбутнього лише з роботи сучасності над досвідом минулого. Потрібно домагатися, щоб минуле, яке як звичка сучасного триває в ньому, було значущим, за ним потрібно визнати, так би мовити, право на самотність, яким користується теперішність і саме там, де воно критично ставиться до минулих подій і, возвеличуючись над умовністю, через минувшину прямує в розпростерте майбутнє [10, с. 14]. На наш погляд, автор влучно характеризує співвідношення та логічний взаємозв'язок минулого та майбутнього.

Німецький науковець комплексно розглядає історію як науку та чітко виділяє уроки історії: “Мета нашого бігу в майбутнє – наступне покоління. Наше майбутнє має ввійти до па’м’яті нащадків так, щоб воно надихало їх на своє майбутнє. Те, як ми, черпаючи значення з історичної пам’яті, формуємо наше майбутнє, сягне свого довершення тоді, коли ми разом з нашими нащадками йтимемо тим самим шляхом, що ним ми прямуємо з минулого в майбутнє” [11, с. 334]. Акцентуючи увагу на майбутньому автор оптимістично пропонує стратегію розвитку історичної науки.

В цілому можемо зазначити, що на основі закономірностей розвитку минулого історія повинна дати відповіді на проблеми сучасності та спрогнозувати його розвиток наступним поколінням. Акцент на цінностях підвищує значення історичних знань.

Новий підхід до викладання історії має на меті розвивати у молоді інтерес до знань про минуле українців на тлі світової історії. Предмет Історія України сприяє формуванню історичної свідомості молоді, в якій основою є знання, правда, погляди, уявлення, розуміння зв’язку між минулим і сучасністю, традиціями і досвідом різних поколінь. Історія України допомагає майбутнім поколінням, виділяти загальнолюдські цінності, критично відноситись до світового історичного досвіду, засвоювати його уроки, формувати власні переконання та свою громадянську позицію. Завдання історичної науки в глобалізаційних умовах відкрити історію України для всього світу як чинник культурного процесу з давніми історичними традиціями. Сказане дає підставу сподіватися, що історія як навчальний предмет має вивчатися інтегровано, розвиваючи в студентів інтерес до знань про минуле українського народу та формуючи розуміння історії і культури України у європейському вимірі.

Аргументовано доповнюючи думку про складність ситуації, пов’язаної з викликами глобалізації, завдання історичної науки формувати в молоді вміння критично мислити, думати, аналізувати, порівнювати, діагностувати на засадах полікультурності. Спираючись на нові підходи до сучасної історичної освіти, розглядати історію України як місце діалогу культур. Розкриваючи широкий контекст і взаємовідносини із зовнішнім світом, історія спроможна розкрити суть власного національного розвитку.

Таким чином, історія як наука і навчальна дисципліна може забезпечити ствердження України в європейській спільноті та показати її особливе місце. Історичний аналіз у глобальному контексті, компаративні підходи,

допоможуть краще зрозуміти власну історію. Завдання вивчення навчальної дисципліни полягає у формуванні національної та історичної свідомості народу; наданні знань про сутність історичних процесів, що відбувалися в процесі генезису та розвитку українського суспільства, їх об'єктивну зумовленість, взаємозв'язки та взаємозалежності у контексті загальноєвропейського цивілізаційного поступу; виробленні у здобувачів вищої освіти можливості широкомасштабного, концептуального бачення вітчизняних та світових історичних проблем на основі залучення історичних джерел та наукової літератури; вихованні фахівців, здатних аналізувати й узагальнювати найхарактерніші тенденції історико-цивілізаційного поступу українського народу, застосовувати отримані знання з історії України при вирішенні актуальних проблем сучасного українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобалізація. Енциклопедія історії України. Т. 2 : Г-Д / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. / НАН України; Інститут історії України. К. : В-во «Наукова думка», 2004. 688 с. : іл. URL : <http://www.history.org.ua/?termin=Globalizaciya>
2. Стельмах С. Південна Європа через призму транснаціональної і глобальної історії *ЄВРОПЕЙСЬКІ ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ*. ISSN 2524-048X. 2017. № 8. С. 286–292. URL : <http://eustudies.history.knu.ua/sergij-stelmah-pivdenna-yevropa-cherez-pryzmu-transnatsionalnoyi-i-globalnoyi-istoriyi-retsenziya-na-calic-marie-janinne-sudosteuroopa-weltgeschichte-einer-region-munchen-verlag-c-h-beck-2016/>
3. Джеремі Адельман. Що таке глобальна історія сьогодні? URL : <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2387-dzheremi-adelman-shcho-take-globalna-istoriya-sogodni>
4. Новітня історіографія. Енциклопедія історії України. Т. 7 : Мі-О / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. / НАН України ; Інститут історії України. К. : В-во «Наукова думка», 2010. 728 с. : іл. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Novitnia_ukrainska
5. Лозовий В. С. Історична наука в країнах Європейського Союзу як чинник політики консолідації суспільства та примирення народів: досвід для України у контексті євроінтеграційних процесів. URL : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/nauka-89afe.pdf>

6. Рекомендація Rec(2001) 15 Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання історії у XXI столітті в Європі». URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_729

7. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 558.

8. Плохій С. Брама Європи: Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016.

9. З подання Дмитра Дроздовського, члена Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка. URL : <http://knpu.gov.ua/content>

10. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К. : Портал, 2021. 408 с.

11. Рюзен Йорн. Нові шляхи історичного мислення / переклад з нім. В. Кам'янець. Львів : Літопис, 2010. 358 с.

Даріус Юодіс (Darius Juodis),
д-р гуман. наук, співробітник
Литовської військової академії
імені генерала Йонаса Жемайтиса,
м. Вільнюс, Литва

«БОРОТЬБА ЗА ІСТОРІЮ» З ЛИТОВСЬКОЇ ПЕРСПЕКТИВИ

Історія – це не лише минуле; вона пояснює й сучасне. Причини сучасних воєн і конфліктів завжди знаходяться в минулому. Виникає питання: чи історія є справою лише професійних істориків, чи це справа суспільна? Досить часто, це викликає тривалі і бурхливі дискусії. Але бачимо, що політики у всьому світі приймають рішення, спираючись на історію. Залишається тільки питання, на яку саме історію – на об'єктивну чи свідомо неправдиву. І на яких фактах ґрунтуються ті чи інші рішення. На об'єктивну сукупність фактів чи на окремі факти, стереотипи чи навіть свідомо фальсифіковані схеми. Тільки історики з великим багажем знань можуть пояснити історичні процеси. Але існують так звані дворцеві історики, які пишуть історію, прийнятну політичному режиму. Тоді правдивий історик не рівний політично упередженому історику. Тільки демократичний устрій і відкрите суспільство можуть створити умови для вільного розвитку історичної науки. Таких умов не буває в тоталітарних чи авторитарних режимах. Це показує історична література в Литві.

На початку ХХ століття в царській Росії не існувало самої назви "Литва"; був лише Північно-Західний край, який царі вважали своїм володінням. Про об'єктивну історію навіть не варто говорити.

У період від 1918 до 1940 року, під час незалежної Литви, існувало місцеве авторитарне управління. Тоді домінував романтичний погляд на історичну літературу. Багато в чому це було пов'язано з конфліктом з Польщею, тому не дивно, що багато невдач в історії пов'язували з Польщею, починаючи з середньовіччя. У той час формувалася сучасна литовська ідентичність, тому існував романтичний образ історії. Проте з цієї історії виросло покоління, яке брало участь у антирадянському опорі, зберігало історичну пам'ять у сім'ях, незважаючи на неприємну радянську реальність.

1940-1941 рр. - радянська окупація, яку на кілька років замінила нацистська окупація, а з 1944 р. - знову радянська до 1990 р. У радянський період офіційна історія ґрунтувалася на партійній лінії, все пояснювалося теорією класової боротьби. Найбільше ідеологізованою була історія ХХ століття. Наприклад, події 1940 р. називали відновленням радянської влади в Литві (заявлялося, нібито народні маси, які очолювала комуністична партія, змінили буржуазну владу), при цьому умовчувалися про секретні протоколи пакту Рібентропа-Молотова щодо поділу сфер впливу, фактор Красної армії. Також спотворювалися події Другої світової війни та післявоєнний період. У той час історики мали більшу свободу писати про середньовіччя, але війни та конфлікти з Москвою не були пріоритетними дослідженнями. Було можливо критикувати Німеччину (як нащадків крестоносців) або Польщу (як Річ Посполиту). Допускалася критика царизму, але не "дружби народів". Влада сприймала з кривою думкою ініціативи людей, які увічнювали пам'ять про повстання проти Російської імперії в 1863-1864 рр. в Литві. Повстання зображувалося як спрямоване проти царизму, але влада дивилася на це з протиріччям.

Свобода в дослідженнях прийшла у 1989-1990 рр. під час національного відродження. Почали вивчатися раніше заборонені теми, включаючи радянські масові репресії та антисоветський опір. Литовці знову почали шукати свої історичні корені. І зараз тривають наукові дискусії, пишуться книги і статті.

Але, як бачимо, надії початку 1990-х років, що багатостраждальна Східна Європа буде жити в мирі, не здійснилися. "Боротьба за історію" триває надалі. Якщо різні історичні питання з Польщею перейшли у наукові дискусії, то цього не можна сказати про інших литовських сусідів.

Сучасна Білорусь агресивно висуває претензії на всю спадщину Великого князівства Литовського. Проте вона не враховує очевидний факт, що ця держава була багатонаціональною, і там жили представники литовців, білорусів, українців та інших національностей.

З позиції Росії ситуація стає ще складнішою. Росія не визнає факт окупації 1940 року і часто використовує стереотипи радянського часу. "Забуваються" секретні протоколи пакту Рібентропа-Молотова, інвазія Червоної армії та інші події. Литовці, зокрема ті, хто брав участь у антирадянському опорі, звинувачуються у співпраці з нацистською Німеччиною. Для доведення цього факти спотворюються або вигадуються. Зокрема негативно відображається антирадянський партизанський опір в Литві.

Такі напади свідчать про те, що ці теми стають для них дратівливими і виражаються через злобливу та примітивну російську пропаганду.

Питання полягає в тому, чи завжди потрібно реагувати на такі обставини. Іноді інша сторона просто чекає на реакцію. Важливо вирішувати це в залежності від конкретних обставин і завжди представляти свою точку зору перед світом, яку підкріплено історичним дослідженням та обґрунтованою інформацією

Дранчук І. М.,
аспірант,
Європейський університет,
м. Київ, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Україна сьогодні прагне до входження в Північноатлантичний альянс і важливо досліджувати його досвід у тих чи інших сферах. Зазначимо, що нині у Північноатлантичному альянсі виховання та морально-психологічна підготовка військовослужбовців відбувається за єдиним зразком. Однак, не зважаючи на об'єднання в єдину військово-політичну організацію, в арміях країн-учасниць блоку НАТО питання виховання військовослужбовців у військових колективах регламентуються власними нормативними актами.

Підготовка офіцерських кадрів у Збройних силах розвинених зарубіжних країн (США, Англії, Німеччини, Франції) має багато спільних рис, але також характерна і власна специфіка для кожної країни, власні витoki та традиції. Спільним є те, що підготовка офіцерських кадрів як осіб, покликаних займати ключові позиції в національних арміях, має організований та цілеспрямований характер. У самій системі виділяють дві підсистеми: навчання та виховання, які взаємопов'язані та націлені на реалізацію основної мети – підготовку офіцера-професіонала.

Зауважимо, що на сьогодні в системі Північноатлантичного альянсу стандартизовано проведення виховної та морально-психологічної підготовки військовослужбовців, зокрема формування національно-патріотичного виховання у військових колективах. Ці процеси відбуваються за єдиною моделлю. Незважаючи на спільність в альянсі, в арміях країн-учасниць НАТО питання виховання військовослужбовців та формування їх патріотичної культури в робочих групах регламентуються відповідно до внутрішніх нормативних актів.

Підготовка військовослужбовців та офіцерських кадрів у Збройних силах розвинутих країн, таких як США, Англія, Німеччина, Франція, хоча має численні спільні аспекти, але також відрізняється у кожній країні

залежно від власних традицій та історії. Основною метою є підготовка військовослужбовця-професіонала, і процес складається з двох взаємопов'язаних підсистем: навчання та виховання.

Система виховання та формування патріотичної культури у військових групах майбутніх військовослужбовців в арміях зазначених країн включає різні компоненти, які представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Складові системи виховання та формування патріотичної культури у військових колективах в арміях США, Англії, Німеччини, Франції

№	Назва складової
1.	Цілі та завдання виховання
2.	Суб'єкти
3.	Об'єкти
4.	Зміст
5.	Напрями виховання
6.	Форми
7.	Методи та засоби виховання
8.	Результат
9.	Способи контролю та коригування виховного процесу
10.	Суб'єкт-об'єктні відносини
11.	Структурні зв'язки між елементами системи

Аналіз теорії та практики підготовки військовослужбовців у закордонних арміях свідчить про те, що термін "виховання" використовується рідко. У зарубіжних джерелах цей термін трактується та позначається різними категоріями, такими як "формування морального духу", "індоктринація", "внутрішні керівництва", "традиційні військові цінності", "політична освіта" та ін.

Основний зміст виховання військовослужбовців та майбутніх офіцерів та формування патріотизму у військових колективах у цих арміях має загальні риси. У змісті патріотичного виховання виділяються різні напрями, зокрема такі як державно-правовий, нормативно-регулятивний, духовний (релігійний), культурний, морально-психологічний, організація здорового способу життя та інше. Хоча загальний зміст виховання у цих арміях є схожим, пріоритети, цілі і завдання виявляють значні відмінності.

Специфіка обумовлена відмінностями в певних історико-культурних традиціях, особливостей місця та ролі збройних сил у суспільстві, способі життя, способі формування армії тієї чи іншої держави. Зміст виховання обумовлено цілями внутрішньої та зовнішньої політики (табл. 2).

Таблиця 2 – Особливості патріотичного виховання
у колективах закордонних армій

Англія, Франція	Німеччина	Ізраїль	США
Пропаганда особливої місії країн миротворчої ролі у Західній Європі	Формування високої політичної свідомості, критичного мислення, відповідальності за країну	Виховання елітних представників молоді, які мають високий інтелект і віддані ідеалам держави Ізраїлю	Формування уявлень про велику місію США, відповідальність їхньої країни у світовому масштабі

Підсмовуючи, слід зазначити, що у функціонуванні систем формування патріотизму у військових колективах закордонних армій виявляються тенденції до посилення організаційного розвитку системи виховання загалом та кожного структурного елемента зокрема.

Полегкий О. М.,
д-р політ. наук,
Інститут політичних студій,
Польська академія наук

УКРАЇНА – ТАЙВАНЬ: МІЖ ОНТОЛОГІЧНОЮ НЕЗАХИЩЕНІСТЮ ТА ДИЛЕМОЮ РЕГІОНАЛЬНОЇ (НЕ)БЕЗПЕКИ

У сучасному світі, де глобальна політика набуває все більш складних та динамічних обрисів, розуміння геополітичних процесів у різних регіонах стає ключовим для аналізу міжнародних відносин. У цьому контексті Україна та Тайвань, що опинилися на перехресті інтересів великих держав, зіштовхуються з викликами, обумовленими не лише їхнім геополітичним становищем, але й внутрішніми трансформаціями та зовнішніми загрозами з боку сильніших сусідів – Росії та Китаю.

Дилема (не)безпеки України та Тайваню

І Україна, і Тайвань знаходяться на перетині сфер інтересів та впливу «великих держав» і є ключовим елементом сучасних геополітичних змагань. Обидві країни є сусідами значно більших авторитарних держав і знаходяться на вістрі загроз, оскільки Росія та Китай прагнуть домінувати в сферах, як вони вважають, їх «ексклюзивних» інтересів, та завоювати своїх менших сусідів. І Китай, і особливо Росія зазнали авторитарно регресу протягом останнього десятиліття, що привело до значно агресивнішої зовнішньої політики як чинників консолідації режимів.

Росія і Китай намагаються отримати статус «наддержави», що відображається на їхній зовнішній політиці. Обидва режими обрали агресивну зовнішню політику як спосіб утримати владу та мобілізувати підтримку всередині країни.

І Україна, і Тайвань пройшли процес демократизації в останні десятиліття. Перехід Тайваню від однопартійного авторитаризму до багатопартійної демократії вважався одним із найкращих прикладів третьої хвилі демократизації [7]. Боротьба України за демократію та європеїзацію була найбільш драматичною та складною серед пострадянських держав.

І останнє, але не менш важливе, що робить можливим порівняння України та Тайваню, це важливість і особлива роль цих країн для внутрішньої політики, сфери політичного уявного та в Росії та Китаї. У випадку

Росії це ще й проблеми невирішеної національної російської ідентичності [8]. Не тільки «великі брати» впливають на менших, але Україна і Тайвань відіграють вирішальну роль у формуванні національної ідентичності, політичному розвитку та можливостях утримання влади для авторитарних режимів Росії та Китаю.

Регіони, де конкуруючі великі держави є більш нестабільними та схильними до конфліктів, страждають від «дефіциту безпеки». Бузан і Вавер [2] назвали таку ситуацію «дилемою регіональної безпеки». Вони визначають дилему регіональної безпеки як набір компонентів, у яких безпека або незахищеність країн настільки взаємозалежні, що їхні проблеми безпеки неможливо аналізувати чи вирішувати окремо. У новому нестабільному та багатополлярному світі, де вплив США як домінуючої сили слабшає, дії країн, що потерпають від дефіциту безпеки стають більш суперечливими та схильними до конкуренції.

Те, що також об'єднує зовнішньополітичну турбулентність Росії та Китаю, – їхні геополітичні амбіції виникають через внутрішню незахищеність. Для режиму Путіна агресивна зовнішня політика була обрана як спосіб утримати владу та мобілізувати підтримку всередині країни [6]. У разі росту внутрішніх проблем, Комуністична партія Китаю (КПК) може спробувати підвищити власну легітимність через певну форму антизахідного націоналізму. Запобігання незалежності Тайваню є критичним для легітимності китайського комуністичного режиму. В ситуації будь-якого подальшого уповільнення економічного зростання уряд Китаю може зіткнутися з внутрішньою кризою, яка може спровокувати агресивні дії щодо Тайваню [1].

Китай не приховує своїх амбіцій анексувати Тайвань і давно працює над саботуванням суверенітету Тайваню за допомогою тактики «єдиного фронту». Ключовий елемент у зовнішній політиці Китаю щодо питання Тайваню - це переконати іноземні країни дотримуватися політики Єдиного Китаю, що на практиці означає дипломатичну ізоляцію Тайваню [5].

Китай намагався використати економічні зв'язки з Тайванем, щоб вплинути на бізнесменів Тайваню та чинити тиск на уряд Республіки Китай у цьому питанні. Китай посилив демонстрацію свого військового потенціалу проти острова та стримуванні Сполучених Штатів від подальшої військової допомоги Тайваню.

Зростання відмінностей між Тайванем і материковим Китаєм є найважливішим у двох основних напрямках області: відмінності політичних

систем і розвиток самодостатньої національної ідентичності Тайваню, відмінної від материкового Китаю. З роками все більше жителів Тайваню поступово сформували ідентичність власне як «тайванців» на відміну від «китайської ідентичності», яка має коріння в материковому Китаї та китайській історії. Існує все більша й більша частка людей, які обрали б Тайвань як нову незалежну країну, і підтримка об'єднання з Китаєм поступово втрачає позиції [9].

Більшість населення Тайваню більше не ідентифікує себе як «китайців» або «чжунго жень» або навіть «тайванців і китайців». Натомість більшість людей на Тайвані зараз ідентифікують себе лише як «тайванці». З 2007 року існує стабільна тенденція домінування самоідентифікації тайванців над будь-якими іншими формами ідентичності. У 1992 році більшість жителів Тайваню все ще вважали себе «китайцями» (25,5 %) або «і тайванцями, і китайцями» (46,4 %) і лише 13,6 % – «тайванцями». Але у 2023 році абсолютна більшість вважали себе «тайванцями» (62,8 %) або «і тайванцями, і китайцями» (30,5 %), і лише 2,5 % – «китайцями» [3].

Те, що змінилося серед більшості людей на Тайвані щодо їхньої національної ідентичності, – це політичний / державний аспект їхньої ідентичності, а не етно-культурний аспект. Як стверджує Чжун [9, с. 3], «коли більшість людей на Тайвані кажуть, що вони тайванці, а не китайці, вони просто ідентифікують себе як громадяни Тайваню як суверенної держави та відмовляються бути громадянами або громадянами Китайської Народної Республіки».

Як стверджує Фелл [4], на Тайвані питання національної ідентичності, а не соціально-економічний розрив, розділяють політичні партії. Головним чином, існують два найбільш суперечливі аспекти тайванської національної ідентичності. Перший стосується відносин Тайваню з Китаєм, який по суті є суперечкою про те, чи слід Тайваню рухатися до об'єднання з материком, зберігати статус-кво або прагнути до формальної політичної незалежності. Другий – питання китайської проти тайванської самоідентифікації.

Аналізуючи ситуацію в Україні та Тайвані, ми бачимо, що ці країни не лише борються за власну безпеку та суверенітет, але й відіграють ключову роль у більш широких геополітичних процесах, які впливають на регіональну та світову стабільність. Обидві країни зіткнулися з дилемою регіональної безпеки, викликаною геополітичними амбіціями їхніх могутніших сусідів – Росії та Китаю. Ці два авторитарні режими, прагнучи зберегти

внутрішню стабільність та легітимність, вдаються до агресивної зовнішньої політики, що створює невизначеність та нестабільність у регіоні. В обох випадках, конфлікт інтересів між великими державами та меншими сусідами приводить до «дефіциту безпеки». Ця дилема регіональної (не)безпеки вимагає, щоб міжнародна спільнота розглядала безпекові проблеми цих країн не як ізольовані випадки, а як взаємопов'язані ситуації, що вимагають комплексного підходу до рішення.

Україна та Тайвань стикаються з викликами, які виникають не лише зовні, але й всередині країни, включаючи питання національної ідентичності, політичної стабільності та демократичного розвитку. Історичний досвід України та Тайваню включає колонізацію різними державами та періоди зовнішнього впливу, що суттєво вплинули на їхню ідентичність. Утвердження української ідентичності та конструкція тайванської ідентичності є реакцією на складну геополітичну ситуацію, де обидві країни знаходяться під загрозою великих авторитарних сусідів.

Враховуючи ці виклики, важливо, щоб міжнародна спільнота, включаючи великі держави та регіональні організації, взяли активну участь у підтримці регіональної стабільності та безпеки. Це вимагає не тільки дипломатичної підтримки, але й реальних кроків для запобігання агресії та забезпечення тривалого миру в регіонах, що постраждали від геополітичних конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Buzan, B. (2010). China in International Society: Is «Peaceful Rise» Possible? *Chinese Journal of International Politics*. 3, pp. 5–36.
2. Buzan, B., Waever, O. (2003). Regions and Powers: The Structure of International Security. *Cambridge University Press*.
3. Election Study Center. (2023). N.C.C.U. Important political attitude trend distribution, July 31, 2023. URL : <http://esc.nccu.edu.tw/course/news.php?Sn=166#>
4. Fell, D. (2005). Party Politics in Taiwan. Party change and the democratic evolution of Taiwan, 1991–2004. *Routledge*.
5. Hughes, C. (2011). Negotiating national identity in Taiwan: nativisation and de-sinicisation. In: Ash, R., Garver, J. W. & d Prime, P. (Eds.) *Taiwan's democracy: economic and political challenges*. Routledge, New York, USA and London, UK.

6. Laruelle, M. (2015). The “Russian World”: Russia’s Soft Power and Geopolitical Imagination. Washington, D.C. : The Center on Global Interests (CGI).

7. Tsang, S. (ed.) (1993). In the Shadow of China: Political Developments in Taiwan since 1949. Honolulu : University of Hawaii Press.

8. White, S., Feklyunina, V. (2014). Identities and Foreign Policies in Russia, Ukraine and Belarus. London : Palgrave Macmillan.

9. Zhong, Y. (2016). Explaining National Identity Shift in Taiwan. *Journal of Contemporary China*. DOI: 10.1080/10670564.2015.1104866

Чупрій Л. В.,

д-р політ. наук, професор,

*Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ПОСИЛЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗПАДУ РОСІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Сьогодні світове співтовариство переживає складні часи у своєму розвитку, долаючи енергетичні, продовольчі, сировинні, екологічні та інші глобальні проблеми. Останнім часом посилюються загрози геополітичного характеру: міжнародний тероризм; несанкціоноване розповсюдження технологій масового ураження; гостра ситуація у «країнах осі нестабільності» (Сирія, Афганістан, Іран, Північна Корея, Ізраїль-Палестина); транснаціональна злочинність і корупція. В умовах посилення глобальних викликів відбувається трансформація геополітичної конфігурації світу. Баланс сил у світі постійно змінюється, відбувається перерозподіл сфер впливу світових ключових гравців.

Однією із ключових загроз світовій системі безпеки на сьогодні є повномасштабне вторгнення росії до України. Загарбники завдали значних руйнувань містам і селам нашої країни, знищуючи критичну інфраструктуру. Але найбільші наші втрати – це людський капітал, оскільки людина – це найвища соціальна цінність.

За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ) з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну загинули понад 9 тисяч цивільних, зокрема понад 500 дітей. Кількість жертв втричі більша, ніж за 8 років бойових дій на сході України. І це на жаль не остаточні цифри [1]. Економіка України переживає також непрості часи, відбувся спад ВВП близько 30 %, проте щомісяця в Україну надходять 3–4 млрд доларів фінансової допомоги від наших союзників, що дає можливість утримати українську економіку на належному рівні.

Але не зважаючи на всю трагічність, війна також і зміцнила українську націю, зробила її сильнішою, консолідованішою. В цих складних умовах зростає й геополітична суб'єктність української держави. Насильницька агресія з боку Російської Федерації підкреслила важливість

європейської та євроатлантичної інтеграції для забезпечення національної безпеки України. Зокрема євроатлантична інтеграція передбачає активний вибір геополітичної орієнтації, спрямованої на поглиблення співпраці між державами Європи і Північної Америки у різних сферах, таких як безпека, політика, економіка тощо.

Слід констатувати, що останніми роками відбувається активне посилення геополітичної суб'єктності України, що зокрема можна прослідкувати, аналізуючи результати голосувань Генеральної асамблеї ООН. Так у річницю російського вторгнення 23 лютого 2024 року відбулося засідання Генеральної асамблеї ООН, де обговорювалася резолюція України щодо засудження російської агресії. Засідання, яке повинно було відбутися за один день, тривало декілька днів, оскільки на виступи записалося близько 40 країн. Це підтвердило той факт, що це питання є ключовим для світової спільноти, оскільки його вирішення є життєво важливим для більшості країн світу. Більшість демократичних країн світу у своїх виступах активно підтримували Україну, засуджуючи російську агресію. Росія як завжди вчергове брехала всьому світу, відкидаючи справедливі звинувачення України. Білорусь як покірний васал також підтримувала росію, вносячи правки в українську резолюцію, щоб її послабити і нівелювати звинувачення проти росії, хоча ці правки звичайно не пройшли. Найбільш важливою було ставлення до резолюції країн Глобального Півдня (країн Азії, Африки, Південної Америки), які здебільшого займають нейтральну позицію. З ними працювала як українська так і російські делегації. Зокрема остання намагалася переконати ці країни в тому, що росія напала на Україну, рятуючи свою країну від західних країн і від НАТО і закликала ці країни також об'єднатися для боротьби з колоніальним колективним Заходом. Слід також згадати, що позиції росії були досить сильні в багатьох країнах Африки, де активно представлено російський капітал і де також господарюють російські вагнеровці. Але всі сподівання росії були марними. Підсумкове голосування підтвердило, що українську резолюцію підтримала 141 країна, що є значним успіхом України.

В умовах коли збільшується геополітична суб'єктність України та ЗСУ успішно повертають тимчасово окуповані території, геополітична суб'єктність росії зазнала значних втрат, оскільки більшість цивілізованих країн світу не хочуть підтримувати чи навіть мати будь які довгострокові відносини з країною агресором, країною-терористом.

Аналізуючи можливі сценарії майбутнього росії то можна виділити їх декілька: 1. Збереження злочинного авторитарного путінського політичного режиму. Це може статися за умов коли західні країни перестануть підтримувати фінансово і військово Україну і ми не зможемо повернути всі тимчасово окуповані території. Путін це представить російському населенню як перемогу і більшість росіян його легітимно підтримають. Збереження влади Путіна є можливим і після повного звільнення Криму та інших окупованих українських територій, але воно буде скоріше тимчасовим оскільки політичні еліти в росії не люблять лузерів та й народ не підтримає Путіна після його фіаско. 2) Прихід до влади ще більш войовничих і радикально налаштованих політиків подібних до І. Гіркана чи Є. Пригожина. Але Пригожина Путін вже ліквідував, а Гіркін вже перебуває під слідством, крім того при всьому бажанні він не зможе набрати потрібну кількість прихильників щоб здобути владу, оскільки орієнтовно «радикальних ура патріотів» в росії 10-15 %, більшість населення вже хоче припинення цієї кривавої бійні, навіть якщо відкрито про це й не говорить. 3) Швидкий чи поступовий розпад росії і некерований хаос, коли суб'єкти федерації будуть відриватися від центру і, борючись за владу, воювати один з одним. В цих умовах завдання Заходу й України прагнути максимально швидко встановити контакти з такими суб'єктами, щоб некерований хаос перетворити в керований, щоб влада легітимізувалась і ситуація почала стабілізуватися. Це також дуже важливо, щоб не допустити втрати контролю над ядерною зброєю, зокрема її крадіжок. Новостворені держави будуть потребувати зовнішньої підтримки, тому їм також буде вигідно йти на контакт з зовнішніми країнами, проте одні суб'єкти федерації будуть орієнтуватися на західні країни, а інші на Китай і важливо щоб на цьому ґрунті вони не прагнули воювати між собою, тому потрібні також попередні домовленості з Китаєм, щоб він не провокував певні суб'єкти федерації. 4) Після падіння путінського режиму прихід до влади демократичних російських прозахідних політичних сил, того ж О. Навального чи Г. Каспарова, які б поступово демократизували політичне життя в країні. Проте їх влада буде триматися переважно на західній підтримці оскільки більшість громадян росії настільки зомбовані багаторічною путінською пропагандою, що не здатні до демократичних перетворень. Зокрема якби після падіння путінської влади у росії відбулися прозорі демократичні вибори, то найімовірніше були б підтримані політики середньої ланки з імперіалістичним та шовіністичним мисленням, які сформувалися за часів

Путіна, оскільки реальний рівень підтримки ліберального шляху розвитку в росії є не більшим 5-10 %. І як ми знаємо, більшість ліберально мислячих громадян Росії вже виїхало з неї, залишився тільки «глибинний російський народ» який повністю зомбований російською пропагандою. Відтак в росії потрібно провести денацифікацію, донести до населення правдиву інформацію, сформувати об'єктивну картину світу, а це може зайняти від 10 до 30 років, потрібно щоб відбулася зміна поколінь. Так в Німеччині справжня денацифікація відбулася тільки в 60-х роках ХІХ століття коли пройшло двадцять років після поразки гітлерівського нацистського режиму. Крім того союзники повністю знищили нацистську воєнну машину, а сьогодні Захід аж ніяк не хоче збройного вторгнення в Росію, оскільки боїться початку ядерної війни.

Відтак навіть після падіння путінського авторитарного режиму але при збереженні російської федерації загроза для України залишатиметься, оскільки навіть якщо при владі будуть ліберальні чи демократичні російські політики, то вони будуть слабкими і залежними від західних країн, а російський народ «отруєний путінською пропагандою» прагнучим до імперського реваншу. Тому тільки остаточний розпад імперської росії унеможливить потенційну агресію проти України, оскільки майбутні постімперські держави на теренах росії будуть боротися за своє виживання і не прагнутимуть до імперських завоювань.

Тому ми повинні всіма можливими засобами прагнути до знешкодження російської імперії, щоб вона не несла загрозу цивілізованому світу. І для цього потрібно застосовувати гібридні методи. Зокрема оптимальним шляхом повалення злочинного путінського режиму можуть бути дії опозиційних збройних формувань таких як Російський добровольчий легіон, легіон «Свобода», інші подібні збройні формування, які силовими засобами зможуть розхитувати ситуацію всередині росії, показуватимуть слабкість путінського режиму і можуть призвести до посилення відцентрових тенденцій та відокремлення певних регіонів. Крім того дуже важливо всіма можливими засобами підтримувати опозиційних рух в суб'єктах федерації, оскільки тільки тоді коли вони відчують реальну підтримку України та країн Заходу то будуть готові до боротьби проти злочинного путінського режиму. Якщо Захід буде твердити, що він не прагне повалення путінського режиму, то чи хотітимуть опозиціонери відкрито виступати проти тоталітарної політичної системи, ризикуючи своїми життями і життями своїх родин. Згадаймо Першу і другу Чеченські війни, коли Дж. Дудаєв зазнав

поразки оскільки цивілізований світ так і не захотів підтримати боротьбу чеченського народу за свою незалежність. Після повалення тоталітарного путінського режиму доцільно буде встановити правління російських демократичних опозиціонерів, які з участю міжнародних експертів провели б денацифікацію та деімперіалізацію російського населення, звільнили б його від брехливих путінських міфів, які насаджувалися десятиліттями. І тільки після цього на цих територіях буде можливим проведення прозорих демократичних виборів.

СЕКЦІЯ 3

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ

Тодоров І. Я.,
д-р іст. наук, професор,
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород, Україна

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК УМОВА УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРЕМОГИ

Інтеграція України у євроатлантичний простір передбачає чітке визначення зовнішньополітичних пріоритетів, впровадження демократичних стандартів у всі сфери життя та адаптацію законодавства до норм і стандартів Альянсу.

НАТО виражає рішуче засудження загарбницької війни Росії проти мирної та демократичної України. НАТО та його члени продовжують надавати Україні допомогу для гарантування права на самооборону. На саміті НАТО у Вільнюсі у 2023 році підтверджено підтримку майбутнього членства України в Альянсі.

Для України та вільного світу немає іншого варіанту, крім як зробити Україну членом НАТО. Водночас варто зазначити, що відносно ідеї вступу України до НАТО завжди існувала певна обережність. Парадокс полягав у тому, що Захід розумів важливість України, але мав сумніви стосовно її інтеграції. Протягом тривалого часу лунали, щоб уникати «провокацій» у бік Росії, навіть після анексії Криму та початку окупації Сходу України. При тому слід нагадати, що останні двадцять років країни ЄС збільшили витрати на оборону на 20 %, США – на 66 %, Росія – на 292 % і Китай – на 592 % [2].

Вступ до НАТО залишається основним пріоритетом для України і ключовою умовою для її виживання. Сьогодні політична еліта України та західні уряди є одноставними в питанні членства України в НАТО. Підтримка вступу до Північноатлантичного альянсу серед українців становить майже 90%, що перевищує кількість прихильників європейської інтеграції і майже дорівнює тим, хто підтримує незалежність України.

Колишній Генсек Альянсу Андерс Фог Расмуссен вважає, що настав час зробити наступний крок і запросити Україну до НАТО. Нам потрібна нова європейська архітектура безпеки, у якій Україна розташована в центрі НАТО. Гарантії 5-ї статті утримали б Росію від посилення атак на українській території всередині НАТО. Для членства України бути в НАТО за Расмунсеном є три причини: нейтралітету в світі вже не існує, не можна залишати сірі зони на мапі, бо на них агресивно реагує РФ, і головне, українська армія найбільш загартована армія Європи може стати прикладом для армій інших європейських держав [3].

Водночас, сценарій Расмуссена важко вважати реальним. Вступ України в Альянс без окупованих територій – це замороження конфлікту на невизначений термін. Повернення до кордонів 1991 року може тривати довгі десятиліття, країни-члени НАТО навряд чи будуть допомагати в цьому новому союзнаку. Адже Альянс - політично-військове об'єднання, головна задача якого - оборона, а не напад.

Для України зараз важливо отримати запрошення в НАТО на ювілейному саміті НАТО у Вашингтоні. В цьому контексті сценарій євроатлантичної інтеграції України від Расмуссена не просто так з'явився у публічному просторі. У такий спосіб може йтися про пошук шляхів виходу з певної тупикової ситуації, у яку зайшла війна [1].

Вступ до НАТО не обов'язково має означати завершення війни, але може бути засобом мирного вирішення конфлікту. Це не ескалація, а навпаки - засіб для мирного врегулювання. Важливо врахувати, що будь-які гарантії безпеки Україні без членства в НАТО є фікцією. З часом Україні слід внести зміни до Конституції, дозволяючи розміщення військових баз країн-членів НАТО на своїй території.

Майбутній вступ України до НАТО може стати історичним кроком у розвитку Альянсу, створюючи нову систему колективної безпеки в світі. Це також може вплинути на політику Росії та Китаю, забезпечуючи стабільність і запобігаючи новим конфліктам.

Перемога Україна буде мати значущі глобальні наслідки. Це призведе до суттєвого зміщення балансу сил на користь світової демократії і створить основу для реальної глобальної безпеки. Нова система безпеки вимагатиме не лише правильних заяв, але й чітких обов'язків для її учасників і ефективних інструментів для покарання порушників світового правопорядку. Організації, такі як ООН і ОБСЄ, які не можуть виконувати

свої функції в галузі безпеки, можуть припинити своє існування у цій ролі. НАТО, відновлена та перетворена, може стати інструментом для збереження світового миру на глобальному рівні.

Україна спроможна відіграти ключову роль для подолання глобальної тоталітарної системи. Україна вже не може залишатися об'єднанням демократії та олігархії, відданості ідеям свободи та популізму, свободи думки та контрольованих медій, поваги до прав людини та корупції. Розрішення цього роздвоєння суспільної свідомості визначається як критичне завдання.

Україна має всі передумови для таких змін, завдяки активному громадянському суспільству, яке виявило свою організованість та самопожертву в критичні моменти. Важливо проводити трансформаційну революцію в свідомості українців системно. Україна зможе зайняти своє місце серед цивілізованих націй світу і продемонструвати їм високі духовні цінності, такі як свобода, незалежність, гідність і самоповага.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Членство в НАТО. Чому Україні не можна відмовлятися від окупованих територій? URL : <https://www.rfi.fr/uk/fbclid=IwAR2OpLP5X1PfSC3xS3uXqcBZ7bKl6BMfwyUePNyyEvwaArHBLPm3xpQkUCo>
2. Defence Data 2020–2021 / Key Findings and Analysis. URL : <https://eda.europa.eu/docs/default-source/brochures/eda---defence-data-2021---web---final.pdf>
3. Ex-Nato chief proposes Ukraine joins without Russian-occupied territories. URL : <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/11/ex-nato-chief-proposes-ukraine-joins-without-russian-occupied-territories>

СЕКЦІЯ 4

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

Богдановський Д. І.,
аспірант за освітньо-професійною
програмою «Фінанси, банківська справа
та страхування», група АФ-22-1;
Богдановський І. В.,
д-р філос. наук, професор,
професор кафедри соціальної
філософії та управління;
Льовкіна О. Г.,
д-р філос. наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та соціології,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ

Ми стаємо свідками потужних деструктивних процесів, що охоплюють як соціальну, так і природну сфери. Системна криза сучасності як економічна, так і соціально-політична, загострення міжнародних відносин, глобальні екологічні потрясіння, події, викликані пандемією, війною в Україні тощо вимагають створення більш ефективних підходів до організації людської життєдіяльності [1, с. 67].

На початку ХХІ століття все більше українців, насамперед представників молоді, активно включаються у стрімкі соціальні процеси: розбудови й укріплення державності, формування громадянського суспільства, розвитку ринкових відносин тощо.

Саме важливість для сучасної людини досягнення практичного життєвого успіху, який перетворюється на ціннісний пріоритет № 1, вимагає детального дослідження алгоритмів ефективної діяльності.

Щоб реалізувати свій життєвий потенціал і досягнути успіху, кожний суспільний індивід у ХХІ столітті повинен уміти органічно вбудовувати науково-технічні, економічні та інші інновації у звичний для себе стиль життя.

Праксеологія, яка була розроблена видатним польським філософом Т. Котарбінським як варіант загальної теорії організації діяльності людини й суспільства, а також як спеціальна наукова дисципліна, здатна окреслити шляхи вирішення багатьох проблем, пов'язаних із необхідністю підвищення ефективності людської діяльності в умовах глобальної трансформації сучасного світу [3, с. 2].

Економічну інтерпретацію праксеології здійснив представник австрійської філософсько-економічної школи Л. фон Мізес. Основним завданням цього варіанта праксеології стало вивчення мотивів дій ізольованих індивідуумів, а також аналіз міжособистісного обміну.

Л. фон Мізес сформулював теореми каталактики. Він вважав, що економіка є наукою, яка може бути застосованою для аналізу всієї людської діяльності: адже всі дії, незалежно від мотивації максимізації прибутку, мають однакову структуру. Відповідно, цей варіант праксеології пояснює усі суспільні процеси через апеляцію до існування тенденції розвитку суспільства на шляху до становлення загальної рівноваги (ця тенденція зумовлена існуванням практичного інструмента – ринкової економіки, що планомірно обертає усі зусилля людей й результати їх сукупної діяльності). Представники економічної праксеологічної теорії не враховували аксіологічний і емотивний аспекти поведінки та цілепокладання людей, припускаючи існування виключно раціональних цілей їх діяльності [1, с. 74–75].

Активна життєва позиція як нормативна вимога класичної античної етики стала цілепокладальним принципом сучасної людини. Перемога, успіх, діяльне ставлення до світу, власної долі, кар'єрна орієнтація, конкуренція, амбітність – усе це цінності сучасних поколінь [1, с. 68].

Культурно-етична глобалізація сприяє поступовому стиранню етнокультурних розрізень всередині країни та між країнами. Місцеві традиції та національна ідентичність втрачають замкненість і залежать від ідеології та міжнародних інститутів. Відповідно, підвищується вразливість суспільства щодо зовнішньої інформаційної та інтелектуальної експансії, очевидним є нееквівалентний обмін інформацією між світовим центром та периферією. Це одна з проблем сучасної глобалізації.

У процесі інформаційної глобалізації здійснюється формування специфічних ціннісних орієнтацій особистостей, соціальних груп, суспільства у цілому. Під інформаційним тиском заглиблюється аксіологічна криза – у протистоянні знаходяться дві системи цінностей, з одного боку – це система цінностей ринкової економіки, бажання задовольнити потреби будь-якою ціною, а з другого – соціально зорієнтовані загальнолюдські цінності, де за найвище ставиться добро для всього живого.

Особливо широкого розмаху аксіологічний диссонанс набуває у добу глобалізації. Зміна аксіологічних пріоритетів може виконати ряд важливих функцій у системі реформування стратегії освіти та виховання: запобігти хибній трансформації української ментальності шляхом формування системи гуманістичних цінностей та розбудови духовності; сприяти зростанню самобутнього інтелектуального розвитку молоді методом активізації креативного потенціалу індивіда, протидіяти культурному відчуженню [1, с. 84].

Крім того, Україна виборює економічну та фінансову незалежність в глобальному просторі попри війну й небачені випробування. Одним з кроків в напрямку гармонізації глобальної та національної стратегії фінансового розвитку є цифровізація фінансової сфери, і, зокрема, проект запровадження цифрової гривні.

В Україні ще у 2016 році НБУ почав вивчати можливість випуску е-гривні. А вже 2018-го було реалізовано пілотний проект, у рамках якого було протестовано інноваційне платіжне рішення на базі технології блокчейн та платіжної інфраструктури НПС «Простір». В рамках тестування було випущено в обіг електронні гривні в еквіваленті 5 тис. грн для тестування операцій між електронними гаманцями.

Е-гривні можна обміняти на готівку або безготівку у співвідношенні 1:1. Е-гривня є засобом платежу, але не засобом заощаджень. Зазначимо, що Нацбанк все ще не визначився із моделлю екосистеми е-гривні. Він розглядає дві: централізована та децентралізована. Перша передбачає, що лише НБУ випускає електронну гривню та контролює екосистему. А агенти (учасники ринку) виконують функції посередників (за допомогою власних гаманців). Згідно з другою, банки та небанківські фінансові установи отримують право випускати е-гривню під контролем Нацбанку. Але в такому разі е-гривня вже не буде класичною CBDC.

Цей пілотний проект в Україні було проведено і щодо емісії для роздрібних платежів на платформі блокчейн. Він передбачав випуск в обіг обмеженої кількості е-гривні та тестування операцій з її використанням працівниками Національного банку та компаній – учасників проекту.

Проте, враховуючи, що пілотний проект мав обмежений перелік операцій та коло користувачів, а також невелику кількість та обсяги транзакцій, він не дав можливості в повному обсязі оцінити привабливість та потенційний рівень залучення населення України до такого інструменту.

Цей крок Україна зробила. Між тим, цифрова валюта центробанків стає провісником масштабних змін на світовому фінансовому ринку. Можна спрогнозувати, що країни випустять власні цифрові валюти, відповідно, утвориться новий світовий фінансовий ринок. Фінансисти світу сподіваються, що за допомогою використання цифрових валют в якості нових інструментів для транскордонних транзакцій анахронізмами стануть дорожнеча, повільність, обмежена доступність, непрозорість міжнародних розрахунків. Впровадження в обіг цифрових валют центральних банків створить нові унікальні можливості для якісного покращення системи внутрішніх та особливо міжнародних розрахунків. Адже сьогодні багато центральних банків вдосконалюють свої платіжні системи шляхом створення швидких платіжних систем, які розширюють доступ до платіжної системи та можуть залучити більше учасників з різних секторів [4]. Зниження вартості транскордонних платежів, радикальне прискорення їх проведення, прозорість здійснення перекладів сприятиме підвищенню ефективності функціонування всіх форм міжнародних економічних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Льовкіна О. Г. Історичні трансформації філософії діяльності: від трансценденталізму до праксеології : монографія. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2011. 270 с.
2. Льовкіна О. Г. Теорії ефективної діяльності: тектологія О. Богданова та пракселогія Т. Котарбінського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук. Київ : Б.в., 2012. 35 с.
3. Льовкіна О. Г. Проблема відчуження у світлі сучасних глобалізаційних трансформацій: соціокультурний та політико-економічний аспекти. *Практична філософія*. 2006. № 6. С. 37–41.
4. Changchun Mu. Theories and Practice of exploring China's e-CNY. URL : <http://www.pbc.gov.cn/en/3935690/3935759/4749192/2022122913350138868.pdf>

Синяков С. В.,

*д-р філос. наук, професор,
професор кафедри соціальної
філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА РЕАЛЬНІСТЬ ТА ПОСТНАУКОВА МЕТАФІЗИКА

У доповіді поставлено та досліджується актуальне світоглядне та методологічне завдання – виявлення онтологічних передумов та розробка відповідного пізнавального інструментарію, на основі застосування якого можливе подальше зростання соціально-гуманітарного знання. Автором робиться спроба на основі концепції постнаукової метафізики як теоретико-методологічної бази соціальних та гуманітарних наук обговорити перспективи адекватного вирішення цього завдання.

Існує відомий вислів А. Ейнштейна: «найбільш незбагненим є те, що Всесвіт принципово збагнений людським розумом». Чому? Це загадка? Чому світ улаштований так, що, незважаючи на складність та химерність, ми можемо його пізнати? Можливо тому, що раціональний Розум здатний пізнати розумне, оскільки він може зрозуміти подібне. Якщо в основі світу не було б раціональності, і він був би ірраціональним, то ми не змогли б раціональним способом пізнати ірраціональну дійсність.

Погоджуючись загалом із цими припущеннями, слід зазначити, що метафізичному підходу до аналізу індивідуальних, неповторних, духовних, гуманітарних феноменів властиво як раціональне мислення, так і інтуїція, нерациональні способи досягнення вищих соціокультурних смислів, їх зв'язків із трансцендентними початками. Іншими словами, «науки про дух» повинні займатися передусім не розкриттям законів, причинних зв'язків, науковим поясненням подій, а описом неповторних духовних явищ та процесів, оскільки останні визначаються суб'єктивними цілями та індивідуальними мотивами людської діяльності. Аналізуючи особливості соціально-гуманітарного дослідження, порівнюючи його з науковим пізнанням, цілями та завданнями природничих наук, слід зазначити недостатню присутність самоаналізу, рефлексії у сфері гуманітарного пізнання.

Ця обставина призводить до висновку, що гуманітарна наука недостатньо знає те, чим вона наполегливо цікавиться і що раптово змінює у різних обставинах, а також те, що вона в результаті дослідження створює.

Особливості соціогуманітарного пізнання виявляється у тому, що у гносеологічному відношенні суб'єкт сам є частиною соціального об'єкта і, отже, неспроможний повністю звільнитися від своїх соціально-культурних інтересів і орієнтацій. У соціально-гуманітарній сфері дослідження на допомогу досліднику приходять метафізична філософія, основним методом якої є рефлексія, тобто роздум суб'єкта над досвідом власної діяльності та з'ясування самому собі сенсу цієї діяльності. Але, щоб такі роздуми було плідними, справедливо вважає Р. Дж. Коллінгвуд, має бути дотримана одна неодмінна умова, згідно з якою «вченому потрібно мати власний досвід діяльності в тій галузі, яка служить предметом його роздумів» (Коллінгвуд 1996, 56-57). В іншому випадку творче мислення просто неможливе, оскільки відсутність власного досвіду дослідження штовхає вченого до спекулятивних висловлювань, необґрунтованих припущень, запозичень чужих думок та аргументів.

Говорячи про гуманітарний світ як про існуючу діяльність людей, необхідно враховувати, що значна частина міркувань та суджень про неї мають метафізичний характер. Виникає питання про статус такого роду тверджень, їхню пояснювальну, доказову силу та достовірність. Звернення до метафізичного способу пізнання означає вихід за межі науки, наукового пізнання в область метафізичного простору, де поєднуються два види знань: з одного боку, достовірне, раціональне та обґрунтоване знання, з іншого боку, інтуїтивне, імовірне і навіть містичне знання. Метафізичні міркування тому не можуть бути повністю достовірними, об'єктивними і раціонально обґрунтованими. У цьому полягає їхня відмінність від наукових висловлювань, хоча останні, своєю чергою, також нерідко залишаються на деякий час лише припущеннями і гіпотезами.

Спекулятивне метафізичне мислення не розриває з традиційним соціальним та гуманітарним пізнанням, а скоріше включає його результати до складу своїх власних дослідницьких успіхів. Постнауковість сьогоднішньої метафізики в жодному разі не означає повного з її боку відкидання гуманітарної науки, її чималих досягнень у феноменально - фактологічному пізнанні буття, включаючи і його приховану частину, тим більше, що багато чого з досягнутого наукою тією чи іншою мірою стуляється з метафізикою як такою.

Метафізика визначає як характер гуманітарного пізнання, так і місце вченого у тому пізнанні. Пізнаючий суб'єкт і метафізика як пізнання тут безпосередньо пов'язані один з одним. У соціально-гуманітарному пізнанні вчений, досягаючи метафізичну реальність, сам є повністю метафізичним. Він, як духовна, метафізична істота, гуманітарна особистість, здатний проникнути у глибини гуманітарного світу. Але без філософської рефлексії, без віри в існування трансцендентного, без визнання реальності буття іншої надемпіричної дійсності, ніякого адекватного гуманітарного пізнання не може бути.

Філософське метафізичне мислення – це, передусім, категоріальне мислення, як у дослідження природи, так і при пізнанні гуманітарного світу. Воно оперує такими загальнонауковими поняттями як: «енергія», «сила», «інформація», «структура», «система», «синергія», «біфуркація», «модель», «програма», «хвиля та кварк», «чорна діра», «деградація», «катастрофа». Метафізики з глибинною трансценденцією тут набагато більше, ніж фізики з іманентною їй поверхневою буденністю. Ця обставина, безперечно, підтверджує універсальність метафізичного інструментарію, поширення метафізичних засобів на всі види пізнання. Звернення метафізики як такої до наукового понятійного апарату тим більше виправдане, тому що останній теж чималою мірою метафізичний. Тим не менш, метафізично навантаженим значно більшою мірою є понятійний апарат соціальних, економічних, історичних та гуманітарних наук, особливо коли це стосується тих категорій, які М. Вебер називав «ідеальними типами». Метафізичним змістом наповнено багато понять та категорій соціально-гуманітарного знання. Наприклад, такі поняття як «соціальне», «історія», «культура», «цивілізація», «капіталізм», «соціалізм», «модерн», «постмодерн», «закон вартості», «гроші», «економіка», «постекономіка», «християнство», «церква», «цінності», «держава», «нація», «людина» та ін.

Обговорюючи метафізичні підстави соціально-гуманітарного знання, розглядаючи його об'єкти та пізнавальні засоби, слід наголосити на необхідності продовження руху сучасної гуманітарної науки до метафізики, причому, не через якесь модне захоплення останньої, а через її набагато більшу відповідність переважно метафізичній, а не науковій гуманітарній реальності. Спроби проектувати природничі поняття, концепції каузальної обумовленості, причинних зв'язків, необхідності та законів на соціально-гуманітарну реальність, на індивідуальні, неповторні, духовні та культурні феномени суперечать її специфіці.

Соціально-гуманітарне пізнання відрізняє від наукового пізнання, як зазначалося, ідеальність, духовність, метафізичність самого гуманітарного світу, людського буття як об'єкта дослідження, і навіть різноманітність цінностей, яких дотримуються люди, які вивчаються. У різноманітних постмодерних концепціях науки приділяється достатньо уваги ролі та місці науки в сучасному суспільстві, здійснюється перегляд статусу науки та гуманітарного знання на основі соціокультурного принципу антропоморфної культури. У дослідженні концепцій науки Постмодерна, проведеному Л.Г.Дротянком (Дротянко 2023, 5-9), наголошується на відході його представників (Ж.-Ф. Ліотара, П.Козловські, В.Вельша та інших) від традиційного сциєнтизму та подальший їх концептуальний перехід на позицію критики сциєнтизму, функціоналізму та утопізму. П.Козловський, наприклад, переконаний, що зміни в науці дають простір «філософським і релігійним концепціям загальної дійсності» разом «з когнітивною метафізичною теорією та в діалозі з нею, а не в антагоністичному протистоянні з науками» (Дротянко 2023, 6). Соціальні проекти та утопічні прогнози представників постмодернізму кінця ХХ ст. недостатньо відповідають раціональним критеріям та реаліям ХХІ ст., оскільки «при прийнятті рішень люди керуються не соціокультурними цінностями, а прагматичними, економічними» (Дротянко 2023, 9). Говорячи про перспективи подальшої взаємодії науки та культури західної цивілізації, автор вважає важливим завданням сучасної науки визначити спосіб, за допомогою якого вона «здатна передбачати майбутній соціальний розвиток і задавати орієнтири для соціально-культурних змін» (Дротянко 2023, 5). Суб'єктів соціального пізнання та соціальної дії завжди розділяють і сьогодні розділяють різні, часом протилежні цілі та інтереси, що не може не впливати через ціннісні судження, оцінки та інтерпретації на об'єктивність та достовірність результатів дослідження духовних та гуманітарних феноменів.

У процесі пізнання історичних явищ і процесів неможливо формувати метафізичні судження, не звертаючись до самої соціологічної, економічної та гуманітарної реальності, яка відображена в структурах наукового соціально-гуманітарного знання. Пізнавальний процес у рефлексивної метафізичної філософії обов'язково враховує емпіричні, прикладні знання: соціальні, політичні, психологічні, економічні побудови з їхньою традиційною орієнтацією на істинність та об'єктивність. Тільки за виконання цієї умови метафізичні компоненти соціально-гуманітарного світу знаходять відповідне місце у науці, місце раніше зайняте переважно емпіричними

матеріалами. Йдеться, перш за все, про мову та понятійний апарат прикладного наукового дослідження, де використовуються поняття: "соціальні інститути", "класи", "формація", "державна", "партія", "соціальна еволюція", "влада", "політичний режим", "вартість", "інфляція". Однак з цього не випливає, що метафізичність соціально-гуманітарного світу та його пізнання є дещо менш реальним, ніж емпіричні об'єкти суспільства, що спостерігаються. Люди, людство не просто фундаментально метафізичні, а й перебувають вони одночасно у фізичному, і в метафізичному середовищі, більше того, у тісному поєднанні з онтологічною невідомістю та з трансцендентною безмовністю. Згідно з оцінкою Л.Г.Дротянко, «поєднання цих двох визначальних факторів людини як біосоціальної істоти в якій тисячами ниток переплітаються природне і соціальне, фізичне і психічне, матеріальне і духовне, свідоме і неосвідомлюване, породжує всю багатоманітність буття людини в природній та соціальній середовищі» (Дротянко 2022, 7). Гуманітарне і метафізичне у тому граничному розумінні видаються тотожними, ідентичними поняттями. Власне людським у людині є те, що в ньому метафізично, а все те, що в ньому таким не є, можна вважати просто фізичним. Завдяки своїй метафізичній природі, суб'єкт, що пізнає, в гуманітарному дослідженні долає межі феноменального світу, виходить у метафізичну реальність і трансцендує.

Ідеальний метафізичний світ немає собі рівних за складністю, різноманіттю взаємодій його духовних складових. Він являє собою сукупність індивідуальних людських свідомостей або мікросвідомостей, але також при цьому в нього включається і велика самосвідомість або мегасвідомість, здатна якимось, ще не зовсім нам зрозумілим чином, таємничо, конспіративно і трансцендентно діяти, реально породжуючи, що- щось зберігаючи і щось усуваючи. Метафізичний світ - це загальнолюдська працююча трансценденція, якийсь духовно-ідеальний, ефірний, нефізичний мегамонок разом з мегадумкою, мегапам'яттю та мегадозволами. Справді, якщо дотримуватись положення про буття лише ізольованих свідомостей чи їх сукупності, то як тоді пояснити існування ідей, принципів, думок, суджень, які люди приймають не лише тому, що їх поділяють інші люди, великі групи людей? Вони їх приймають у силу соціокультурної обумовленості свідомості та впливу на нього об'єктивно існуючого трансцендентного світу.

Наявність іманентних метафізичних властивостей та характеристик в об'єктах гуманітарного світу передбачає набагато більшу присутність метафізичної компоненти у структурі методології вивчення суспільства. Тому необхідність і обґрунтованість повороту в області пізнавальних засобів від переважно формальних, інституціональних, сциентистських принципів і правил дослідження до рефлексивного філософського метафізичного методу видається правильним уже через відоме положення про відповідність методу дослідження його об'єкту. Запропонована пізнавальна концепція, спрямована на досягнення об'єктів соціально-гуманітарного світу має великий методологічний потенціал, необхідні дослідницькі властивості. Вона передбачає продовження руху соціально-гуманітарного пізнання до глибинних смислів метафізичної реальності.

Проведене дослідження не показує, як соціально-гуманітарне та метафізичне співіснують, переплітаються і функціонують у складних громадських, культурних, політичних системах, що самоорганізуються, в історичних утвореннях та інститутах суспільства. Тому наступним завданням наукового пошуку у цій галузі філософії передбачається проведення конкретного, предметного соціально-філософського, культурологічного та антропологічного аналізу гуманітарних та історичних феноменів.

Підсумовуючи, можна констатувати, що, намагаючись досягнути буття людей, їхню історію та культуру, проникнути в глибини гуманітарної реальності, соціогуманітарні науки стикаються з проблемою створення адекватної соціально-гуманітарної реальності теорії пізнання. Визнання метафізичності об'єктів соціально-гуманітарних наук, отже, має на увазі інші методологічні підходи, вимоги до суб'єкта, що пізнає, і пізнавальний процес, реалізація яких дала б можливість з більшою повнотою досліджувати дух людських спільнот, народів, націй, зрозуміти думки, ідеї, уявлення, цінності, що містяться у свідомості людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коллінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ : Основи, 1996. 616 с.
2. Дротянко Л. Г. Концепції постмодерну: соціальний проєкт? Соціальне прогнозування? *Вісник національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць*. К. : НАУ, 2023. Вип. 1 (37). С. 5–10.
3. Дротянко Л. Г. Трансформація людської природи в контексті системи «людина – природа». *Вісник національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць*. К. : НАУ, 2022. Вип. 1 (35). С. 5–10.

Ярема В. І.,

*аспірант кафедри політології,
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:

Чупрій Л. В.,

*д-р політ. наук, професор,
завідувач кафедри соціальної
філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ПОЛІТИЧНИЙ, ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Геополітичні орієнтації мають значущий вплив на розвиток країни, але Україна зіштовхується з численними викликами, які роблять ці орієнтації особливо складними. По-перше, її географічне розташування на кордоні між західним та східним світом призводить до геополітичних напружень, що виникають зі суперечностей і інтересів різних геополітичних акторів. По-друге, внутрішні політичні та соціокультурні динаміки впливають на сприйняття та вибір геополітичних курсів.

Ці виклики вимагають уважного вивчення та аналізу. Мета цього дослідження полягає в розкритті взаємозв'язків між геополітичними орієнтаціями та політичним, економічним та соціокультурним розвитком України. Це дослідження спрямоване на розуміння та виявлення ключових аспектів цих взаємозв'язків, а також на виявлення можливостей та стратегій, які можуть допомогти Україні зробити мудрі та ефективні геополітичні вибори у майбутньому. Це також допоможе визначити шляхи покращення її політичної стабільності, економічного зростання та соціокультурного розвитку в умовах глобальних викликів та змін.

Політичний вплив: Україна, знаходячись на стику різних геополітичних інтересів та впливів, стикається із складними завданнями у визначенні своєї політичної майбутності. Геополітичні орієнтації, тобто стратегічні

вибори щодо зовнішньої політики, мають рішучий вплив на політичний ландшафт країни. Ці орієнтації можуть визначати не лише її зовнішні відносини, а й внутрішню політичну динаміку, національну безпеку та ступінь суверенітету.

На фоні геополітичних конфліктів, змін у світовому порядку та стрімкого розвитку технологій, Україна стоїть перед рядом викликів, які вимагають обережного аналізу. Існуючі напруги між західними і східними партнерами, конфліктні ситуації на межі, питання енергетичної безпеки та питання міжнародного визнання – усі ці аспекти формують політичний контекст для України.

У цьому контексті дослідження політичного впливу геополітичних орієнтацій на Україну стає надзвичайно важливим завданням. Це дослідження покликане відповісти на запитання про те, які фактори формують геополітичні вибори України, як вони впливають на її політичну стійкість, її можливості для економічного росту та національну безпеку. Розглядаючи різні аспекти політичного впливу, ми можемо розкрити важливі зв'язки між геополітичними орієнтаціями та рішеннями, які приймає Україна на політичній арені. Це дослідження спрямоване на розуміння внутрішніх і зовнішніх чинників, які визначають політичну долю країни та її місце у світі.

Тут важливо розглянути кілька ключових аспектів:

а) Міжнародні альянси та партнерства: Україна може розвивати стратегічні альянси з іншими країнами і міжнародними організаціями на основі її геополітичних інтересів. Наприклад, співпраця з Європейським Союзом може сприяти модернізації економіки та підвищенню стандартів життя, в той час як збереження стратегічних зв'язків зі східними країнами може враховувати історичні, економічні та культурні взаємозв'язки.

б) Безпека та обороноздатність: Геополітична ситуація може визначити рівень загрози для національної безпеки. Участь у військових блоках чи союзах може забезпечити захист від можливих загроз і конфліктів.

в) Політична стабільність: Геополітичні коливання можуть мати великий вплив на внутрішню політичну ситуацію. Розділеність в суспільстві стосовно геополітичних курсів може вплинути на політичну стабільність та призвести до соціальних напруг.

г) Міжнародний вплив та визнання: Геополітичні рішення можуть впливати на міжнародне сприйняття України, її роль в міжнародних організаціях та рівень довіри з боку інших країн.

Секція 4. Глобальні проблеми сучасності: соціально-гуманітарний вимір міжнародної співпраці

д) Економічні можливості: Геополітичні зв'язки можуть відкривати і закривати можливості для торгівлі, інвестицій та економічного розвитку. Залежність від конкретних ринків та постачальників може мати велике значення для стійкості національної економіки.

Отже, політичні рішення у сфері геополітики можуть визначати майбутнє України як суверенної країни, впливаючи на її безпеку, економічний розвиток, політичну стабільність та міжнародну репутацію.

Економічний вплив: Економічний вимір геополітичних рішень є ключовим фактором для розвитку будь-якої країни, і Україна не є винятком. В умовах глобалізації та взаємозв'язків на світовій арені, геополітичні орієнтації безпосередньо впливають на економічну стійкість, конкурентоспроможність та розвиток країни.

Знаходячись на перехресті шляхів між Європою та Азією, Україна має можливість розвивати торговельні та економічні відносини з різними частинами світу. Геополітичні вибори впливають на національну економіку країни наступним чином:

а) Торгівля та Експорт: Геополітичні орієнтації визначають доступ України до міжнародних ринків та визначають ринки, де її товари та послуги будуть конкурентоспроможними. Асоціація з Європейським Союзом відкрила нові можливості для українських експортерів, тоді як відносини з країнами Азії можуть встановити стратегічні партнерства у сфері торгівлі.

б) Інвестиції: Геополітичні ризики можуть впливати на рівень інвестиційної активності. Стабільні відносини з іншими країнами можуть привабити інвесторів, тоді як геополітичні конфлікти можуть відлякувати їх.

в) Енергетична Безпека: Геополітичні орієнтації впливають на джерела та маршрути постачання енергії. Розгалужена та різноманітна енергетична інфраструктура може забезпечити енергетичну безпеку країни.

г) Фінансова Стабільність: Геополітичні напруги можуть впливати на фінансові ринки та валютний курс, що може мати важливий ефект на економічну стабільність України.

д) Технологічний Розвиток: Геополітичні вибори можуть визначати доступ до новітніх технологій та інновацій, що є ключем до економічного росту в сучасному світі.

Враховуючи ці аспекти, розуміння економічного впливу геополітичних рішень може визначати успіх економічного розвитку України та сприяти утворенню стійкої та конкурентоспроможної національної економіки.

Соціокультурний вплив: Соціокультурний контекст України визначається великою мірою її геополітичними орієнтаціями. Геополітичні рішення не лише впливають на зовнішні відносини та економічну стратегію країни, але й мають значущий вплив на її суспільство та культуру. Україна, знаходячись у центрі великого геополітичного сприйняття та боротьби інтересів, стикається зі складнощами в збереженні своєї ідентичності, мови, традицій та цінностей.

а) Мовна та Культурна Різноманітність: Геополітичні орієнтації можуть впливати на розмаїття мов та культурних традицій в Україні. Збереження мовної та культурної ідентичності стає важливим аспектом, особливо у контексті глобалізації, де розмаїття може бути під загрозою.

б) Міграція та Культурний Обмін: Геополітичні зсуви можуть впливати на міграційні процеси та культурний обмін між Україною та іншими країнами. Це може призвести до збагачення культурної сфери, але також викликати конфлікти та нерозуміння.

в) Соціальні Цінності та Погляди: Геополітичні вибори можуть впливати на соціальні цінності та ідеологічні погляди громадян. Різниця в геополітичних орієнтаціях може спричиняти політичні розділи та соціокультурні конфлікти в суспільстві.

г) Релігійна Спрямованість: Геополітичні вибори також можуть впливати на релігійну спрямованість країни. Питання віри, традицій та релігійних свят можуть бути важливими в контексті геополітичних відносин.

д) Гендерні та Сексуальні Права: Геополітичні орієнтації можуть впливати на гендерні та сексуальні права в суспільстві. Різниця в геополітичних переконаннях може викликати відмінності у ставленні до рівноправ'я та інших соціальних питань.

Розуміння соціокультурного впливу геополітичних орієнтацій допомагає країні не лише зберігати свою ідентичність у глобальному світі, але й створювати гармонійне та різноманітне суспільство, яке поважає різноманіття та розвивається на основі взаєморозуміння та толерантності.

У висновку можна підкреслити важливість глибокого розуміння геополітичних орієнтацій для України, оскільки вони визначають не лише зовнішні відносини, але й суттєво впливають на всі аспекти суспільства. Геополітичні вибори впливають на політичний ландшафт, економічний розвиток, культурну різноманітність та соціокультурні цінності України. Розглядаючи ці впливи, можна визначити ключові виклики та можливості, які стоять перед Україною.

Важливо посилити зусилля у визначенні стратегій зовнішньої політики, спрямованих на збереження та зміцнення національної ідентичності, мовної та культурної спадщини. Також важливо сприяти толерантному та відкритому суспільству, яке поважає різноманіття та прагне до взаєморозуміння між різними культурними та релігійними спрямуваннями. Ефективне врахування геополітичних виборів може сприяти розвитку України як стійкої, інтегрованої та різносторонньої країни, яка гідно представляє себе на світовій арені. Разом з тим, ці висновки наголошують на важливості внутрішніх зусиль у забезпеченні гармонії та взаєморозуміння в українському суспільстві для ефективної адаптації до геополітичних реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дергачев В. А. Геополітика. К., 2000. 346 с.
2. Кудряченко А. І., Рудич Ф. М., Храмов В. О. Геополітика. К., 2004. 248 с.
3. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспект / за ред. Ф. М. Рудича. К., 2002. 324 с.

СЕКЦІЯ 5
СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ДЕРЖАВНИХ,
ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ,
ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА
ГРОМАДСЬКОСТІ В УМОВАХ
ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ
РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Кравчук Л. В.,

*д-р іст. наук, професор кафедри
педагогіки вищої школи та суспільних
дисциплін;*

Бучко А. Т.,

студентка 6 курсу медичного факультету;

Грищук С. В.,

*студентка 1 курсу медичного факультету,
Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського,
м. Тернопіль, Україна*

РОЗВИНЕНЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО –
ОСНОВА БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Народ, викристалізований громадським інтересом - це є передовий народ сьогодні, якщо він не перший сьогодні, то він буде лідером завтра.

І насправді, коли подивитись на історію розвитку суспільства, то в нас не буде потреби дискутувати, що справжня велич і могутність держави залежить не стільки від обширності території, військової могутності, чисельності солдатів, яких можна поставити під прапор, а від ступеня розвитку культури народу, від могутності його духу, від його інтелектуальних скарбів, без яких і інші, матеріальні, неможливі, без яких і фізична сила держави не буде мати суттєвого значення.

Хоча в історії збереглися відомості про велетенські азіатські держави, але незрівнянно більший вплив на розвиток людства справили та маленькі грецькі республіки, які єдину силу вбачали в розвитку кращих рис людини.

Секція 5. Соціальне партнерство державних, громадських організацій, органів місцевого самоврядування та громадськості в умовах повномасштабної військової агресії російської федерації проти України

Тому не підлягає сумніву: чим краще зорганізований і згуртований народ, тим вище стоїть держава, тим вона сильніша, потужніша в порівнянні з іншими. Якщо ми розбудуємо суспільство, то, на перший погляд, достатньо двох чинників: розвинений міліцейський корпус, щоб контролювати і карати злочинців і соціальні інститути, щоб надати допомогу та підтримку тим, хто її потребує. Але є ще і третій засіб, сильніший і ефективніший перших двох: це громадські інституції, які своєю позицією та діяльністю, при підтримці держави, можуть максимально зменшити кількість тих, що потребують контролю і підтримки.

Не завжди соціальна допомога надасть можливість людині почувати себе захищеним або забезпеченим. Чи не краще створити умови, де б кожен, при змозі сил своїх, міг забезпечити свої потреби так як він цього сам хоче. І, в кінцевому результаті, обійтись без державної соціальної підтримки, одночасно скоротивши кошти, направити їх в інше необхідне русло. В одиночному вимірі це непомітно, але якщо на це подивитися в масштабах району, області чи регіону, то це буде разюча цифра.

Ми також не можемо вважати покарання засобом, здатним ліквідувати моральну хворобу в людині, якщо воно діє поверхнево, після вже скоєного порушення, воно не в змозі попередити злочин, а є тільки репресивним заходом. Тому, перед тим, як використовувати соціальну підтримку чи покарання, потрібно в суспільстві створити такі умови, щоб зменшилась кількість тих чи інших порушень, збільшуючи почуття як відповідальності та контролю кожного і всіх зокрема за індивідуальне, громадське і державне. Без ліквідації байдужості, зневаги, низького рівня культури освіти - свобода розвиватись не може. Якщо немає свободи - немає безпеки, немає прогресу. Сьогодні відомо, що доля суспільства, його розквіт чи занепад залежать від рівня культури. Цей народ буде могутнім серед народів свого часу, непереможним для своїх сусідів, а головне стане прикладом для своїх майбутніх поколінь.

Коли суспільство перебуває на перехідному етапі, ще не виробило для себе нової відповідної форми, яку воно має вдосконалювати разом із ходом громадського життя, чим більше прав є, тим більше посилюється відповідальність, тим більше послаблюється внутрішнє життя і відповідальність за майбутнє.

Держава, в основному, повинна піклуватись по громадянське суспільство і, відповідно, діяти в цьому напрямку. Зокрема, основним критерієм підтримки повсякденного життя повинна бути не підтримка за походженням чи

матеріальним статусом, а за ступенем розвитку того чи іншого громадянина, як пріоритету, що в перспективі стане державним представником і, знаючи про те, що він є вихідцем з громадського суспільства, зобов'язаний краще про нього піклуватись, створюючи умови для моноліту держави і громадського суспільства, як одне ціле. Чим більш зріле і культурне суспільство, тим ефективніша держава. І якщо держава не сприяє гармонії у суспільстві, належного рівня розвитку суспільства. Тобто, чим більше держава віддає в цьому напрямку для суспільства, тим більшу отримує віддачу від нього, порівняно з іншими державами, які не роблять цього, а тому не є прогресивними, стабільними по своєму розвитку.

Такого ж висновку ми дійдемо, аналізуючи другу частину суб'єктивну, зокрема, відношення держави до людини. Якщо ми розглянемо природу людини, то ми побачимо спочатку державного, тому вона схильна до вирішення державних завдань, а з іншого боку ми чітко бачимо її приватні інтереси, по відношенню до яких вона потребує від держави сприяння у вирішенні їх. А тому держава, яка має мету існування самої в собі, повинна всіляко сприяти досягненню і задоволенню потреб людини.

На кожному ступені культури, в кожній державі, ця істина усвідомлюється першочергово, так як суспільство, людина оцінює взагалі достойність держави, її установ по тій мірі, на скільки вони сприяють і є корисними для досягнення індивідуальних цілей.

В цьому відношенні можемо сказати, що і держава на стільки проникнута цією істивою, що вона всі свої дії і міри намагається привести і узгодити з інтересами людини так, щоб турбуючись про інтереси держави, вона одночасно приносила і користь людині. Таким чином, сприяючи інтересам людини держава реалізовує свою другу і основну частину. Якби ми не проводили теорії щодо визначення місії людини в суспільстві і на землі в цілому, то із нашої позиції видно, що мета існування людини заключається в розвитку всіх позитивних рис людини які проявляються в двох напрямках: у фізичному і духовному. Крім того, людина задля свого існування і для реалізації своїх інших цілей повинна володіти і матеріальними благами. А звідси випливає, що людина сконцентровує свою діяльність на трьох напрямках, здобуття матеріальних благ, що є основою для досягнення інших завдань, розвиток свого фізичного організму і розвиток духовного потенціалу, опираючись на культурно-освітні цінності, що домінують у суспільстві. Відповідно і держава повинна сприяти розвитку та вдосконаленню цих вищезгаданих цілей, від яких залежить і сам рівень

**Секція 5. Соціальне партнерство державних, громадських організацій,
органів місцевого самоврядування та громадськості в умовах
повномасштабної військової агресії російської федерації проти України**

розвитку та влосконалення суспільства. Якщо держава відсторонюється від цих основних напрямків свого функціонування, то замість того, щоб мати підтримку у суспільстві, вона зустрине повну байдужість і вороже ставлення.

Таким чином, ми можемо узагальнити, що держава має право і обов'язок перед суспільством захищати його інтереси і сприяти розвитку громадян, зокрема їх позитивних рис як кожного, так і всіх зокрема. А це виражається, тобто право видачі законів і розпоряджень, як сприятимуть зміцненню інтересів громадян та позиції держави.

Обов'язком слід вважати розвиток особистих рис людини і цілого суспільства через відповідні установи культурно-освітнього характеру та суспільне життя, де кожен зможе відчувати себе гілочкою загального організму держави.

Чупрій Л. В.,

*д-р політ. наук, професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна;*

Сіра О. В.,

*канд. філос. наук,
НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної
політики імені Олександра Яременка»,
м. Київ, Україна*

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СФЕРУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

В рамках процесу децентралізації державної влади та реформи місцевого самоврядування завершується розмежування відповідальності між державними та місцевими органами влади. Це стосується різних сфер, зокрема молодіжної сфери та національно-патріотичного виховання (далі – НПВ).

Процес децентралізації передбачає частковий перехід видатків на утримання соціально-гуманітарних об'єктів з метою більш оптимального і справедливого розподілу та збалансування ресурсів між різними бюджетами.

Позитивним наслідком реформи міжбюджетних відносин є збільшення інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів та зростання частки видатків, що спрямовується на виконання самоврядних повноважень, зокрема в реалізації молодіжної політики та національно-патріотичного виховання.

Поточний рік відкриває перспективи для розгортання систематичної молодіжної політики на рівнях реформованих субрегіонів та базових рівнів. В той же час, механізми формування державної політики в сфері НПВ тільки починають формуватись на рівні новостворених об'єднаних територіальних громад та у нових реаліях територіального районування особливо після прийняття Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності».

Закони «Про основні засади молодіжної політики» та «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» стали важливим кроком, що може надати

**Секція 5. Соціальне партнерство державних, громадських організацій,
органів місцевого самоврядування та громадськості в умовах
повномасштабної військової агресії російської федерації проти України**

суттєві правові ознаки статусу молодіжної політики і конкретизувати місце НПВ у відповідальності мережі молодіжних центрів та просторів. Цей законопроект має потенціал стати орієнтиром для розвитку системи НПВ та впровадження її інституційної підґрунтя на рівні громади.

На основі цих законів буда розроблена Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, яка стала важливим кроком у реалізації державної політики в сфері НПВ в нових реаліях. Серед напрямків роботи цієї програми є два, які безпосередньо стосуються розвитку сфери НПВ на субрегіональному та базовому рівнях:

1) Формування української національної ідентичності: Цей напрямок передбачає здійснення заходів, спрямованих на впровадження та утвердження суспільно-державних (національних) цінностей та розвиток національної ідентичності населення України. Це включає проведення заходів, які сприяють формуванню почуття належності до України, розумінню і підтримці національних цінностей та культурних традицій.

2) Підтримка та співпраця з інститутами громадянського суспільства: Цей напрямок передбачає співпрацю органів державної влади та органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства у сфері національно-патріотичного виховання. Це може включати партнерство з неприбутковими організаціями, молодіжними організаціями, освітніми установами та іншими суб'єктами громадянського суспільства з метою спільної реалізації проектів та програм, спрям

Відтак на регіональному рівні державна молодіжна політика та політика в сфері національно-патріотичного виховання (НПВ) реалізуються в рамках підходів, визначених на національному рівні. Це означає, що вони будуть враховувати Державну програму "Молодь України" та Державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання.

Крім того, на регіональному рівні можуть бути розроблені власні програми, які будуть ухвалюватись та реалізовуватись на базовому та субрегіональному рівнях. Ці програми будуть спрямовані на вирішення місцевих проблем розвитку компонентів національно-патріотичного виховання. Однак для цього потрібно виконати значну роботу зі стандартизації та моніторингу якості діяльності в сфері НПВ. При цьому враховуватимуться положення Стратегії НПВ та інших нормативно-правових актів, що були прийняті на загальнонаціональному рівні.

Слід зазначити, що законодавче закріплення національно-патріотичного виховання (НПВ) як структурної складової молодіжної політики, що прописано в Законі «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» спрямоване на усунення сприйняття НПВ як тимчасового процесу. Це означає, що важливо перебороти тенденцію розглядати молодь як просто соціально-демографічну групу, обмежену в можливостях та позиціоновану переважно як об'єкт соціального захисту.

Процес національно-патріотичного виховання повинен надавати духовний та ідеологічний сенс молодіжній політиці, включаючи його в основні пріоритети. Особливо важливим є залучення всіх наявних потенціальних ресурсів на рівні об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Це означає спрямування зусиль на створення молодіжного простору на базі існуючої молодіжної інфраструктури або на базі об'єктів, які періодично використовуються населенням ОТГ, таких як клуби, бібліотеки, спортивні заклади, загальноосвітні навчальні заклади тощо.

Це сприятиме створенню умов для розвитку національно-патріотичної свідомості та ціннісного спрямування молоді, а також залученню їх активної участі в суспільному житті та формуванню національної та громадянської ідентичності. Кооптація об'єктів молодіжної інфраструктури у процес національно-патріотичного виховання сприятиме створенню доступного та привабливого середовища для молоді, де вони зможуть розвивати свої здібності, цінності.

Щодо фінансування заходів національно-патріотичного виховання (НПВ) на рівні об'єднаних територіальних громад (ОТГ), то воно буде здійснюватися з урахуванням наявних ресурсів та стратегічного розуміння того, якими інструментами доцільно формувати патріотичний світогляд, ціннісні орієнтири та активну громадянську позицію молоді.

Однак, для уникнення відторгнення на рівні ОТГ, реалізація державної політики в сфері національно-патріотичного виховання потребує уточнення механізмів організаційного та методичного регулювання. На сьогоднішній день основним недоліком ресурсної бази фахівців з роботи з молоддю в ОТГ є недостатні матеріальні та кадрові ресурси. Однак, ефективна робота з молоддю передбачає чітку організацію міжсекторальної та міжвідомчої взаємодії, залучення до системи координат партнерської співпраці між "державою - громадськими організаціями - бізнесом".

Секція 5. Соціальне партнерство державних, громадських організацій, органів місцевого самоврядування та громадськості в умовах повномасштабної військової агресії російської федерації проти України

Це означає, що необхідно створити ефективний механізм співпраці між державними органами, громадськими організаціями та бізнес-структурами для спільної реалізації національно-патріотичного виховання. Ця партнерська взаємодія дозволить забезпечити необхідні ресурси, фінансування та експертну підтримку для здійснення національно-патріотичних заходів.

Впровадження молодіжної політики та національно-патріотичного виховання на рівні об'єднаних територіальних громад (ОТГ) потребує проведення комплексного дослідження, щодо впливу молодіжної роботи або її відсутності на розвиток молоді в ОТГ. Результати цього дослідження повинні бути використані для внесення відповідних змін до Закону «Про місцеве самоврядування», Закону «Про освіту» та інших відповідних нормативно-правових актів.

Крім того, в концепції реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації повинні окремо відображатися аспекти реалізації державної політики в сфері національно-патріотичного виховання на рівні ОТГ.

Методологія формування єдиного молодіжного простору в ОТГ повинна враховувати кращі практики діяльності в сфері національно-патріотичного виховання. Показники, що визначають збільшення кількості дітей та молоді, залучених до проєктів та заходів національно-патріотичного виховання на місцевому та регіональному рівнях, повинні відповідати ціннісним орієнтирам та індикаторам ефективності, визначеним в Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки. Це дозволить оцінити та контролювати прогрес у реалізації стратегічних цілей та задач в цій сфері.

Стратегія національно-патріотичного виховання (НПВ) гармонізує та надає ціннісного бачення процесу активного залучення молоді до формування, реалізації та ухвалення рішень в рамках молодіжної політики на рівні об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Вона враховує інтереси та потреби молоді, сприяє формуванню активної громадянської позиції та молодіжної участі.

Стратегія пропонує запровадження або покращення інноваційних механізмів молодіжної участі, таких як молодіжний банк ініціатив, бюджет участі, молодіжні дорадчі органи. Ці механізми сприяють залученню молоді до прийняття рішень і надають їм можливість активно впливати на процеси розвитку та реалізації молодіжної політики в ОТГ.

Проблематика кадрового забезпечення, розвитку молодіжної інфраструктури та фінансування роботи фахівців у сфері національно-патріотичного виховання також враховується в Стратегії. Важливим принципом є залучення молоді до процесу прийняття рішень, заснований на принципі "жодних рішень для молоді без молоді".

Підсумовуючи, слід констатувати, що у сучасному етапі розвитку України, для того щоб уникнути повторення помилок минулого у державотворенні і ефективно використовувати параметри існуючого атрактора – певного стійкого стану, не підсилюючи при цьому напругу в суспільстві, органи управління повинні вжити декількох ключових заходів. По-перше, потрібно активізувати процес реалізації програм національно-патріотичного виховання на всіх рівнях. По-друге, важливо забезпечити реальну децентралізацію публічної влади, шляхом перерозподілу повноважень на користь органів місцевого самоврядування.

СЕКЦІЯ 6

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ВИМІРИ

Гиріна Т. С.,

*д-р наук із соц. ком., професор,
завідувач кафедри мовної підготовки
та соціальних комунікацій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

КОНСТРУКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ

У динамічному ландшафті глобальних медіа міжнародна економічна журналістика є стрижнем, що з'єднує нації, економіки та громадян. Взаємозв'язок між економічною сферою в медіа та політичним процесом на глобальному рівні є різними аспектами стратегічних комунікацій, з особливим акцентом на включення України в інформаційний порядок денний. В дні, коли наша країна виборює право на існування, бореться з геополітичними викликами в ім'я економічної стійкості, роль економічних журналістів стає першочерговою у формуванні наративів, впливі на політику та забезпечення інформаційної безпеки.

Попри війну після 23 лютого 2022 року Україна трансформує свій економічний сектор, щодня наближуючись до інтеграції у європейську родину країн Європейського Союзу, зазнає і геополітичних трансформацій. Одним з ключових вимірів таких змін – цифрова еволюція економічної журналістики. В епоху, коли домінують технологічні досягнення, українські медіа, як то “Слово і діло” [1], “Українська правда” [2], застосували інноваційні методи збору, обробки та оприлюднення інформації, тяжіють до інтерактиву, візуалізації даних, оновлення в реальному часі, інфотейтменту в інформуванні своєї аудиторії. Зворотним боком дотупності інформації є виклики із забезпечення інформаційної безпеки, адже користувачі з різним рівнем критичності та скептицизму сприймають інформацію та схильні довіряти їй. В цифровому вимірі набувають критичного значення кіберзагрози, які є новим викликом не лише для комунікаційників.

Фінансовий сектор є ключовим елементом економічного наративу України, та сегментом особливої уваги міжнародних партнерів, донорів, меценатів, які уважно досліджують розвиток подій у цій сфері. Завдяки аналізу висвітлення таких тем, як військова та фінансова підтримка Україні [3] в медіа множаться наративи, які впливають на дипломатичні відносини та формують світове сприйняття економічної ситуації в нашій державі. Дослідження таких прикладів дозволяє нам розгадати тонкий взаємозв'язок між економічною журналістикою, геополітичними змінами та політичними перспективами.

Економічна журналістика служить мостиком між націями, впливаючи на дипломатичний дискурс і сприяючи міжнародній співпраці. Досліджуючи ключові економічні події, такі як військова підтримка Україні [4], наочно видно, що економічні журналісти роблять потужний внесок у формування дипломатичних наративів і просування економічної співпраці на глобальній арені. Таким чином наочно засвідчено, що економічна журналістика відіграє активну роль у налагодженні мостів і зміцненні взаєморозуміння між націями.

Серед векторів діяльності економічних журналістів – підтримка інформаційної безпеки, оскільки цифрова ера породжує проблеми дезінформації, кіберзагроз і етичної відповідальності медійників. Досліджуючи ці виклики актуалізується необхідність міцної основи для відповідальної фахівців інформаційного поля, яка гарантує, що поширювана інформація буде не лише точною, але й правдивою, оскільки слово в цифровому світі не лише не горобець, але й найшвидший птах, який миттєво охоплює інформаційний простір, та захоплює уми своїх користувачів, відтак може викликати паніку, розпач, дати надію чи окрилити.

Таким чином зв'язок між інформуванням, налагодженням довіри та центральною роллю економічної журналістики в міжнародних відносинах, на прикладі України охопленої війною засвідчує, що економічна проблематика в медіа формує глобальне сприйняття, впливає на дипломатичний дискурс і робить внесок у заплутаний клубок взаємопов'язаних економік світу. Оскільки в цифровому світі інформація стає валютою, симбіотичний зв'язок між економічною журналістикою, інформаційною безпекою та стратегічними комунікаціями стає наріжним каменем в архітектурі міжнародних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Слово і діло. 2023. URL : <https://www.slovoidilo.ua/>
2. Українська правда. 2023. URL : <https://www.pravda.com.ua/>
3. Military and financial support to Ukraine hits a record high. America remains by far its biggest backer. The Economist. URL : <https://www.economist.com/graphic-detail/2023/02/21/military-and-financial-support-to-ukraine-hits-a-record-high>
4. War in Ukraine has triggered a boom in Europe's defence industry. It is still dogged by inefficiencies. The Economist. 2023. URL : <https://www.economist.com/business/2023/08/17/war-in-ukraine-has-triggered-a-boom-in-europes-defence-industry>

Калита О. П.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки

та соціальних комунікацій,

Державний податковий університет,

м. Ірпінь, Україна

МОВНА МОДЕЛЬ КОМУНІКАЦІЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Однією з найважливіших складових цивілізованого світу є економіка. Така закономірність обумовила стрімкий розвиток економічної журналістики як напряму журналістики, що займається дослідженням, аналізом та розповіддю про економічні процеси, явища та тенденції. Для привернення уваги читачів до складних економічних питань, надають читачам та глядачам зрозумілу та цікаву інформацію про те, що відбувається у світі бізнесу, фінансів, макроекономіки та інших сферах економіки. Популярні формати економічної журналістики включають новини, репортажі, інтерв'ю, аналітичні матеріали, блоги та соціальні медіа. Цей напрям є важливим для розвитку світової економіки та розуміння соціально-економічних процесів в суспільстві.

Метою роботи є дослідження особливостей мовної моделі медіакомунікацій, зокрема економічного дискурсу, визначення міри його сприйняття та сили впливу на реципієнта

Запропонована тематика неодноразово виступала об'єктом наукових досліджень. В історії лінгвістичних студій особливо помітними є праці Ф.С. Бацевича, О.В. Мороз, М. Джонсона, Ф. Монтанарі, Є. Музану, Г. Лакоффа та Дж. Чартеріс-Блека.

Важливим інструментом для аналізу і розуміння медіа, їх впливу на суспільство та індивіда є мовна модель медіакомунікацій. Вивчення цієї моделі допомагає розвивати навички медіаграмотності і вчити людей критично оцінювати інформацію, яку вони отримують через ЗМІ [1].

Погоджуємось з науковим твердженням, що мовна модель комунікацій в економічній журналістиці допомагає зрозуміти, як повідомлення передається через медіа і як взаємодіють учасники комунікації. Вона використовується при дослідженні та аналізі різних типів медіа, включаючи

рекламу, журналістику, масові комунікації та інші медійні процеси. Ця модель робить акцент на взаємодії між відправником і отримувачем, які обмінюються інформацією через медіа. Вона допомагає ефективно комунікувати, передавати повідомлення так, щоб вони були зрозумілі і сприйняті отримувачем. Також вона допомагає висвітлити особливості різних типів медіа та їх вплив на комунікаційний процес [3]. Ця модель також враховує важливість контексту, в якому відбувається комунікація. Контекст може включати соціокультурні фактори, емоційний стан отримувача, його попередні знання і досвід, а також фактори, що впливають на засоби медіа.

Сучасне розуміння економічного дискурсу дозволило виділити такі особливості [4, с. 45]:

- складність та неоднорідність його структури (основні комунікативно-мовні сфери, представлені професійною економічною діяльністю, на периферії якої знаходиться непрофесійна економічна діяльність);
- різноманітність учасників комунікації (вчені, фахівці, неспеціалісти);
- різноманітність ситуацій спілкування.

Мовна модель комунікації в економічній журналістиці має свої особливості, враховуючи специфіку цієї сфери діяльності. Деякі з них [3, с. 42]:

1. Використання фахової термінології: економічна журналістика передбачає знання різних економічних термінів і понять. Терміни використовуються для передачі точної інформації, тому журналісти повинні бути грамотними і вміти їх використовувати правильно:

2. Звернення до статистичних даних: економічна журналістика базується на числових даних, статистиці та економічних показниках. Під час комунікації журналістам потрібно використовувати ці дані для аналізу та розуміння економічних подій і явищ.

3. Аналітичний підхід: економічні журналісти часто проводять аналіз економічних ситуацій і явищ, намагаючись зрозуміти їх причини і наслідки. Для цього вони використовують різні методи, техніки та інструменти, щоб оцінити та пояснити економічний контекст.

4. Політичний фактор: економічна журналістика часто має політичне значення, оскільки економіка широко пов'язана зі світовою політикою. Журналісти повинні враховувати політичний вплив на економіку та аналізувати його в контексті економічних ситуацій.

5. Доступність інформації: у сучасному світі інформація стає все більш доступною і швидко поширюється. Журналісти повинні вміти перевіряти достовірність інформації, що надходить до них, та передавати її в зрозумілій формі своїм читачам.

6. Комунікація з експертами: у процесі роботи журналісти економічної журналістики часто спілкуються з експертами, аналітиками та іншими фахівцями. Вони повинні вміти поставити правильні запитання, розуміти фахові відповіді та передавати їх своїм читачам у доступній формі.

7. Прагматичний підхід: застосування високоякісного мовлення, яке є, конкретним, точним, ясным. Для досягнення ефективної комунікації з аудиторією акцентується на аналізі та передачі фактів, на зв'язку між ними.

Отже, враховуючи всі особливості, журналісти використовують мовну модель комунікації, щоб забезпечити передачу інформації своїм читачам, слухачам або глядачам ефективним та достовірним способом. Це допомагає підтримувати прозору, змістовну і демократичну суспільну дискусію

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. 2-ге видання, доповнене Ф. С. Бацевич. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 376 с.

2. Іващенко В. Л. Сучасні медіакомунікативні технології : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Видавництво “Розумники”», 2021. 192 с.

3. Колесник Г. О. Мова ворожнечі як соціальний та лінгвістичний феномен. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71), № 4, ч. 3. С. 278–283.

4. Стець І. В. Про співвідношення понять «дискурс засобів масової інформації» та «економічний дискурс» в сучасній лінгвістиці. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2011. Вип. 23. С. 177–192.

5. Детектор медіа. Watchdog українських ЗМІ URL : <https://detector.media>

6. Освітній лекторій «Економічний експрес» НБУ. URL : <https://events.bank.gov.ua/nbuexpress/>

7. Школа економічної журналістики. URL : <https://www.facebook.com/EJSchool/>

8. Калита О., Павлова А. Парадигма діалогічності і сучасний комунікативний часопростір: прикладний аспект. *Proceedings of the XXIII International Scientific and Practical Conference Social and Economic Aspects of Education in Modern Society*. Warsaw, Poland, 2020, February 25. Vol. 3, p. 32–41.
9. Olena Kalyta. Innovative paradigm of formation of communicative competence of future journalists. *International journal of innovative technologies in social /rsglobal_ijitss*. 2018, June. Vol. 1, 4(8), p. 63–66.
10. Teleutsia V., Pavlova A., Sydorenko L., Tilniak N., Kapliyenko-Iliuk Y. & Venzhynovych N. Mode of Understanding the Terms "Concept" and "Folklore Concept" in Modern Humanities. *Studies in Media and Communication. Published by Redfame Publishing*. 2022. Vol. 10. No. 3. P. 40–46. URL : <http://smc.redfame.com>
11. The narrative intention of mediatext: explication of senses (on the example of the day newspaper). *Trypillian Civilization Journal*. Colfax Ave. Alexandria, VA 22311 USA. 2019. Linguistics. URL : <http://trypillia.com/2019-linguistics/171-alla-pavlova-olena-kalyta-the-narrative-intention-of-mediatext-explication-of-senses-on-the-example-of-the-day-newspaper>

Тихонюк Я. В.,

*здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти*

Науковий керівник:

Калита О. П.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки

та соціальних комунікацій,

Державний податковий університет,

м. Ірпінь, Україна

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ ДЛЯ АУДИТОРІЇ В МЕДІА: РОЗУМІННЯ МІЖНАРОДНИХ СТРАТЕГІЙ

Міжнародні медіа перетворилися на надвпливові стовпи економічної журналістики, відіграючи ключову роль у поширенні економічної інформації для аудиторії з усього світу. У світі, який характеризується швидкою глобалізацією, де економічні взаємозалежності продовжують поглиблюватися, значення міжнародних медіа у сприянні економічній обізнаності неможливо переоцінити. Одним із найвиразніших атрибутів міжнародних засобів масової інформації є їхня здатність надавати проблемі планетарного масштабу. Вони виходять за межі національних кордонів і пропонують панорамне уявлення про розвиток економіки, що робить ці медіа ключовими для тих, хто прагне розібратися у принципах роботи світової економіки. На відміну від національних медіа міжнародні здатні висвітлювати економічні події з різних точок зору, беручи до уваги глобальні наслідки та взаємозв'язок різних економічних явищ.

Серед ключових гравців у формуванні глобального економічного медіадискурсу є міжнародна щоденна ділова газета “The Financial Times” (Великобританія), яка видається англійською мовою у 24 містах світу загальним тиражем близько 356 тис. екземплярів. Особливістю цього видання є всебічне висвітлення фінансових ринків, бізнесу та світової економіки. Значна міжнародна аудиторія глибоко поважає думку видання та прислуховується до нього протягом довгого часу, адже його висновки та прогнози систематично справджуються. Безумовною перевагою видання є

його професійна експертна фінансова журналістика, яка занурюється в економічні питання, пропонуючи читачам детальну інформацію про глобальні економічні події. Світове охоплення аудиторії та корпункти “The Financial Times” гарантують, що воно висвітлює економічні події з різних куточків світу об’єктивно, що робить його надійним джерелом для висновків з міжнародних питань. Видання має великий вплив серед політиків, інвесторів і бізнес-лідерів, а акцент в матеріалах робиться виходячи з функції “сторожового собаки” від економіки та сприяють його значному впливу на формування економічних наративів [3].

Одне з найвідоміших профільних економічних видань світу “The Economist” (Великобританія) відомий своїм відмінним поєднанням глибокого аналізу, думок і глобальних новин. Видання розробляє не лише економічну тематику, але й пропонує для своєї глобальної аудиторії новини та аналітику зі сфери політики та міжнародного процесу. Англomовний щотижневий журнал славиться не лише інформаційним потенціалом, але й глибокими коментарями щодо складних економічних питань та вмінням робити економічні теми зрозумілими для ширшої аудиторії без втрати глибини та точності викладу. Обумовлюючи вплив на формування глобальних економічних дискусій, його редакційна позиція має вагу і в політичних колах, а вміння представляти різноманітні точки зору та відстоювати ліберальну економічну політику є впливовою частиною світового економічного порядку денного протягом десятиліть [2].

Всесвітньо відома приватна фінансова компанія “Bloomberg” (США), яка на інформаційному ринку включає роботу інформаційного агентства (Bloomberg News), глобальну телевізійну мережу (Bloomberg Television), веб-сайти, радіостанції (Bloomberg Radio), закриті інформаційні бюлетені, які поширюються лише за підпискою та два журнали: Bloomberg Businessweek і Bloomberg Markets отримує найбільші прибутки від надання фінансовим компаніям і організаціям фінансових інструментів програмного забезпечення та корпоративних додатків, як-от аналітика та платформа для торгівлі акціями, послуги даних і новини для фінансових компаній і організацій через термінал Bloomberg (Bloomberg Professional Service) свій основний продукт, що приносить дохід [1].

Однак важливо визнати, що міжнародні медіа не позбавлені викликів і проблем. Питання, пов’язані з медіавласністю, упередженістю та можливістю дезінформації, повинні бути розглянуті, щоб забезпечити подальшу чесність економічної журналістики. Медіаорганізації повинні прагнути

підтримувати свою відданість точності, неупередженості та журналістській етиці. Важливе значення для сприяння інформованому економічному дискурсу та прийняттю рішень у нашому взаємопов'язаному глобалізованому світі стає те, що ці медіа служать незамінними джерелами інформації та аналітики пропонуючи різноманітні погляди на економічні питання. Їхній вплив відбивається не лише в залах засідань корпорацій та урядових залах, але й у свідомості громадян у всьому світі. Поки ми орієнтуємося в складнощах глобальної економіки, розуміння, надане цими медіа-джерелами, і надалі відіграватиме важливу роль у підвищенні колективної обізнаності про економічні питання та формуванні шляху вперед у світі, що швидко змінюється.

Важливо усвідомити, що впливовість та популярність вінчається не лише можливостями, але й обов'язками, які мають брати на себе потужні гравці економічного ринку, зокрема і в контексті сталого розвитку. Вважаємо за необхідне наголосити на перспективності та виключній необхідності актуалізації питань формування більш сприйнятливих інформаційного простору, формування компетентності та фінансової підготовленості аудиторії до сприйняття економічної інформації, розуміння того, як набуті знання можна використовувати на користь суспільного блага окремих категорій суспільства та сталого розвитку суспільства в цілому. Розвиток державного та приватного співробітництва та подолання галузевих розривів між медіа, споживчими, технологічними та цифровими комунікаційними галузями, щоб стимулювати нові суспільні рішення, які використовують широке охоплення та потужність медіаплатформ. Найбільш видимим з точки зору окремої людини є досягнення відчутних результатів у покращенні соціальної справедливості, охорони здоров'я, добробуту, освіти, економічного залучення та згуртованості суспільства.

Важливо усвідомити, що впливовість та популярність вінчається не лише можливостями, але й обов'язками, які мають брати на себе потужні гравці економічного ринку, зокрема і в контексті сталого розвитку. Вважаємо за необхідне наголосити на перспективності та виключній необхідності актуалізації питань формування більш сприйнятливих інформаційного простору, формування компетентності та фінансової підготовленості аудиторії до сприйняття економічної інформації, розуміння того, як набуті знання можна використовувати на користь суспільного блага окремих категорій суспільства та сталого розвитку суспільства в цілому. Розвиток державного та приватного співробітництва та подолання галузевих розривів

між медіа, споживчими, технологічними та цифровими комунікаційними галузями, щоб стимулювати нові суспільні рішення, які використовують широке охоплення та потужність медіаплатформ. Найбільш видимим з точки зору окремої людини є досягнення відчутних результатів у покращенні соціальної справедливості, охорони здоров'я, добробуту, освіти, економічного залучення та згуртованості суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bloomberg. 2023. URL : <https://www.bloomberg.com/europe>
2. The Economist. 2023. URL : <https://www.economist.com/>
3. The Financial Times. 2023. URL : <https://www.ft.com/>

Яровенко Л. В.,

*здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти*

Науковий керівник:

Гиріна Т. С.,

*д-р наук із соц. ком., професор,
професор кафедри соціальних
комунікацій, словесності та культури,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ МЕДІАДИСКУРС У СТРУКТУРІ МЕДІАСМАКІВ УКРАЇНЦІВ ВІД 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ

Український економічний медіаландшафт представлений традиційними та цифровими медіа, які у форматі мультимедійних проєктів на платформах конвергентних редакцій створюють конкурентоспроможний галузевий контент. Традиційні засоби масової інформації, включаючи газети та телебачення, займають вагоме місце в структурі медіаспоживання проте це відбувається на фоні зниження тиражів і кількості глядацької аудиторії. Розвиток цифрових медіа, таких як онлайн-портали новин, соціальні медіа та спеціалізовані економічні блоги, значно послабив цей сектор.

До відомих гравців українського ринку економічних медіа входять популярні газети, як-от “Економічна правда” та “Дзеркало тижня”, телевізійні канали, як-от «Еспресо ТВ», а також зростаюча кількість онлайн-платформ для новин. Ці торгові точки обслуговують різноманітну аудиторію, від бізнес-професіоналів до широкої громадськості.

Серед традиційних медіа варто розглянути “Економічну правду”, яка є однією з провідних економічних газет України, зарекомендувала себе як надійне джерело економічних новин та аналітики. Починаючи відлік своєї історії від 2001 р., видання пропонує детальну аналітику фінансових ринків, державної політики та бізнес-тенденцій. Його друкована версія, а також надійна присутність в інтернеті приваблюють різноманітну читацьку аудиторію, яка включає як бізнес-професіоналів, політиків так і науковців [3].

Одне з найповажніших видань незалежної України, яке зарекомендувало себе як традиційне друковане видання, а пізніше цифровому формату сайту “Дзеркало тижня” є авторитетною українською щотижневою газетою, яка приділяє значну увагу економічним питанням. Заснована в 1994 році, вона забезпечує всебічне висвітлення внутрішньої та міжнародної економічних подій. Його аналітичні статті та авторські колонки сприяють формуванню економічного дискурсу в країні [3]. Дослідниця історико-культурного контенту інформаційно-аналітичного тижневика “Дзеркало тижня. Україна” (2004-2019 рр.) А. Мадей констатує, що “За час функціонування паперового суспільно-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (2002-2011 р.) та його правонаступника – інформаційно-аналітичного тижневика «Дзеркало тижня. Україна» (2011-2019) воно здобуло визнання якісного українського видання, попри складні суспільно-політичні процеси та жорсткі політичні протистояння” [5, с. 8]. Нині онлайн видання є “якісним та авторитетним – одним з тих, які не зазнають впливу таблоїдних видань і не функціонують за принципом “попит породжує пропозицію” [5, с. 8].

Економічна ж тематика, яка представлена на сторінках означеного видання характеризується об’єктивним відображенням економічних тенденцій, що характеризують суспільство на різних етапах його історичного розвитку в контексті формування української державності. Інформаційний аналітичний щотижневик “Дзеркало тижня. Україна” є високоякісним виданням у суспільно-політичній сфері, яке розповсюджується на засадах демократизму, системності та опозиційності, а його робота сприяє формуванню національної свідомості серед українців на різних рівнях – в історико-культурному, суспільно-політичному та, безперечно, економічному аспектах.

Мультимедійний сектор економічної тематики в Україні представлено, зокрема, телеканалом “Еспресо ТВ”, який серед загального інтересу до тематики політики, культури, спорту, науки, кінематографу особливий наголос робить на економічні та політичні новини. Він містить прямі трансляції, інтерв’ю та панельні дискусії, які аналізують економічну політику, інвестиційні можливості та ринкові тенденції. Програми каналу звертаються до широкого кола глядачів, від бізнес-лідерів, які шукають розуміння ринку, до широкої громадськості, зацікавленої у впливі економічних рішень на їхнє повсякденне життя [4].

Незалежна журналістика зразка онлайн мовника “Hromadske TV” попри наголос на військову та політичну тематику також заглиблюється в економічні теми. Це онлайн платформа для поглиблених дискусій щодо економічних реформ, корупції та проблем, з якими стикається економіка України. Його аудиторія – ті, хто цікавиться соціально-економічною динамікою країни [8].

Онлайн платформа “Українська правда” окрім своєї ролі політичного медіа пропонує висвітлення широкого кола економічних питань. Маючи сильну присутність у цифровому світі публікує статті, аналітичні матеріали та коментарі щодо економічної політики та розвитку ринків. Особливістю видання є підготовка динамічної інфографіки, яка отримує схвальні відгуки аудиторії [7].

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну контент-маркетингова платформа “PRNEWS.IO” уклала рейтинг українських бізнес-ЗМІ. Головним критерієм успіху стала відвідуваність платформи у попередньому 2021 р. Найуспішнішим серед конкурентів в секторі економічних медіа стало видання Delo.ua, яке за рік відвідало 37 млн користувачів. На другому місці із увагою 14,23 млн користувачів опинився бізнес-розділ видання “liga.net”, за ним ресурс APN.ua та 13,39 млн користувачів, які віддали йому перевагу. Видання “Ділова столиця” заручившись підтримкою 12,11 млн візитерів на четвертому місці, а видання “The Page” закрило тор-п’ятірку найуспішніших бізнес проєктів в Україні окумулювавши увагу 11,7 млн користувачів. “Далі в списку “Forbes.ua” (7,6 млн візитів), “UBR.ua” (6,2 млн), “kontrakty.ua” (5 млн), “НВ Бізнес” (4,9 млн), “RAU” (2,8 млн), “Капітал” (2 млн), “businessua.com” (1,7 млн), “companion.ua” (майже 1,6 млн), “ua.kompass.com” – 1,5 млн, “Приватний підприємець” – 1,3 млн” [6]. За версією Співки українських підприємців У 2022 році “НВ” став найкращим українським медіа, що висвітлює теми бізнесу та економіки” [1].

Попри те питання фінансової грамотності є мірилом успіху та інтересу населення до економічної журналістики, оскільки йде пліч-о-пліч з фінансовим благополуччям населення [2], тому треба розвивати не лише інформаційний, новинний напрямок економічної журналістики, але і її просвітнику, пізнавальну складову. Природньо, що медіасередовище швидко трансформується, технологічний прогрес обумовлює новітні способи поширення та споживання інформації. У цьому динамічному середовищі економічні журналісти стикаються з проблемою не лише повернути

увагу різноманітної аудиторії, але й переконатися, що подана інформація є зрозумілою та актуальною. Фінансово грамотна аудиторія з більшою ймовірністю зрозуміє та оцінить економічну журналістику, що веде до більш поінформованого та розширеного суспільства. Таким чином, зусилля з підвищення фінансової грамотності повинні бути інтегровані в ширшу структуру ініціатив економічної журналістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балашова Л. НВ став найкращим українським медіа про економіку і бізнес 2022 року за версією Спільки українських підприємців. 2022. URL : <https://biz.nv.ua/ukr/tech/nv-nazvano-naykrashchim-media-ukrajini-pro-biznes-ta-ekonomiku-2022-novini-ukrajini-50294128.html>
2. Горленко Г. Медіаосвіта на заняттях з фінансової грамотності. Навчальне видання / за ред. О. Волошенюк, В. Іванова. Київ : АУП, ЦВП, 2021. 76 с. URL : https://filter.mkip.gov.ua/wp-content/uploads/2022/02/finance_2021final.pdf
3. Економічна правда. 2023. URL : <https://www.epravda.com.ua/>
4. Еспресо ТВ. 2023. URL : <https://espreso.tv>
5. Історико-культурний контент інформаційно-аналітичного тижневика «Дзеркало тижня. Україна» (2004–2019 рр.) [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. ком. : 27.00.04 / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2021. 18 с.
6. Кротовська О. The Page увійшло до топ-5 українських бізнес-ЗМІ. 2022. URL : <https://thepage.ua/ua/news/rejting-onlajn-media-pro-biznes-u-2021-roci-vid-prnewsio-the-page-na-pyatomu-misci>
7. Українська правда. 2023. URL : <https://www.pravda.com.ua/>
8. Hromadske TV. 2023. URL : <https://hromadske.ua/>

СЕКЦІЯ 7

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Близнюк А. С.,

*д-р наук з держ. упр., доцент,
професор кафедри соціальної
філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЦИФРОВОЮ ТРАНСФОРМАЦІЄЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

На даному етапі існує необхідність вдосконалення державного управління цифровою трансформацією, яка реалізується на рівні національної економічної системи (далі – НЕС) у зв'язку з прискореним розвитком конвергентних нано-, біо-, інфо- та когнітивних технологій. У сучасних умовах нестабільної глобалізації використання цифрових технологій істотно впливає діяльність НЕС. Питання регулювання реалізації цифрової трансформації НЕС особливо актуальні та потребують наукового обґрунтування, що зумовлено такими взаємопов'язаними обставинами:

- у НЕС існують класичні взаємини між промисловістю, науковою та освітньою спільнотою. Перед державним управлінням стоїть завдання забезпечення сполучності сучасних інститутів, здатних до формування технологічного суверенітету, з усталеною структурою науково-технічний потенціал. Ця обставина стала підставою для формування концептуального мультиатрибутивного підходу державного управління до оптимізації моделі цифрової трансформації НЕС;

- поширення COVID-19 та сучасна нестабільна глобалізація спровокували як кількісні, і якісні зміни глобальних технологічних трендів. Обсяг інтернет-торгівлі, як дистанційної взаємодії агентів, зріс на 27 % за 2020-2021 рр., також збільшився та передові цифрові рішення (прогнозування розвитку пандемії за допомогою штучного інтелекту, стерилізація приміщень автономними роботами, доставка дронами біоматеріалів із

віддалених локацій). Недостатня дія інформаційно-комунікаційних технологій (далі - ІКТ) на економіку, розвиток мережевих ресурсів для забезпечення прискореного економічного зростання актуалізує необхідність систематизації та обліку факторів, що сприяють і що перешкоджають реалізації державного управління цифровою трансформацією НЕС на мікро-, мезо- та макрорівнях;

- цифрова трансформація виділена як пріоритетна мета економічного зростання країни, передбачається перетворення факторів, що впливають на впровадження цифрових технологій, в основне джерело розвитку НЕС та підвищення ефективності цифрового капіталу на рубежі 2030 року. Все це актуалізує необхідність розуміння ролі цифрової трансформації як двигуна соціально-економічної активності, а отже, формування єдиних, загальноприйнятих теоретико-методичних підходів до оцінки державного управління цифровою трансформацією на користь формування науково-технологічного суверенітету НЕС;

- значний розрив України та лідируючих країн за індексом розвитку електронного уряду свідчить про відставання у розвитку телекомунікаційної інфраструктури, державних онлайн-сервісів та має геостратегічне значення. Спостережувані явища актуалізують у сучасній економічній науці потреба у розробці методів комплексної оцінки рівня цифрової трансформації НЕС;

- однією з ресурсних проблем розвитку національної економічної системи є нестача фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій.

Для подолання глобальних викликів сучасна НЕС вимагає від держави, бізнесу та науки здійснення узгодженої політики розвитку цифрової трансформації НЕС, для чого необхідне формування організаційно-економічного інструментарію державного управління цифровою трансформацією, державна підтримка наукових відкриттів та вироблення нового управлінського механізму, орієнтованого на залучення зрілого сектора технологічної пропозиції до соціально-економічних процесів [1].

Економічна діяльність у сучасних умовах розвивається на основі цифрової трансформації НЕС і має специфічні характеристики, які визначають характер створення доданої вартості шляхом нарощування та систематизації цифрового контенту, зростання інтелектуалізації алгоритмів його обробки автоматично залежно від сигналів довкілля. Однією з ключових характеристик цифрової трансформації НЕС є швидкість змін у виробництві товарів та послуг та у структурі управління господарюючими суб'єктами [2].

Цифрова трансформація НЕС під впливом цифрових технологій та формування цифрових екосистем об'єктивно обумовлена постійно зростаючою складністю виробничо-технологічної інфраструктури і, як наслідок, зростанням інформаційної діяльності щодо забезпечення взаємодії всіх ланок виробництва товарів та послуг та все більшого обліку індивідуальні запити споживачів. Кількісні зміни в цифровій трансформації НЕС під впливом здешевлення та масовості застосування цифрових пристроїв призвели до появи нових цифрових технологій, які є основою сучасної НЕС, що базується на переважно горизонтальних взаємодіях (самоорганізації та сингулярності), технологічному підприємництві (саморозвитку), інформаційному інжинірингу (самовдосконаленні) та автоформалізації (автоструктуруванні) економічних процесів.

У формуванні та впровадженні цифрової трансформації НЕС значну роль має грати держава, яка має можливість спрямувати свої зусилля на усунення бюрократичних бар'єрів щодо розвитку цифрової економіки, на впровадження цифрових технологій у виробничо-технологічну структуру країни, а також на створення відповідної екосистеми.

Державне управління цифровою трансформацією НЕС має передбачати проведення системних науково-технічних та структурних заходів щодо формування науково-виробничих комплексів.

На основі проведених когнітивних та аналітичних досліджень розширено концептуальне мультиатрибутивне уявлення про державне управління з оптимізації моделі цифрової трансформації НЕС. Авторський підхід дозволяє трактувати державне управління цифровою трансформацією НЕС як сукупність наступних елементів: сферу, що поєднує сукупність інститутів, які забезпечують державне управління виробництвом та комерційною реалізацією наукових знань та технологій; процес, що забезпечує взаємодію різних елементів економічної діяльності (технічних, інфраструктурних, організаційних, програмних, нормативних), орієнтований на стійкий економічний розвиток; ієрархічно-організовану систему державних соціально-економічних та організаційно-технічних відносин на макро-, мезо- та мікрорівні, заснованих на використанні цифрових інформаційно-телекомунікаційних технологій та мереж у режимі реального часу в галузях НЕС з виробництва та торгівлі цифровими товарами та послугами у віртуальному середовищі.

Узагальнюючи вищенаведені відомості, пропонується запровадити поняття «державне управління цифровою трансформацією НЕС», під яким

слід розуміти систему інституційних категорій в управлінні, що базується на передових наукових досягненнях та прогресивних, цифрових ІКТ, функціонування якої спрямоване на підвищення ефективності суспільного виробництва, зміцнення стійких темпів зростання економіки з метою підвищення добробуту та якості життя громадян країни.

Цифрова трансформація НЕС суттєво змінює відносини, які складаються в системі виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів та послуг у сучасній економіці. Реалізація державного управління цифровою трансформацією НЕС здійснюється в умовах впливу широкого комплексу внутрішніх та зовнішніх факторів, у тому числі на рівні макро-, мезо- та мікроекономічних суспільних відносин. У процесі дослідження державного управління цифровою трансформацією НЕС по кожному елементу ядра були виділені фактори, що сприяють і стримують розвиток цифрової трансформації НЕС, ризики, що впливають на розвиток цифрової трансформації та заходи державного управління, необхідні для розвитку цифрової трансформації.

Безумовно, цифрова трансформація НЕС багато в чому вирішує проблему подолання техніко-технологічної відсталості, породженої не так фізичною зношеністю виробничо-технічного апарату суб'єктів господарювання, як моральним зносом і старінням. Реальне наповнення державного управління цифровою трансформацією НЕС залежить від ефективності взаємодії держави та бізнесу, рішення проблеми відтворення капіталу на базисі промислового освоєння "сили знань". Пропонується організаційно-економічний інструментарій державного управління цифровою трансформацією НЕС на трьох рівнях: на макрорівні національної економіки, на мезорівні та мікрорівні (рівні окремого суб'єкта господарювання). На макрорівні державне управління цифровою трансформацією НЕС необхідне для сталого якісного соціально-економічного розвитку країни та зростання ВВП, активізації технологічних процесів та зміни базових технологічних укладів.

Мезорівень державного управління цифровою трансформацією НЕС охоплює завдання, напрями, форми економічної діяльності та реалізацію досягнень науки та техніки на рівні регіону в системі цілей національного технологічного суверенітету. Запропоновано стратегічну картку організаційно-функціонального управління цифровою трансформацією НЕС на мезорівні, основним елементом якої є координаційний центр цифрової трансформації НЕС – центр технологічного компетентнісного впровадження цифрових рішень.

Мікрорівень державного управління цифровою трансформацією НЕС включає застосування технологій і досягнень науки для покращення показників господарюючого суб'єкта та забезпечення його конкурентної переваги. Ці процеси можуть зачіпати як використання та виготовлення нової техніки, так і використання нових або вдосконалених технологічних процесів у виробництві.

Таким чином, запропонований організаційно-економічний інструментарій державного управління цифровою трансформацією НЕС, що відрізняється багаторівневим підходом, дозволяє регулювати процеси впровадження цифрової трансформації на різних рівнях національної економічної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Наукова аргументація перетворення інформації та держави у вирішальний фактор та інститут влади подана в монографії: Цифрова трансформація публічного управління : кол. моногр. / О. В. Карпенко, І. Й. Малий, Г. В. Муравицька та ін. Київ : НАДУ, 2020. 256 с.

2. Діджиталізація – перспективи і користь для українців: «5 вопросов» з Олександром Федієнком. URL : <https://kanal-dom.tv/uk/didzhitalizacziya-perspektivy-i-polza-dlya-ukrainczev-5-voprosov-s-aleksandromfedienko/> (дата звернення: 04.11.2023).

Грабовенко Н. В.,
*д-р наук з держ. упр., доцент,
професор кафедри соціальної
філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА МОТИВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО РОБОТИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Залучення молоді до управлінської діяльності є одним із найважливіших завдань, яке дозволяє вирішити багато проблем публічного управління та адміністрування. Омолодження кадрового складу, впровадження нових підходів до системи публічного управління, свіжий погляд на управлінську діяльність, висока мотивація до змін – це далеко не повний перелік можливостей, які відкриваються завдяки залученню молоді.

У Європейській хартії про учать молоді в громадському житті на місцевому та регіональному рівні зазначається, що “місцевим і регіональним владам слід створювати відповідні структури або механізми, що дозволятимуть забезпечити участь молодих людей в ухваленні і обговоренні рішень, що їх стосуються; створювати умови для справжнього діалогу і партнерства між молодими людьми і місцевими і регіональними органами влади, а також дозволяти молодим людям і їх представникам бути повноправними учасниками політики, що їх стосується” [1].

Кадрове забезпечення органів публічної влади є системною проблемою в галузі і стосується органів влади усіх рівнів. Дефіцит кваліфікованих кадрів відбувається під впливом об’єктивних і суб’єктивних причин. До об’єктивних причин, насамперед, можна віднести посилення конкуренції на ринку праці за якісніше підготовлені кадри: органи публічної влади мають конкурувати не тільки між собою, а й зі структурами приватного сектора.

Критичний аналіз можливостей та обмежень управлінського та адміністративного характеру призводить до аналізу такого явища, як ступінь привабливості органів публічної влади як роботодавців. Відомо, що імідж роботодавця формується претендентами на ринку праці або наявними співробітниками організації і містить в собі певний набір переваг, які

надає працевлаштування в ній. Всупереч стереотипам, кар'єра молоді на публічній службі розвивається стрімко, а кваліфікований співробітник може досягти високих результатів за короткий термін.

Наслідуючи приклад комерційних організацій, органи публічної влади мають висвітлювати та рекламувати переваги, які відрізняють їх від роботодавців у приватному секторі. Це потребує розробки та впровадження комплексних маркетингових програм, цілеспрямованої роботи з ринком шукачів роботи та зв'язків з громадськістю, що набуває все більшого поширення.

Серед суб'єктивних причин, зокрема, треба виокремити низьку мотивацію молодих людей до вступу на публічну службу. Сьогодні не лише представники інших спеціальностей, а й випускники закладів вищої освіти, які здобули освіту за спеціальністю “Публічне управління та адміністрування”, не завжди прагнуть працювати в органах публічної влади, пояснюючи це високим рівнем бюрократії в них, повільним кар'єрним зростанням; значним ступенем відповідальності та нерівномірним розподілом навантаження, низьким рівнем оплати праці, насамперед, на початковому етапі кар'єри на фоні наявності певних обмежень і додаткових умов тощо.

Окрім того, не сприяють роботі по залученню молоді до державно-управлінської діяльності і системні стереотипи, які склалися в українському суспільстві щодо публічної служби в цілому, а саме:

- значна кількість випадків прояву корупції в органах публічної влади;
- відсутність творчого підходу, тобто публічна служба не вирізняється творчими завданнями та не сприймає ініціативи;
- складність просування по кар'єрній сходинці, коли для вступу на публічну службу та подальшого просування по службі необхідно мати зв'язки та контакти.

Молодь є громадянами міст і регіонів, у яких вона проживає, і тому має право бути почутою та мати право приймати рішення щодо питань, які вплинуть на неї та її життя. Це вимагає, щоб молодь не визнавалася тільки об'єктом впливу дорослих, які вважають, що знають, як найкраще для молоді, або вразливою групою, яка потребує захисту. Саме такий підхід з боку органів публічної влади дозволить уникнути ризику залучення молоді суто символічними способами.

Комплексний характер цього завдання зумовлює системність підходів до його вирішення. Зарубіжний досвід показує, що демократичні країни йдуть шляхом створення спеціалізованих установ, основним завданням яких є залучення молоді до управлінської діяльності.

Подібні структури успішно функціонують і в Україні, зокрема, в закладах вищої освіти, де їх основними організаційними формами є: молодіжні (студентські) парламенти, молодіжні (студентські) уряди та молодіжні громадські організації. Останнім часом молодіжні парламенти створюються і на рівні міст і областей (як приклад, Молодіжний парламент м. Ірпінь, створений 23 серпня 2023 року і у керівні органи якого увійшли і студенти Державного податкового університету). Незважаючи на досить розвинену інституційну структуру та відносно активну практичну діяльність, їх ефективність в роботі органів публічної влади залишається предметом дискусій. Частково це пов'язано з тим, що результати роботи з молоддю не завжди піддаються формальному обчисленню в рамках певних цільових показників (які часто можна зафіксувати лише через кілька років). Проте основною проблемою залишається певна невизначеність щодо місця, ролі та функціонального статусу таких спеціалізованих установ, створених для залучення молоді до діяльності в органах влади. Їх місце в системі публічного управління та адміністрування і функції, які виконуються в її рамках, можна трактувати по-різному.

Найпоширеніший підхід розглядає молодіжні парламенти, уряди, громадські об'єднання та ради як особливу форму народного представництва або інструмент громадського контролю. У рамках такого нормативного підходу наголошується на важливості діалогу, зокрема, зворотного зв'язку між владою та молоддю. Молодіжні інституції розглядаються як канали залучення молоді до державної діяльності.

Досить часто використовується також структурно-функціональний підхід, у рамках якого домінуючим є розуміння молодіжних інститутів як інструменту залучення молоді до політичних процесів (електорат). Зосереджується увага, насамперед, на проблемі розвитку громадянських і політичних компетентностей молоді, а спеціалізовані молодіжні об'єднання розглядаються як інструмент розвитку таких компетентностей, акцентуючи увагу на прикладному аспекті діяльності таких установ [2].

Водночас найбільш характерною вадою такого роду структур вважається їх формальний характер, нездатність відображати інтереси всіх молодіжних груп і спільнот, а також преференційний діалог із політично лояльною молоддю та невмінням працювати з критично налаштованою молоддю [3].

Для успішної, стабільної та змістовної участі молодих людей у життєдіяльності місцевих громад на регіональному рівні, їх залученості до

прийняття державно-управлінських рішень необхідне більше, ніж розвиток або реорганізація адміністративного управління цим процесом. Заходи, спрямовані на посилення участі молоді, мають забезпечувати такі умови, щоб культурне середовище поважало молодих людей і враховувало різні потреби, обставини та прагнення молоді.

Отже, пропонуємо перелік заходів щодо підвищення рівня обізнаності і мотиваційних механізмів щодо вступу молоді на публічну службу, зокрема:

1. Створення кар'єрних сторінок на сайтах органів публічної влади з вакантними пропозиціями, описом розвитку кар'єри, інформацією про конкурси на вакантні посади, програми стажування та кадровий резерв.

2. Використання різноманітних каналів інформування молоді про можливості вступу на публічну службу: розсилки електронних листів через університети, чат-боти в месенджерах, розміщення інформації в соціальних мережах.

3. Створення траєкторій кар'єрного розвитку для молодих фахівців у різних сферах та інформування їх про можливості за допомогою університетів.

4. Створення процедури скаутингу студентів, починаючи з 1-го курсу (проведення фахових лекцій та семінарів, майстер-класів працівниками органів публічної влади з метою виявлення перспективних студентів та пропонування їм стажування до їх залучення в комерційні організації на початку 2-го року навчання).

5. Створення профільних класів у старшій школі для майбутніх державних службовців на базі шкіл з поглибленим вивченням окремих дисциплін.

Органи публічної влади також мають забезпечити навчання та підтримку участі молоді в громадських об'єднаннях та житті місцевих громад за допомогою: професійного навчання викладачів та молодіжних працівників у сфері заохочення участі молоді в управлінській діяльності; впровадження усіх форм участі учнів та студентів у житті закладів освіти, де вони навчаються; створення та впровадження програм громадянської освіти в загальноосвітніх середніх закладах та закладах вищої освіти.

Звертаємо увагу, що для ефективного функціонування інституційних структур участі молоді (як офіційних, так і неформальних, зокрема, молодіжних парламентів) потребують додаткових ресурсів і підтримки, які органи публічної влади мають їм виділяти (приміщення, фінансові ресурси

та матеріальне забезпечення, необхідні для їх нормального та ефективного функціонування). Виділення таких коштів не виключає, що ці структури можуть отримати додаткову фінансову та матеріальну підтримку з інших джерел, таких як приватні фонди та компанії.

Ці заходи можуть позитивно вплинути на молодь, підвищити їхню обізнаність щодо кар'єрних можливостей, які надає публічна служба, мотивувати їх до участі в конкурсах на заміщення вакантних посад чи проходження програм стажування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. URL : <https://rm.coe.int/168071b58f>
2. Активізація молоді та залучення до діяльності в розвитку громад практичний посібник для місцевої влади. 2019. URL : https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/405/Youth_Engagement_Practices.pdf
3. Акімова Т. Залучення молоді до прийняття рішень: організаційно-управлінський аспект. *Наукові перспективи*. 2021. № 5 (11). URL : https://www.researchgate.net/publication/352056350_Zalucenna_molodi_do_prijnatta_risen_organizacijno-upravlinskij_aspekt

Держак Н. О.,

*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна;*

Ромахова О. О.,

*канд. економ. наук, доцент,
науковий співробітник Луганської філії
Державної установи
«Інститут економіко-правових
досліджень ім. В. К. Мамутова»
НАН України,
м. Луганськ, Україна*

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією росії достатньо гостро постає реалізація не тільки захисту критичної інфраструктури але і її управління та розвитку. На сьогодні важливим є реалізація життєздатності функцій та надання життєво важливих послуг на рівні місцевого самоврядування, яке забезпечує не тільки контроль, а ще й розвиток усіх видів інфраструктури.

Законом України «Про критичну інфраструктуру» [1] визначено, що реалізація послуг критичної інфраструктури забезпечується органами державної влади, органами місцевого самоврядування, установами, суб'єктами господарювання та організаціями будь-якої форми власності, збої, переривання та порушення надання яких призводять до швидких негативних наслідків для національної безпеки. Законом визначено також життєваважливі послуги критичної інфраструктури, урядування та надання найважливіших публічних (адміністративних) послуг; енергозабезпечення (у тому числі постачання теплової енергії); водопостачання та водовідведення; продовольче забезпечення; охорона здоров'я; фармацевтична промисловість; виготовлення вакцин, стале функціонування біолабораторій; інформаційні послуги; електронні комунікації; фінансові послуги; транспортне забезпечення; послуги безпеки та правопорядку.

Як бачимо, всі послуги критичної інфраструктури знаходяться в управлінському полі органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Для них важливо оцінити та зрозуміти вразливість взаємозалежних мереж у разі стихійних лих та ворожих атак, які призводять до каскадних збоїв або відмов.

На перший план виходять питання управлінської координації у випадку відмови інфраструктури, соціальною вразливістю та мінімальною пропозицією послуг, а також питання відповідальності за забезпечення мінімального обсягу функцій.

Ключова ідея цього підходу полягає в тому, що базові потреби суспільства покриваються критичними функціями, які залежать від об'єктів інфраструктури. Їх критичність оцінюється за надійністю, альтернативами та взаємопов'язаністю. Це дає змогу значно обмежити масштаби критичної інфраструктури, оскільки не кожна частина цієї інфраструктури обов'язково вважається критичною.

Згідно зі ст. 10 Закону, щоб визначити рівень вимог щодо забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури відповідно до рівня їх важливості для забезпечення окремих життєво важливих функцій у межах секторів критичної інфраструктури, здійснюється категоризація об'єктів критичної інфраструктури відповідно до категорій критичності, визначених Законом.

Існують такі категорії критичності об'єктів КІ:

I категорія критичності – особливо важливі об'єкти, які мають загальнодержавне значення і значний вплив на інші об'єкти критичної інфраструктури, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації державного значення;

II категорія критичності – життєво важливі об'єкти, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації регіонального значення;

III категорія критичності – важливі об'єкти, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації місцевого значення;

IV категорія критичності – необхідні об'єкти, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації локального значення.

Органи державної влади та місцевого самоуправління разом з операторами інфраструктури мають прагнути зміцнювати свою здатність запобігати, захищати, реагувати, протистояти, пом'якшувати, поглинати, пристосовуватися і відновлюватися після інцидентів, які можуть порушити надання базових послуг населенню.

Універсального рішення для всіх можливих ризиків під час військових дій не існує, тому захисні засоби та заходи мають бути економічно доцільними та відповідати рівню реальних загроз.

Об'єкти критичної інфраструктури на рівні регіонів вимагають не просто захисту, а нового погляду на процеси координації та забезпечення їх життєдіяльності, що враховували б широкий спектр загроз та захист на всіх рівнях функціонування. Важливим компонентом, на наш погляд, є багаторівневе планування, яке залучає учасників на національному, регіональному та місцевому рівнях. При цьому передбачається, окрім вертикального, горизонтальний розподіл планів.

На практиці це може означати, що, наприклад, відповідальність за визначення перспектив підвищення потенціалу критичної інфраструктури лягає на вищу ланку управління, проте в процесі формування прогнозу розвитку беруть участь як керівники державної влади в регіоні, так і органи місцевого самоврядування населеного пункту або міста, які забезпечують функціонування об'єктів критичної інфраструктури та стикаються з проблемами, що впливають на роботу всієї інфраструктурної системи.

Безумовно, існує низка поки що не вирішених питань щодо забезпечення системи управління критичною інфраструктурою на місцевому рівні.

Для вирішення цих питань важливим є почергове досягнення наведених нижче завдань:

проведення оцінки стану та вразливості критично важливих інфраструктурних систем з метою ідентифікації об'єктів КІ, які мають особливе значення для підтримки загальних послуг під час збоїв у системі, та розробка відповідних стратегій управління ризиками; підтримка та розвиток об'єктів КІ шляхом оптимізації інвестицій та визначення пріоритетних напрямків розвитку інфраструктури, які можуть надати найвищі соціально-економічні вигоди, враховуючи вплив цих об'єктів на інші сектори інфраструктури;

планування сценаріїв можливих загроз та розробка варіантів пом'якшення наслідків, щоб звести до мінімуму перебої в наданні послуг з врахуванням їх впливу на інші сектори інфраструктури;

Поряд з цим, місцеві підприємства, домогосподарства, громада та окремі особи на підставі державно-приватного партнерства зможуть реалізовувати свої інтереси через здійснення таких заходів:

ознайомитись з переліком ідентифікованих об'єктів КІ та надати до нього пропозиції;

розробити бізнес-стратегії та оцінити варіанти інвестицій;

оцінити ризики для бізнес-операцій в умовах змінного середовища, характерного для об'єкту КІ;

планування та підготовка до екстремальних подій з метою збереження життя та захисту власності.

Останнім часом держава зробила вагомий внесок в розвиток системи управління критичною інфраструктурою. Була прийнята низка Законів та Постанов Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної політики у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури ч. 2 статті 13 Закону України «Про критичну інф-раструктуру» передбачено функціонування секторальних та функціональних органів у сфері захисту та управлінні об'єктами критичної інфраструктури. Прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України» від 18.10.2022 [5], яким було внесено зміни до статусного Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України». Відповідно до внесених змін Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України наділена повноваженнями уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України під час дії правового режиму воєнного стану та протягом 12 місяців після його припинення чи скасування [6]. Для повноцінного функціонування системи Держспецзв'язку організувало спеціальний департамент, який продовжує працювати над створенням реєстру об'єктів критичної інфраструктури. Уряд затвердив Порядок розроблення та погодження паспорта безпеки на об'єкт критичної інфраструктури. Він установив, що оператори критичної інфраструктури, тобто, юридичні особи будь-якої форми власності та/або фізичні особи - підприємці, що на правах власності, оренди або на інших законних підставах здійснюють управління об'єктами критичної інфраструктури та відповідають за їх поточне функціонування, протягом 3 місяців з дня внесення відомостей про об'єкт критичної інфраструктури до Реєстру об'єктів критичної інфраструктури забезпечують подання на погодження паспорта безпеки на об'єкт до державного органу, відповідального за захист критичної інфраструктури в окремому секторі [4].

Таким чином, з вищевикладеного ситуаційного аналізу спеціального та статусного законів, можна дійти висновку, що продовжується робота державних органів з питань законодавчого та управлінського забезпечення захисту та безперебійної роботи критичної інфраструктури. Держспецзв'язку стає

першим державним органом, який має повноваження керувати національною системою захисту критичної інфраструктури, органом, який буде координувати міністерства та операторів інфраструктури, вести реєстр об'єктів критичної інфраструктури, оцінювати ризики на національному рівні, створювати бази даних загроз та вразливостей об'єктів критичної інфраструктури, формувати стратегії національної безпеки та кібербезпеки тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20> (дата звернення: 18.11.2023).
2. Про затвердження порядку ведення реєстру об'єктів критичної інфраструктури, включення таких об'єктів до реєстру, доступу та надання інформації з нього : постанова Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2023 року № 415. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.11.2023).
3. Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури : постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1109. *Офіційний вісник України*. 2020. № 93. Ст. 2994.
4. Деякі питання паспортизації об'єктів критичної інфраструктури : постанова Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2023 року № 818. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.11.2023).
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України : Закон України від 18.10.2022 № 2684-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2684-20#Text> (дата звернення: 19.11.2023).
6. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : Закон України від 23.02.2006 № 3475-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#n329> (дата звернення: 19.11.2023).

Іванов Є. Ю.,
*аспірант кафедри соціальної
філософії та управління
факультету соціально-гуманітарних
технологій та менеджменту,
Державний податковий університет,
Центральне міжрегіональне
управління ДПС по роботі
з великими платниками податків,
м. Київ, Україна*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Сьогодні ми зіткнулися з неймовірним випробуванням війни – і на-
ше завдання вистояти, витримати, перемогти. З 24 лютого 2022 року в
Україні було введено воєнний стан.

Війна змінила нашу реальність створивши нові загрози та виклики в
усіх сферах життя. Не виключенням стало і публічне управління, яке з
24 лютого і до сьогоднішнього дня вимушене забезпечувати безперебійне
функціонування держави, яка знаходиться в умовах війни. Саме від здат-
ності публічного управління в повній мірі виконувати свої функції сьо-
годні залежить наша національна безпека. Система публічного управління в
Україні наразі поставлена в надскладні умови – в країні розпал війни, що є
прямою загрозою для національної безпеки.

Термін «публічне управління» вперше використовує англійський
державний службовець Десмонд Кілінг у 1972 р. [1, с. 15]. "Публічне уп-
равління – це пошук у найкращий спосіб використання ресурсів задля до-
сягнення пріоритетних цілей державної політики" (визначення Кілінга).

Поява нової форми управління у публічній сфері була спричинена
потребою модернізувати організаційні структури і процедури, які вони
використовують, для того, щоб усі інституції публічної сфери працювали
краще. Публічне управління стосується ефективного функціонування всієї
системи політичних інституцій.

Публічне управління та адміністрування – це сфера, яка пов'язана з
вирішенням стратегічних завдань державних органів, підприємств, уста-
нов та організацій з урахуванням комплексу зовнішніх і внутрішніх

факторів впливу і тенденцій розвитку в конкретному середовищі, а також в певній галузі суспільного виробництва і держави в цілому.

У фокусі реформи державного управління – зміна підходів до побудови сучасної, цифрової та сервісно-орієнтованої держави. Це передбачає посилення інституційної спроможності, відкритості та прозорості діяльності усіх органів державного управління. Це обов'язковий крок на шляху консолідації демократичних перетворень України у відповідності з європейськими прагненнями та угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

В більшості досліджень по темі ефективності державного та публічного управління зазначається ряд недоліків, які були притаманні публічному управлінню в Україні:

- корумпованість;
- наявність колізій та внутрішніх суперечливих елементів;
- недосконале законодавче врегулювання;
- кадрові кризи, брак компетенцій у службовців;
- недостатній рівень прозорості та відкритості;
- нечіткість розмежування політичної та адміністративної сфер;
- недосконалість механізму політичного та адміністративного контролю;

Публічне управління покликано здійснювати практичний, організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, збереження або перетворення [2, с. 63]. Загалом, сьогодні можна говорити про «широке» і «вузьке» розуміння публічного управління. В широкому сенсі, під публічним управлінням розуміють сукупність усіх видів діяльності держави, у вузькому – діяльність, що здійснюється у сфері виконавчої влади.

Зараз можна казати про зміну управлінської ролі держави по відношенню до тих чи інших сфер суспільної життєдіяльності на різних етапах історичного розвитку суспільства. Управління набуває державно-організованих форм, які обумовлені функціями та методами впливу на соціальні відносини [6, с. 56]. Первинну роль в ньому відіграє організація системи державного управління, та робота щодо налагодження життєдіяльності суспільства в цілому, забезпечення його цілісності і безпеки, задоволення загальносоціальних проблем [5, с. 97].

В умовах війни, залежно від ситуації в регіонах та функцій, які виконує в цей час орган, свої повноваження він може виконувати в різних форматах, пристосовуючи цей формат для збереження власного життя та найбільшої ефективності виконання посадових обов'язків. При виникненні

загрози – це перехід на дистанційний режим. Єдиною умовою переходу є здатність підтримувати постійну комунікацію та виконання управлінських функцій з максимальною ефективністю.

Окремою проблемою є робота публічного управління на тимчасово окупованих територіях та в районах ведення активних бойових дій.

В населених пунктах де зруйновано чи порушено інфраструктуру й логістику виникають не лише питання про забезпечення потреб населення та організації для них максимально безпечних умов, але й про поводження з документами, питання евакуації, створення гуманітарних коридорів, продовольчу логістику. Наразі, згідно з заявами Національного агентства України з питань державної служби, в більшості подібних населених пунктів система публічного управління частково адаптувалася до критичних умов, представляючи нашу державу в тилу ворога, ставши на захисті національних інтересів.

Отже, війна внесла власні корективи і тепер на перший план вийшло забезпечення ефективної роботи публічного управління в умовах війни з урахуванням нових ризиків та обставин.

Сьогодні треба вміти володіти навичками розробки та впровадження управлінських рішень, вміти аналізувати державну політику та розробляти заходи для її реалізації, розуміти основні принципи та механізми впровадження реформ, а також механізми взаємодії держави, бізнесу та громадськості, знати структуру та особливості діяльності органів влади на державному, регіональному та місцевому рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Keeling D. Management in Government. London : Allen & Unwin, 1972.
2. Державне управління: Словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князєва. Київ : УАДУ, 2002. 228 с.
3. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Авер'янова. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 432 с.
4. Молошна О. Особливості формування державно-службових відносин в умовах становлення системи публічного адміністрування в Україні. URL : [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02\(2\)/Moloshna,%20Bashtannyk.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02(2)/Moloshna,%20Bashtannyk.pdf) (дата звернення: 10.04.2022).

5. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. Шемчушенка, В. Бабкіна. Київ : Генеза, 1997. 912 с.
6. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / колектив авторів ; наук. кер. В. Цвєтков Київ : Оріяни, 1998. 498 с.
7. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19/ed20150205>
8. Abony, G., & Slyke, D. M. Van. (2020). Governing on the Edges: Globalization of Production and the Challenge to Public Administration in the Twenty-First Century. Public Administration Review. Special Issue on the Future of Public Administration, 70(1), 33–45. URL : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2010.02244.x>.

Колосов О. О.,
*аспірант кафедри соціальної
філософії та управління
факультету соціально-гуманітарних
технологій та менеджменту,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНОПАРКІВ В УКРАЇНІ

У сучасному світі ефективне використання сфери знань та науки у контексті економічного та соціального життя держави є гарантією забезпечення її інноваційного розвитку. Сприятливим середовищем для синергії науки та виробництва є технологічні парки (надалі по тексту – «технопарки»).

Питанням та проблематиці діяльності технологічних парків приділили увагу такі вітчизняні науковці як І. Антипов, А. Гальчинський, В. Гесць, О. Дорошко, І. Каленюк, О. Коваленко, А. Любич, О. Мазур, Ю. Макогон, С. Ревуцький, І. Уханова, О. Чмир та інші.

Створення та функціонування технопарку має на меті максимальне зближення науки та виробництва, пришвидшення передачі та впровадження результатів науково-дослідної діяльності в сферу матеріального виробництва задля їх комерціалізації; «розвитку та просування наукомістких технологій, формування та підтримки нових ризикових проектів та підприємств, що їх впроваджують» [1, с. 11]. Відповідно до Бойко О. М. «технопарки можуть спеціалізуватися на розвитку однієї галузі (спеціалізовані технопарки) чи багатьох галузей (загальні технопарки), а також розвивати декілька галузей спеціалізації (напівспеціальні технопарки)» [2].

Відправною точкою процесу створення та розвитку технопарків в Україні стало розпорядження Президента України «Про створення технопарків та інноваційних структур інших типів» від 23 січня 1996 року [3]. Недосконалість законодавства у сфері регулювання діяльності національних технопарків зумовлює розбіжності у законодавчих визначеннях поняття технопарку та розуміння правової сутності технопарків в Україні в цілому.

У 1999 році було ухвалено Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-XIV від 16 липня 1999 р. у редакції від 05 грудня 2012 р. (надалі по тексту – Закон про технопарки), який визначає правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності наступних технопарків: «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (м. Київ); «Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона» (м. Київ), «Інститут монокристалів» (м. Харків), «Вуглемаш» (м. Донецьк), «Інститут технічної теплофізики» (м. Київ), «Київська політехніка» (м. Київ), «Інтелектуальні інформаційні технології» (м. Київ), «Укрінфотех» (м. Київ), «Агротехнопарк» (м. Київ), «Еко-Україна» (м. Донецьк), «Наукові і навчальні прилади» (м. Суми), «Текстиль» (м. Херсон), «Ресурси Донбасу» (м. Донецьк), «Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій» (УМБІЦЕНТ) (м. Одеса), «Яворів» (Львівська область), «Машинобудівні технології» (м. Дніпропетровськ) [4].

Відповідно до Закону про технопарки, технопарк – юридична особа або група юридичних осіб (учасники технологічного парку), що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проєктів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [4]. Проте, відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2022 р. № 40-IV у редакції 31 березня 2023 р. (далі по тексту – Закон про інновації) технопарки віднесені до інноваційних підприємств, зокрема, у ч. 2 ст. 16 Закону про інновації зазначено, що інноваційне підприємство може функціонувати у вигляді інноваційного центру, бізнес-інкубатора, технополісу, технопарку тощо [5].

Інноваційним підприємством, відповідно до Закону про інновації, є підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і/або продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і/або послуг [5]. Отже, технопарк, згідно положень Закону про інновації, є суб'єктом інноваційної діяльності.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» від 22 травня 1996 р. № 549 технопарк

визначається як інноваційна структура, що створюється групою юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів її учасників [6]. Важливо зауважити, що відповідно до положень ст. 403 Господарського кодексу України (у редакції від 8 жовтня 2023 р.) технопарк визначається як один із функціональних типів спеціальних (вільних) економічних зон [7].

Отже, виникає проблема у визначенні організаційно-правової форми технопарку, оскільки з одного боку технопарк визначається або як юридична особа (інноваційне підприємство), або структура, яка створюється групою юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність, або взагалі як територія зі спеціальним режимом діяльності.

У контексті публічного управління у сфері діяльності технопарків в Україні вкрай важливим є врегулювання прогалів в законодавстві, що регулює діяльність технопарків в Україні. Така позиція обумовлена необхідністю забезпечення злагодженості та ефективності взаємодії акторів публічного управління у сфері діяльності та розвитку національних технопарків.

Отже, в умовах критичної необхідності в інноваційному розвитку України, зокрема, у воєнний та повоєнний періоди, розвиток технопарків має стати одним із ключових напрямків економічного розвитку України. Для здійснення ефективного публічного управління у сфері регулювання діяльності національних технопарків, є доцільним унормувати в українському законодавстві чітке розуміння правової сутності та поняття технопарків, їх організаційно-правової форми та інших пов'язаних з цим питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманова Ю. Технологічні парки в Україні: Аналіз концептуально-правового підґрунтя та законодавчої досконалості. URL : http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2006_5/2.pdf (дата звернення: 20.10.2023).

2. Бойко О. М. Тенденції функціонування технологічних парків в світі та можливості імплементації в Україні в воєнний та повоєнний період. *Науковий вісник міжнародної асоціації науковців*. 2022. Том 1, № 2. URL : [https://man.org.ua/files/2\(2022\)_5%D0%91%D0%BE%D0%B9%D0%BA%D0%BE.pdf](https://man.org.ua/files/2(2022)_5%D0%91%D0%BE%D0%B9%D0%BA%D0%BE.pdf) (дата звернення: 21.10.2023).

3. Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів : розпорядження Президента України від 23 січня 1996 р. № 17/96-рп. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17/96-%D1%80%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.10.2023).

4. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16 липня 1999 р. № 991-XIV, у редакції від 5 грудня 2012 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2022 р. № 40-IV, у редакції 31 березня 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

6. Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів : постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р. № 549. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.10.2023).

7. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV, у редакції від 8 жовтня 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 04.11.2023).

Кондратюк А. В.,
здобувачка II (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Грабовенко Н. В.,
д-р наук з держ. упр., доцент,
професор кафедри соціальної
філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАГАЛЬНИЙ АСПЕКТ

З початком широкомасштабної війни назовні виступило багато питань, котрі до цього були приховані або замовчувались. Україна зіткнулася із тим, що органи публічної влади були багато в чому не готові до розвитку подій у такому напрямку [1, с. 89]. При цьому, варто зазначити, що сьогоденні українські реалії та випробовування для різних сторін владно-суспільної взаємодії спричинили різкі зрушення у цій взаємодії, загострили суперечливі.

Т. А. Крушельницька, О. В. Гуржій, М. О. Шкуро, В. І. Романенко відзначають, що з початком російсько-українська війна, що триває з 2014 року, а надто - її гаряч стадія, яка розпочата рф 24 лютого 2022 р. перед державною владою, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства та громадянами виникла низка проблем, від успіху вирішення яких залежить не лише безпека життя, залежить саме існування України як держави. Ключові проблеми – збереження української державності і оборона територіальної цілісності нашої країни, виборювання якої загостило інші супутні існуючі проблеми в державі і в суспільстві та поставило нові завдання. Неоголошена війна рф проти України продемонструвала слабку обороноздатність нашої країни, неспроможність міжнародних і національних інститутів до опору недемократичним системам, відсутність дієвих інструментів унеможливлення застосування мілітарних способів реалізації життєдіяльності країни-агресорки тощо [2, с. 273].

Сучасні моделі функціонування державних, місцевих і громадських інститутів публічного управління у різних сферах, визначаються впливом практичних реалій та потребами вирішенні суспільних завдань. На прикладі країн ЄС, зазначимо, що громадянське суспільство тут є невід'ємною частиною громадського, суспільно-політичного, духовного та культурного життя.

Варто відзначити, що до сьогодні феномен державно-громадського партнерства обговорюється доволі слабо. Зазвичай йдеться про протистояння, вплив, взаємодію. Партнерство у контексті співпраці на основі об'єднання спільних зусиль лише зараз починає набувати потреби в інституціоналізації. Органи публічної влади поки що не визнають громадські організації як рівноцінних партнерів у виробленні й впровадженні публічної політики, залучають їх у разі, коли необхідно заручитися підтримкою громадськості. Саме ж громадянське суспільство є слабким, його структура не є чіткою, а інститути недостатньо розвиненими.

Успішна країна стане можливою тоді, коли громадяни навчатимуться бути громадянами у своїй країні. На жаль, на сьогодні українці не можуть відчувати переваг громадянського суспільства й похизуватись наявними у них громадянськими компетентностями. Натомість, наявні негативні компетентності. Так, в час, коли українці виборюють свою незалежність на полі бою, в суспільстві знову наростає невдоволення владними органами, особливо місцевими. Є повідомлення про зловживання, корупційні прояви, в тому числі на операціях з гуманітарною допомогою тощо. Всі ці сигнали поступають на тлі того, що в умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування набули дещо розширених функцій, мають місце спрощення тендерних процедур тощо [2, с. 275]. В цих умовах активізація участі громадськості у виробленні й реалізації публічної політики на місцевому рівні може і має бути посилена та здійснюватись за використання низки інструментів.

Узагальнимо перелік інструментів підготовки управлінських рішень для сприяння взаємодії органів місцевого самоврядування і громадянського суспільства, зокрема: стандарти профілю професійної компетенції посадових осіб; формування кадрової політики на конкурсній основі; стандарт надання публічно-адміністративних послуг; стандарти визначення якості і ефективності управлінських рішень; алгоритм контролю дотримання законодавства; критерії прозорості і відкритості владних дій та публічної звітності; громадська експертиза, моніторинг і контроль діяльності посадових осіб; наявність легкодоступної прямої і оберненої комунікації тощо.

Погодимось з Т. А. Крушельницькою, О. В. Гуржієм, М. О. Шкуро, В. І. Романенко, що для посилення ролі громадянського суспільства необхідне започаткування формальних і неформальних освітніх заходів щодо формування громадянських компетентностей не в окремих громадян, а у більшості мешканців, у тому числі й тих, хто сьогодні служить у владних органах. Вибір останніх згодом буде здійснюватися лише за меритократичними критеріями [2, с. 276].

Освічених осіб щодо громадянських компетенції має стати більшість, тобто їх кількість має досягти «критичної маси». «Саме за таких умов мешканці територіальних громад зможуть реалізувати свою стратегію сталого розвитку, досягнувши головної її мети: створення комфортних умов життя і ведення бізнесу в повоєнний період та посилення безпеки життя і бізнесу в умовах війни» [3, с. 284]. Зазначимо, в умовах війни, коли люди втрачають домівки, здоров'я, життя, сприйняття категорій справедливості-несправедливості, правди-брехні, доброчесності-злочинності та ін. суттєво загострилось. Тому формування і набуття зрілості громадянським суспільством в Україні суттєво пришвидшилось й набуло ключового значення для виборювання нашої незалежності не лише фізичної, а й ідеологічної. Про прискорення розвитку громадянського суспільства й посилення його тиску на органи місцевого самоврядування свідчать добровільний вступ до лав Збройних Сил України, громадські виступи, об'єднання активістів, волонтерський рух, створення громадянських організацій демократично-освітнього спрямування тощо.

Так, з оглядом публікацій з даної тематики, відзначимо, що для становлення громадянського суспільства у масштабі досягнення «критичної маси» та посилення взаємодії органів місцевого самоврядування й інститутів громадянського суспільства, необхідно спільними зусиллями влада-громада здійснити низку заходів [2, с. 277]:

- визначити пріоритети розвитку територіальної громади та встановити критерії для порівняння і оцінки ефективності заходів, що реалізуються ОМС;
- створити «громадський рупор» у якості комунікативного засобу, де всі пересічні громадяни могли б висловитись без перешкод і бути впевненими, що їх почують;
- започаткувати роботу «інститутів громадянського суспільства», де б громадяни навчались бути громадянами, набували знань і навичок володіння своїми правами й обов'язками;

– створити інтегроване інформаційне поле доступне всім категоріям громадян для висвітлення інформації з особливостей надання адміністративних послуг, експлуатації комунального господарства, можливості долучитись до громадських ініціатив, реалізації громадських ініціатив, аналізу результатів громадської експертизи тощо.

Отже, умови воєнного стану надають особливий характер взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства. Зазначена взаємодія є ключовим фактором в ефективному забезпеченні потреб громадян та збереженні соціально-економічного благополуччя регіонів. Під час воєнного стану органи місцевого самоврядування виступають важливим ланком у системі організації життєвого простору громадян та забезпеченні їхніх основних потреб. Спільно з інститутами громадянського суспільства вони можуть вивчати, аналізувати та вирішувати проблеми, що виникають у зв'язку з воєнним станом, реагувати на екстренні ситуації та забезпечувати безпеку громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Докаленко В. В. Взаємодія між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства в Україні в умовах широкомасштабної війни. *Publ. upr. reg. rozvit.* 2022. С. 87–103.
2. Практика взаємодії органів місцевого самоврядування і суспільства в Україні в умовах війни / Крушельницька Т. А., Гуржій О. В., Шкуро М. О., Романенко В. І. *Managament, marketing, current issues and integrated technologies.* 2023. С. 273–277.
3. Крушельницька Т. А. Громадянське суспільство як інструмент сталого розвитку суспільно-економічних систем в умовах глобальних викликів. Трансформація економіки України в умовах глобальних викликів: актуальні проблеми, сучасні реалії, стратегії розвитку : монографія. Дніпро, 2022. С. 274–287.

СЕКЦІЯ 8

МЕНЕДЖМЕНТ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Братунець Ю. Ю.,

*здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти*

Науковий керівник:

Канцур І. Г.,

*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

РОЛЬ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ

Роль HR-менеджменту в управлінні персоналом в сучасних умовах розвитку набуває визначального значення. Відтінюється необхідність адаптації до швидкозмінних вимог та потреб ринку праці, що накладає акцент на важливість стратегічного підходу до управління персоналом. Виконання функцій підбору кваліфікованих кадрів стає критично важливим завданням у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств. Підвищення корпоративної культури та внутрішньої комунікації через вдосконалення HR-практик сприяє формуванню сприятливого робочого середовища, що позитивно впливає на продуктивність та задоволення працівників. Активна участь HR-відділу в процесах навчання та розвитку персоналу забезпечує необхідну адаптацію до інноваційних технологій та робочих методів, сприяючи постійному підвищенню якості та ефективності роботи.

Вагомий науковий внесок у дослідженні впливу HR – менеджменту в управлінні персоналом здійснили такі науковці, як Т. Коваленко, С. Поторочин, О. Вараксіна, В. Шульга та інші.

Персонал є найбільш складним об'єктом управління в організації, і є головним двигуном, котрий рухає підприємницьку діяльність. Люди не є ресурсом, люди є капіталом, і для його збереження та розвитку необхідно систематично трансформувати підходи до управління персоналом [1].

HR-менеджмент є процесом управління персоналом, котрий охоплює відбір, розвиток, мотивацію і утримання працівників. Функція HR є важливим інструментом для розвитку бізнесу в умовах нестабільності, адже об'єднує у собі широкий спектр функцій, потрібних для виживання і успішного функціонування бізнесу [2].

Нині HR є більш технологічною професією, адже суб'єкти господарювання мають:

- оптимізовувати кадрові процеси і знижувати адміністративні затрати;
- знижувати затрати на адміністрування персоналу і додержуватись нормативно - правових вимог;
- ефективніше конкурувати на ринку;
- поліпшувати обслуговування і доступ до даних для співробітників та менеджерів;
- надавати показники у реальному часі, аби дозволити особам, котрі приймають рішення, помічати тенденції і дієвіше керувати робочою силою;
- здійснювати трансформацію HR у зв'язку зі зростанням їх стратегічної ролі у підприємницькій діяльності [3].

Одним із перших бізнес-процесів, автоматизованих в організаціях, стало адміністрування зарплати. Відтоді відділ кадрів продовжує працювати поєднуючи нові технології зі старими процесами. Зокрема, більшість організацій застосовують комп'ютери для ведення документації власних співробітників. Ці кадрові інформаційні системи (HRIS) підвищення адміністративної ефективності та створення звітів, котрі покликані забезпечити покращення прийняття рішень [4].

Цифрова трансформація бізнесу суттєво впливає на ефективність HR – менеджменту, зокрема автоматизація процесів управління персоналом може знижувати часові затрати, потрібні для відбору та найму працівників.

Сучасні тенденції розвитку HR-менеджменту показано в табл. 1.

Експерти визначають мету HR-Digital як об'єднання усіх сфер управління людськими ресурсами із можливостями цифрових технологій для прозорості, послідовності вибудовування та вимірювання процесів управління людським капіталом, аналогічно управлінню будь-якими іншими активами організації. Економічна цифровізація в більшій мірі трансформує усі традиційні функції управління організацією і, в першу чергу, сферу управління персоналом. Із кожним роком усе більше суб'єктів автоматизують HR-функції і тим самим спрощують, роблять більш ефективною роботу.

Таблиця 1 – Новітні тенденції розвитку HR-менеджменту

Новітні тенденції розвитку HR-менеджменту	
HR-автоматизація	внутрішнього документообігу; рекрутингу: пошук і відбір кандидатів на вакансії; оцінювання й атестації персоналу компанії; навчання персоналу; створення та впровадження схем гнучкого графіка роботи; оцінювання залучення персоналу; моніторингу HR-бренду компанії; HR-аналітики
HR-аналітика	використання Big Data і Data mining у сфері управління персоналом та перетворення HR-даних в успішні бізнес-рішення
Smart-рекрутинг	роботи-рекрутери; чат-боти; нові канали залучення; продаж вакансії – продають опис вакансій; таргетована реклама вакансій; нові інструменти для оцінки кандидатів; стажування
Електронне навчання	мобільне навчання; адаптивне навчання; персоналізоване навчання; впровадження індивідуальних планів розвитку співробітника; оцінювання ефективності навчання; створення розвиваючого середовища; застосування VR (virtual reality) технологій

Джерело: складено автором на основі [5].

Варто здійснити аналіз змін в зарплаті HR-фахівців. В результаті початку повномасштабної війни припинилося зростання зарплат в більшості фахівців, але, попри війну медіанна зарплата HR-спеціалістів збільшилась. Зокрема, у нашій країні у грудні 2021 року вона становила в середньому 1200 дол.США, а вже в червні 2022 року підвищилася до 1350 дол.США. Суттєво більше стали одержувати досвідчені спеціалісти: HR-Director (+300 дол.США, до 3000 дол.США), спеціалісти рівня Senior (+200 дол. США, до 2000 дол.США). Продовжують зростати і зарплати спеціалістів середньої ланки: People partner/ Happiness manager (+300 дол. США, до 1500 дол. США), HRManager (+175 дол. США, до 1300 дол. США), Recruiter (+107 дол. США, до 1145 дол. США). найвищі заробітні плати пропонують нині HR-фахівцям продуктові компанії (до 1727 дол. США), а найнижчі – аутсорсингові та аутстафінгові компанії (до 1150 дол. США). Також 52 % HR-спеціалістів одержують бонуси до заробітної плати за гарні показники роботи, з них найчастіше -спеціалісти з пошуку та залучення фахівців. Наприклад медіанна зарплата Talent Acquisition Managers із врахуванням регулярних бонусів складає 2316 дол. США, Talent Researchers/ Sourcers – 775 дол. США, рекрутерів – 140 дол. США [6].

До потенційно очікуваних трендів найближчого майбутнього належать:

- розширення повноважень HR фахівців. Роль HR стане ключовою в розробленні стратегій організації;

- автоматизація та збільшення застосування штучного інтелекту в HR-процесах;
- технології будуть дедалі більше розвиватись і ще більше здійснювати вплив на ландшафт професій;
- розвиток і поширення віддаленої та гібридної роботи підвищення рівня значущості ментального здоров'я в робочому середовищі (баланс роботи та особистого життя, стрес, вигорання);
- фокус на розвиток навичок персоналу – інвестиції в розвиток працівників для підвищення рівня ефективності роботи та збереження талантів у компанії.

Отже, зростаюча значущість HR-менеджменту у сучасних умовах вказує на те, що ефективне управління персоналом стає ключовим фактором для досягнення конкурентної переваги. Відділи кадрів в умовах цифрової трансформації вже не обмежуються лише адміністративними функціями, а й стають стратегічними партнерами у розвитку організацій. Сучасні вимоги до HR-фахівців полягають у поєднанні традиційних знань та навичок з розумінням сучасних технологій та цифрових інструментів, що дозволяє їм ефективно керувати та забезпечувати стратегічний розвиток організації. Високі стандарти управління персоналом та використання передових HR-практик стають ключовими факторами для забезпечення стабільного розвитку бізнесу та збереження людського капіталу в якості основного ресурсу підприємства. Продуктивне впровадження сучасних HR-підходів та використання цифрових інструментів управління персоналом визначають успішність організації як цілісної та конкурентоспроможної системи у сучасному бізнес-середовищі.

Дослідження можуть також фокусуватись на вивченні впливу цифрової трансформації на корпоративну культуру та клімат в організації, а також на психологічний стан та ментальне здоров'я працівників в умовах зростаючого використання технологій та віддаленої роботи. Крім того, важливими напрямками дослідження можуть стати аналіз впливу цифрової трансформації на взаємодію між різними групами працівників, а також на розвиток навичок та компетенцій персоналу в контексті швидкозмінних вимог ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тимошенко В. Тенденції у сфері управління персоналом компаній в умовах трансформації. *Економіка та суспільство*. 2023. С. 52.
2. Русол І. Цифрова трансформація бізнесу та її вплив на ефективність HR менеджменту. *Наука в ЦНТУ: основні досягнення та перспективи розвитку* : збірник тез доповідей здобувачів вищої освіти LVII науково-технічної конференції, LIV науково-технічної конференції викладачів, аспірантів та співробітників за підсумками проведення «Дня науки – 2023», 20 квітня 2023 р. Кропивницький : ЦНТУ, 2023. 238 с.
3. Тодорук С. І. Використання інформаційних систем управління персоналом в HR. *Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці* : матеріали VIII Міжнародної науково-методичної конференції. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 156–158.
4. Mark L. Lengnick-Hall The Impact of e-HR on the HumanResource Management Function. *Journal of Labor Research*. URL : https://www.academia.edu/912215/The_impact_of_e_HR_on_the_human_resource_management_function (дата звернення: 27.10.2023).
5. Розвиток трендів використання Digital-технологій в управлінні персоналом / Волянська-Савчук Л. В., Кошонько О. В., Горбатюк О. В., Глушко Т. В. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2023. Випуск 68. С. 112–120.
6. Іпполітова І. Зарплати українських PM, HR, DevOps, Data Scientists та інших ІТ-спеціалістів – літо 2022. URL : <https://dou.ua/lenta/articles/salary-report-technontech-summer-2022/> (дата звернення: 27.10.2023).

Держак Н. О.,

*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної
філософії та управління;*

Павленко В. Б.,

*здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

КРИХКІСТЬ AGILE-MIX У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ

Останнім часом актуальними стають питання щодо нових принципів роботи персоналу, організації команди та управління. Такі питання виникають переважно в сфері інноваційного підприємництва, корпоративному секторі, часто реалізуються в високотехнологічній сфері. Але останнім часом можна спостерігати, як до традиційних сфер діяльності (виробництво, послуги, державне управління) впевнено імплементуються інструменти та підходи до роботи, що не є для них характерними, особливо там, де є творчі підходи до роботи, або сама робота є творчим процесом.

Запускаєш проект, отримуєш перші результати, адаптуєшся. Виглядає як ідеальний план дій для будь-якої галузі. Універсальна формула, проста та геніальна - це і є аджайл, один з найпопулярніших методів управління проектами в світі.

Будь-який підхід до управління є вираженням практичного досвіду і призначений забезпечити найкращу ефективність робочих процесів. Після появи в 2001 році термін «Agile» або «гнучкий метод управління» міцно закріпився за ІТ-галуззю і майже повністю витіснив інші методології. Саме явище народилося за 10 років до цього, з методології Crystal Алістера Коберна, на яку сильний вплинуло відкриття Уільямом Опдайком [Opdyke William F., 1993] процесу рефакторингу (реструктуризації внутрішнього стану продукту без впливу на його функціональність). Це вилилося у створення Dynamic Systems Development Method (DSDM) – методу розробки динамічних систем, який вважається відправною точкою аджайлу. Також поштовх надала поява концепції екстремального програмування (Extreme Programming) Кента Бека. Пізніше Боб Мартін організував зустріч авторів нових методів, які разом і постулювали принципи аджайл-підходу.

Сама ідея того, що план проєкту може бути гнучким і змінитися на будь-якому кроці виглядає як чарівна паличка для більшості управлінців. Універсальність підходу, однак, є оманливою і працює далеко не завжди.

В чому суть: аджайл, це підхід до керування проєкту, який, на відміну від waterfall, розставляє пріоритети таким чином:

1. Люди та комунікація;
2. Продукт;
3. Співпраця із замовником;
4. Готовність до змін.

Тобто, аджайл це і метод, і набір практик, і філософія. Фактично, мова йде про досягнення швидких результатів в короткі терміни і постійна адаптація під зміну умов.

Аджайл об'єднує шість методологій, формуючи своєрідний Agile-mix: Scrum, Kanban, Scrumban, Extreme Programming (XP) та Adaptive Project Framework (APF). Всі методи сходяться на отриманні швидких результатів. Власне, швидкість і є головною ціллю – навіть етапи роботи прийнято називати «спрінтами» - але якістю продукту зазвичай жертвують заради швидкості випуску. Зручною є можливість швидкої оцінки результатів – це дає змогу виправити помилки і адаптувати продукт на ранніх стадіях. При цьому план розвитку проєкту фактично не грає ролі - це скоріше загальний напрямок руху.

Все це бере свій початок в ІТ-галузі: випустити проєкт зараз, щоб одразу отримати гроші, користувацький досвід та підлаштуватись під нові вимоги конкурентів. Однак аджайл знайшов використання і поза рідною сферою – наприклад, в маркетингу, стратегічному плануванні, випуску фізичної продукції чи інноваційних розробках, коли діагностується і дороблюється серія прототипів.

Agile Manifesto постулює 12 принципів підходу. Їх суть доволі проста: швидкий результат, адаптація, постійна комунікація, підтримка високої мотивації, самоорганізація команди. На практиці, це зазвичай означає менше бюрократії, більше особистого спілкування і аналізу власних дій.

Однак при всіх своїх плюсах, це не гарантує гарних результатів.

Перший очевидний мінус: абсолютна ненадійність проєкту як структури. Його цілі можуть змінитися на будь-якому етапі, навіть ітоговому і ніхто не здатен це передбачити. Це може бути доречним у проєктах в умовах невизначеності: чи буде фінансування, скільки робітників буде доступно, скільки часу займе робота? В інших випадках це стане серйозною перешкодою.

Другий мінус - пряма залежність від комунікативних навичок менеджера. Замовники регулярно змінюють вимоги, менеджер постійно контактує із виконавцями. Аджайл дозволяє внесення правок на будь-якому етапі, тож якість комунікації буде вирішувати остаточну цінність проекту.

Трете: якість продукту завжди буде відносно низькою. Випуск проміжних версій заради швидких результатів позбавляє причин доводити продукт до ідеального стану. Який в цьому сенс, якщо проект все одно буде змінено, дороблено чи взагалі перероблено?

Четверте: мотивація. Складно оцінити трудові затрати в умовах коли робота може бути повністю перероблена. Це сильно б'є по мотивації виконавців. Важко дорожити тим, що не має сталої форми, особливо в умовах стислих термінів, мінливих вимог та високих очікувань. Це неминуче призводить до швидкого вигорання команди і текучості кадрів. І це при тому, що гнучкий підхід вимагає повністю покладатися на команду – це навіть постулюється як перший пріоритет.

Простими словами: команда важливіша за продукт, а продукт важливіший за його якість. Тобто, гнучкий підхід буде корисним для проєктів, де замовник більше впевнений в сильній команді ніж в ітоговому результаті. Але без високої якості не буде і вмотивованої і готової до постійних переробок команди.

Це розкриває головну проблему підходу: аджайл ставить в головний пріоритет саму роботу, а не її результат. Безумовно, це може спрацювати в деяких випадках - наприклад, коли є потреба випустити «сирий» продукт якомога швидше, а пізніше допрацьовувати і покращувати його. Однак працює це далеко не завжди.

Аджайл це крихкий процес. Він вимагає щоб і виконавці і замовники були однаково зацікавлені в гнучких змінах проекту і однаково розуміли свою роль в цьому процесі. Набагато легше зміритися із тим, як йдуть справи і підлаштовувати свої очікування, ніж постійно змінювати продукт заради нових цілей.

Однак, геніальність підходу в тому, що навіть у випадку невдачі, він все одно працює: швидко запустити проєкт, отримати результати, проаналізувати їх і прийняти рішення – чи продовжувати роботу чи застосувати новий підхід. Тобто, адаптуватися. Коло замкнулося.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Opdyke William F., and Ralph E. Johnson. Creating abstract superclasses by refactoring. *Proceedings of the 2023 p ACM conference on Computer science*. ACM, 1993.
2. Agile Software Development Methods: Review and Analysis / Abrahamsson P., Salo, O., Ronkainen, J., Warsta, J. *VTT Publications*. 2002. 478 p.
3. Agile-маніфест розробки програмного забезпечення. URL : <https://agilemanifesto.org/iso/uk/manifesto.html> (дата звернення: 16.11.2023).
4. Alistair Cockburn. URL : <https://en.wikipedia.org/wiki/AlistairCockburn> (дата звернення: 16.11.2023).
5. William Opdyke. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/William_Opdyke (дата звернення: 16.11.2023).
6. Jeff De Luca. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Jeff_De_Luca (дата звернення: 16.11.2023).
7. Jim Highsmith. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Jim_Highsmith (дата звернення: 16.11.2023).
8. Code refactoring. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Code_refactoring (дата звернення: 16.11.2023).

Євгієнко Т. В.,

*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,*

Науковий керівник:

Канцур І. Г.,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри соціальної

філософії та управління,

*Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Інноваційні технології управління персоналом стали невід'ємними компонентами сучасних організаційних структур, революціонізувавши підхід бізнесу до людських ресурсів. У міру розвитку бізнес-ландшафту організації все більше визнають необхідність впровадження передових технологій для підвищення ефективності, задоволеності працівників і загальної продуктивності. Ця зміна у мисленні зумовлена визнанням того, що найціннішим активом компанії є її робоча сила, а використання інноваційних технологій управління персоналом має важливе значення для розкриття повного потенціалу людського капіталу [1, с. 127].

Одним із ключових аспектів інноваційних технологій управління персоналом є впровадження передових інформаційних систем людських ресурсів (HRIS). Ці системи оптимізують і автоматизують традиційні функції відділу кадрів, включаючи обробку заробітної плати, адміністрування пільг і керування даними про співробітників. Завдяки централізації цих процесів кадровики можуть приділяти більше часу стратегічним ініціативам таким, як: залучення, розвиток і утримання талантів.

Інтеграція штучного інтелекту (AI) і машинного навчання в технології управління персоналом змінила правила гри для багатьох організацій. Інструменти на основі штучного інтелекту сприяють більш точним процесам найму, аналізуючи величезні обсяги даних для визначення найбільш підходящих кандидатів. Прогностична аналітика дає змогу командам відділу кадрів прогнозувати тенденції в кадровій силі, виявляти потенційні проблеми з утриманням і приймати рішення на основі даних для завчасного вирішення кадрових проблем [2, с. 37].

Інноваційні технології управління персоналом також охоплюють платформи залучення співробітників. Ці платформи використовують зворотній зв'язок у режимі реального часу, пульсові опитування та аналітику продуктивності, щоб оцінити задоволеність і благополуччя співробітників. Розуміючи настрої співробітників, організації можуть впроваджувати цілеспрямовані заходи для покращення культури на робочому місці, сприяти співпраці та підвищувати загальну задоволеність роботою. Платформи залучення співробітників сприяють створенню позитивного робочого середовища, зрештою підвищуючи продуктивність і зменшуючи плинність кадрів [3].

Крім того, зростання віддаленої роботи прискорило розробку та впровадження технологій, які підтримують гнучку роботу. Хмарні інструменти для співпраці, платформи управління проєктами та віртуальні комунікаційні рішення забезпечують безперебійне підключення між віддаленими командами. Оскільки організації використовують гібридні моделі роботи, ці технології відіграють вирішальну роль у підтримці ефективної комунікації, сприянні співпраці та забезпеченні того, щоб співробітники залишалися залученими та зв'язаними незалежно від їх фізичного розташування [4, с. 104].

Навчання та розвиток також зазнали революції завдяки інноваційним технологіям управління персоналом. Платформи електронного навчання, симуляції віртуальної реальності та персоналізовані навчальні програми на основі штучного інтелекту дають змогу співробітникам отримувати нові навички та знання у власному темпі. Це не тільки покращує індивідуальне зростання, але й сприяє загальній адаптивності та стійкості робочої сили перед обличчям тенденцій, що швидко розвиваються в галузі [5, с. 75].

Поява технології блокчейн також знайшла застосування в управлінні персоналом, зокрема в таких сферах, як підбір персоналу та перевірка облікових даних. Блокчейн забезпечує безпеку та цілісність облікових даних кандидата, зменшуючи ризик шахрайської інформації. Це не тільки спрощує процес найму, але й підвищує довіру та прозорість у пошуку талантів.

Технології співпраці, які сприяють міжфункціональній командній роботі та обміну знаннями, стають все більш поширеними. Інструменти віртуальної співпраці, спільні робочі простори та програми для керування проєктами дозволяють співробітникам безперебійно співпрацювати, руйнуючи традиційні розриви та сприяючи культурі інновацій. Ці технології

сприяють більш динамічній та гнучкій організаційній структурі, де співробітники можуть легко співпрацювати над проектами незалежно від їх фізичного розташування.

У сфері адміністрування пільг такі технології, як цифрові платформи пільг і оздоровчі програми, набувають все більшого значення. Ці платформи надають співробітникам персоналізовані пакети переваг, що дозволяє їм вибирати варіанти, які відповідають їхнім індивідуальним потребам і вподобанням. Крім того, оздоровчі програми сприяють добробуту працівників, пропонуючи ресурси для психічного здоров'я, фізичної форми та боротьби зі стресом [2, с. 35].

Оскільки організації продовжують надавати пріоритет різноманітності, справедливості та інклюзивності, технології відіграють ключову роль у впровадженні та моніторингу інклюзивних практик. Інструменти аналізу даних допомагають організаціям відстежувати показники різноманітності, визначати сфери, які потрібно вдосконалити, і гарантувати, що процеси найму та просування по службі є справедливими та неупередженими. Технологічні ініціативи, такі як процеси найму наосліп, сприяють створенню різноманітних та інклюзивних робочих місць [4, с. 103].

Хоча переваги інноваційних технологій управління персоналом очевидні, для організацій вкрай важливо орієнтуватися в етичних міркуваннях, пов'язаних із цими інструментами. Конфіденційність, безпека даних і відповідальне використання штучного інтелекту є важливими міркуваннями, які вимагають пильної уваги. Встановлення балансу між використанням технологій для підвищення ефективності та захистом прав працівників є важливим для успішного впровадження цих інновацій [6, с. 308].

Отже, слід сказати, що інноваційні технології управління персоналом змінюють HR-середовище і те, як організації підходять до управління своїм найціннішим активом – своїми людьми. Використовуючи передові HRIS, інструменти на основі штучного інтелекту, платформи залучення співробітників і технології, що підтримують віддалену роботу та навчання, підприємства можуть створювати гнучкі, адаптивні та орієнтовані на людей робочі місця. Постійна еволюція цих технологій обіцяє продовжувати покращувати досвід працівників, сприяти успіху організації та забезпечувати стійку конкурентоспроможність у глобальному бізнес-середовищі, що постійно змінюється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шостак І. В. Інноваційні технології управління персоналом. *Соціально-трудова сфера: сучасний стан, проблеми та стратегічні напрями розвитку* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 14–16 листопада 2017 р. / Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. К., 2017. С. 26–28.
2. Волянська-Савчук Л., Мацишина М. Використання інноваційних персонал-технологій в управлінні персоналом на підприємствах. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1 (33). С. 33–42. DOI: 10.31558/2307-2318.2019.1.4
3. Технології управління персоналом : монографія / Гавриш О. А., Довгань Л. Є., Крейдич І. М., Семенченко Н. В. Київ : НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського». 528 с.
4. Погорєлова Т. О. Інноваційні технології в управлінні персоналом на сучасному підприємстві. *Вісник національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут*. 2018. № 15 (1291). С. 101–104.
5. Жавела К. А., Жавела А. К. Сучасні концепції та інноваційні технології в системі управління персоналом. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 22. С. 73–78.
6. Василик А. В. Сучасні виклики та інноваційні практики управління персоналом. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 306–314.

Канцур І. Г.,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри соціальної

філософії та управління,

Державний податковий університет,

м. Ірпінь, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Останніми роками спостерігається розширення впливу діджиталізації на всі сфери діяльності. Сьогодні практично жодна сучасна фірма не може обійтись без цифрових технологій в управлінні, особливо це стосується автоматизації процесів управління персоналом.

Так, розробка цифрових технологій, які забезпечує діджиталізацію процесів управління персоналом впливає на всі сектори ведення бізнесу:

1. Електронний підбір персоналу. Вплив цифровізації на процес підбору персоналу зменшує значення старих методів реклами вакансій у місцевих газетах, результатом чого є використання онлайн-платформ, прямий зв'язок між потенційним кандидатом і підприємством-роботодавцем без посередників, що призводить до підвищення ефективності комунікації.

2. Навчання. Навчання співробітників може бути стратегією швидкого впровадження інноваційного програмного забезпечення в кожную організацію. Адже на кожному підприємстві є працівники, що володіють унікальними навичками обробки програмного забезпечення, які необхідні для їхньої діяльності, тоді як інших слід цьому навчити.

3. Електронне управління. В умовах сучасних викликів з метою оцінки результатів роботи, покращення та впровадження організаційної структури компанії електронне управління є важливим способом процесу комунікації між адміністрацією та працівниками.

4. Бази даних та системи зберігання інформації. Сучасні цифрові технології ефективно впливають на зменшення паперової роботи та зниження витрат часу на збір та зберігання даних, що дозволяє організаціям підвищити результативність своєї роботи [1].

Відмітимо, що якість цифрових вмінь та навичок населення України має тенденцію до збільшення, проте це відбувається не так стрімко, як розвиваються світові цифрові технології. Саме через це кожне сучасне

підприємство зацікавлене у підборі компетентних працівників, що вже знаються на більшості аспектів діджиталізації та процесів, пов'язаних з нею. Глобальні тренди цифровізації світової економіки диктують затребуваність навичок працівників, які розділені на три основні блоки – технічні (для ефективної роботи з комп'ютерною технікою, машинами та програмним забезпеченням), інформаційні (для визначення достовірності та актуальності наявної інформації) та комунікаційні (для покращення комунікаційних зв'язків працівника з керівництвом, колегами та бізнес-партнерами) [2].

Варто також зазначити, що основними напрямками в управлінні персоналом в умовах сучасних викликів є формування, розвиток та збереження персоналу. Адже, як зазначає в своїй праці Точиліна Ю. Ю. «формування, розвиток та збереження людського капіталу в умовах війни є важливим завданням кожного підприємства незалежно від форми власності, відомчої, галузевої приналежності та ступеня технологічності». Від цього залежить існування України на глобальній карті як незалежної та конкурентоспроможної держави [3].

У зв'язку з вторгненням російських військ на територію України перед роботодавцями постали нові виклики щодо управління персоналом під час війни. Вони не можуть використовувати повною мірою людський капітал, що пов'язано як зі значними його втратами, так і з несприятливими умовами для його формування, розвитку та збереження [4].

Так, серед несприятливих умов для формування, розвитку та збереження персоналу можемо відзначити такі: примусова евакуація українських громадян до росії; вбивство великої кількості цивільного населення та військових; стресовий стан багатьох українців; відсутність інвестицій в людський капітал; зниження заробітних плат; обмежена діяльність українських компаній або повна зупинка їх роботи тощо.

Однак, незважаючи на значні втрати людського капіталу і несприятливі умови для його формування, розвитку та збереження, в цьому напрямі є певні надбання. Мова йде про позитивну зміну характеристик людського капіталу. До війни основними характеристиками людського капіталу були: високий рівень освіти, креативність та вмотивованість. Сьогодні до них можна додати національну самоідентичність, патріотизм та цифрову компетентність. Важливим досягненням є формування цифрової компетентності людського капіталу. Адже в умовах війни більшість українських користувачів змінили підхід до використання інтернет-ресурсів. Зокрема,

спостерігається зростання довіри до перевірених джерел державних установ, зміна ставлення до захисту особистих даних, трансформація поведінки в соціальних мережах та більш свідоме ставлення до споживання різноманітної інформації та інформаційної безпеки [4].

Таким чином, розвиток цифрових технологій удосконалює способи ведення бізнесу, призводить до нових креативних підходів комунікації та співпраці з працівниками, клієнтами, постачальниками, зацікавленими сторонами тощо. Вимогою сьогодення є зміна парадигми керівництва, реалізація передових технологій у практичну діяльність компаній з метою оптимізації роботи, автоматизація бізнес-процесів, зменшення споживання ресурсів, підвищення ефективності використання персоналу, наявність кваліфікованого персоналу, що володіє сучасними навичками, які необхідні для роботи з цифровими технологіями. Компаніям необхідно враховувати всі зміни, які відбуваються під час війни та розробляти нові підходи до управління персоналом, щоб йти в ногу з часом та відповідати сучасним викликам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bajer, J. Digital transformation needs the human touch. *Strategic HR Review*. 2017. Vol. 16, № 92. URL : <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/SHR-02-2017-0011/full/pdf?title=digital-transformation-needs-the-human-touch>
2. Спіцина А. Є. Інноваційні підходи до управління персоналом в умовах діджиталізації транспортної галузі України. *II International scientific conference*. 2023. Riga, the Republic of Latvia. URL : <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/369/10152/21137-1?inline=1>
3. Точиліна Ю. Ю. Роль людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 26, ч. 2. 89 с.
4. Назарко С. О., Канцур І. Г., Познанська І. В. Управління людським капіталом в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1553> ; DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-32>

Пастух А. О.,

*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,*

Науковий керівник:

Канцур І. Г.,

канд. екон. наук, доцент,

*доцент кафедри соціальної
філософії та управління,*

*Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВИХ СТРАТЕГІЙ ВЕДЕННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

В умовах пандемії коронавірусу, відповідних карантинних заходів та військового стану суб'єкти господарювання України у сфері готельно-ресторанного бізнесу зазнали значних фінансових втрат, більшість з них не мали змоги пережити всі ці випробовування для бізнесу та були змушені припинити свою діяльність. Задля подальшої ефективної роботи підприємствам готельно-ресторанного бізнесу потрібно шукати нові підходи до роботи, підвищувати якість послуг із дотриманням вищих умов безпеки та знаходити способи адаптації під реалії сучасного життя.

Антикризове управління, або кризовий менеджмент – це процес порятунку організації (об'єкта управління) від руйнівних впливів і створення умов для її розвитку [1].

Тому антикризове управління нині необхідно для того, щоб уникнути величезних збитків, щоб усі заклади готельно-ресторанного бізнесу працювали у стабільному режимі, приносячи дохід власникам бізнесу та державі, що особливо важливо в останні роки задля підтримки економіки нашої держави та допомоги Збройним Силам України [2]. Окрім того потрібно розробити стратегії, напрямки та заходи, які допоможуть працювати підприємствам в умовах військового стану [3].

Існує два види антикризових стратегій: стратегія профілактики кризового становища – це сукупність дій, спрямованих на мінімізацію допустимого рівня ризику для бізнесу. Об'єктом є система в цілому. Суб'єктом – постійний керівник. Мета профілактики кризового становища – зниження

ризиків; та стратегія надзвичайного кризового становища, яка розглядається, як сукупність дій, спрямованих на недопущення розвитку кризи, стабілізацію ситуації та усунення негативних наслідків. Об'єктом є кризова ситуація [3]. Різниця полягає у ситуації на підприємствах, за якої застосовують ту чи іншу стратегію, а також у жорсткості та терміновості прийнятих рішень [4]. Головна мета стратегії надзвичайного кризового становища – це врятувати систему, причому всіма доступними методами з мобілізацією усіх доступних ресурсів.

Для готельно-ресторанного бізнесу такими напрямками можуть стати: активний розвиток цифрових технологій таких, як: онлайн маркетинг та інфлюенсер-маркетинг, контент тощо; впровадження інноваційних методів, а саме: технологізація, реінжиніринг, краудсорсинг, бенчмаркінг, система управління якістю; впровадження індивідуального підходу до надання послуг; активний розвиток виїзного кейтерингу; організація бюджетного туризму, за рахунок впровадження спеціальних наметових поселень-кемпінгів; організація заміського формату готелів; надання послуг споживачам за класами «економ», «стандарт», «люкс» та інше [5].

Якщо ж звернути увагу на особливості розвитку готельно-ресторанного бізнесу в умовах загострення пандемії COVID-19, то ми бачимо, що вирішальним кроком стало саме використання інноваційних технологій не тільки у виробничій діяльності, але і в управлінській та фінансовій діяльності. Адже кожен обирав стратегію розвитку у відповідності до умов, що виникли під впливом тодішніх факторів. Але в той же час, для зниження збитків, усі готельні і ресторани суб'єкти почали здійснювали різні антикризові заходи, зокрема покращення атмосфери закладу, удосконалення дизайну чи, наприклад, послуг [6].

Сьогодні варто звернути увагу на те, що розвиток готельно-ресторанного бізнесу нормально відбуватись не може, адже перепорою йому є військовий стан в Україні та наслідки збройного нападу країни-агресорки. «Однак суб'єкти готельно-ресторанного бізнесу з початку війни в багатьох містах слугують центрами для розміщення біженців, приготування гарячих обідів та організації харчування під час евакуації українських захисників і волонтерів з різних районів, в яких тривають бої» [6]. А це означає лише одне - попри всі випробування готельний та ресторанный ринок України вистойть.

Але криза – це не кінець діяльності підприємства, а ще одна спроба перейти на якісно інший рівень розвитку підприємств. Це ще одна можливість перебудувати все по-новому та почати кардинальні зміни у кожному бізнесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційний підхід до розвитку туризму та готельно-ресторанного бізнесу України в умовах кризи / Гребенюк Г. М., Чаркіна Т. Ю., Марценюк Л. В., Пікуліна О. В. *Агросвіт*. 2021. № 5–6. С. 5–62.
2. Рекруторія: вебінар «Онбордінг та адаптація персоналу як інструмент утримання». URL : <https://grc.ua/article/24932>
3. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством в умовах економіки знань та інтелектуалізації менеджменту. *Економічний форум*. 2016. С. 161–170.
4. Стратегічні напрями управління готельно-ресторанним бізнесом в умовах кризи / Чаркіна Т. Ю., Марценюк Л. В., Задоя В. О., Пікуліна О. В. *Економіка та держава* : науково-практичний журнал. 2021. № 2. С. 19–23.
5. Інноваційні технології в готельному господарстві: основи теорії : навчальний посібник / Каплін Т. В., Столярчук В. М., Малюк Л. П., Капліна А. С. Полтава : ПУЕТ, 2018. 357 с.
6. Баженова С., Пологовська Ю., Канцур І. Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в умовах сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1280>

Пастух А. О.,

*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти*

Науковий керівник:

Салямон В. П.,

*старший викладач кафедри
соціальної філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Впровадження інноваційних технологій для задоволення потреб найвибагливіших клієнтів – нові умови ведення бізнесу, які стосуються і сфери гостинності. Діджиталізація стає основним трендом, який яскраво проявляється в галузі надання готельних та ресторанних послуг, а також активно виходить на сферу автоматизації внутрішніх бізнес-процесів. Сьогодні сучасний готель та ресторан – це місце, де все створено виключно для зручності та комфорту клієнтів. Цифрові інновації поступово стають новим стандартом обслуговування.

З кожним днем для підприємства готельного та ресторанного бізнесу вдосконалюють та розробляють найрізноманітніші інформаційні комп'ютерні технології, що забезпечать автоматизацію щоденних процесів. А це, в свою чергу, зможе знизити експлуатаційні витрати закладів, а також зробити обслуговування споживачів готельних та ресторанних послуг ефективнішим, що в цілому сприятиме підвищенню продуктивності роботи даних закладів. Автоматизація робить речі більш ефективнішими і якщо при цьому правильно налаштувати роботу закладу готельного та ресторанного бізнесу, то це все допоможе, водночас, зменшити витрати даного ресторану, а також підвищити ефективність його роботи. І хоча деякі із технологій мають високу ціну, то нові розробки, а також вдосконалення старих систем роблять їх більш доступнішими для подальшого використання.

**Таблиця 1 – Основні тенденції впровадження сучасних технологій
в сфері гостинності**

№ з/п	Технології	Характеристика	Переваги
1.	Cloud storage (хмарне сховище)	Можливість інтеграції власних баз в хмарні сховища, не використовуючи локальні сервіри	Обслуговуванням сховищ займаються фахівці сервера; є можливість придбати додаткове місце в сховищі; обмежений доступ до бази даних, визначеним переліком осіб, є більш стійкими до взлому; безперебійність доступу
2.	Blockchain (Блокчейн)	Використовується для зарахування коштів від клієнтів як оплату за надані послуги «цифровими грошима»[1]	Мінімізація контакту з паперовою валютою; швидкість проведення розрахунків
3.	Artificial intelligence (штучний інтелект)	Провідна технологія майбутнього, яка допомагає закладам готельно-ресторанного господарства вдало автоматизувати буденні процеси та покращити кількісні та якісні показники діяльності закладу	Мінімізація помилок «людського фактору»; зменшення кількості найманого персоналу, як результат економії коштів на заробітній платі; покращення якості та швидкості надавання послуг та інше. Недоліки: мінімізація контакту людини із персоналом, втрата атмосферності, душевності та домашнього затишку в закладі [2]
4.	SaaS	Схема придбання ліцензій програмного забезпечення, які передують традиційним	Можливість вільно змінити зміст придбаної ліцензії, при зміні концепції чи вдосконаленні закладу; можливість помісячно вносити оплату, що значно зменшує разові виплати [3]
5.	Advertising (рекламні технології)	Усі засоби просування закладу: соціальні мережі, власні сайти тощо. Особливої популярності набрали чат-боти, завдяки власній доступності та простоті використання	Персональний функціонал та індивідуальний інтерфейс; швидкий зворотній зв'язок між закладом та гостями, зручність оформлення доставки; можливість швидко аналізувати меню по заданим параметрам; відкритий доступ до всіх послуг закладу основних та додаткових
6.	Virtual and additional reality (технології віртуальної та додаткової реальності)	Віртуальне меню, візуалізація подорожей - вдалі доповнення закладів ресторанного та готельного господарства	Наочність будь-якого елементу; захоплення клієнтів придбати додаткові послуги; спрощення процесу вибору для клієнтів [4]

Активне впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність підприємств готельного та ресторанного бізнесу є необхідною умовою їх успішної роботи, оскільки точність, надійність, оперативність та висока швидкість обробки та передачі інформації визначає ефективність управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гарбар, Г. А. Розвиток сучасних технології індустрії гостинності в умовах цифровізації економіки. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електронний журнал включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2022/32.pdf

2.Джеджула О. М., Волонтир Л. О. Діджиталізація як основний фактор розвитку індустрії гостинності у країнах євросоюзу. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 3. С. 194–210.

3.Сапожник Д. І., Демидчук Л. Б. Інформаційна сервізація в системі трансформації інфраструктури надання послуг індустрії гостинності. *Entrepreneurship and Trade*. 2021. № 28. С. 89–96.

4.Кирилук І. М., Нещадим Л. М., Благополучна А. Г. Діджиталізація як основний фактор розвитку індустрії гостинності в умовах сучасних викликів. URL : <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/download/6114/6370/>

Сніжко Ю. І.,

*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти*

Науковий керівник:

Канцур І. Г.,

*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ВИКЛИКИ МЕНЕДЖЕРІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Сучасний світ характеризується динамічними змінами та постійними викликами. Ці зміни відбуваються у всіх сферах життя, включаючи економіку, політику, технології та суспільство. Зміни впливають і на сферу управління, адже сучасне бізнес-середовище, насичене технологічними змінами, глобалізацією та швидкими темпами змін. В даному середовищі менеджери зустрічаються з безпрецедентними викликами, які вимагають від них не лише традиційного управлінського підходу, але й глибокого розуміння динамічних змін у економіці, технологіях та суспільстві. Глобальні зміни у суспільстві та бізнесі, постійна нестабільність та стрімка технологічна революція ставлять перед ними завдання, що вимагають не тільки ефективного керівництва, але й адаптивності та інноваційного мислення.

Сучасний світ стає цифровим, і саме ця парадигма новітніх технологій пронизує нині усі сфери людської діяльності та суспільних відносин, формуючи новий «цифровий» спосіб життя. Системно перетворюючи усі сфери життя суспільства, вказана парадигма спричиняє конвергенцію засобів комунікації, включаючи в них, окрім традиційних, комп'ютерні пристрої, апаратуру для телекомунікаційного мовлення, оптоелектроніку та досягнення генної інженерії, а також об'єднання цих можливостей за допомогою спільної цифрової мови [1, с. 7].

У цьому контексті важливо розглядати виклики менеджерів як можливості для особистого і професійного зростання. Вони повинні знаходити баланс між традиційними стратегіями управління та новаторськими підходами, адаптуючи свою команду до нових умов і забезпечуючи стійкість організації в умовах невизначеності.

Одним з ключових викликів для менеджерів у сучасних реаліях є глобалізація. Стукало Н. В. визначає глобалізацію як системоутворюючий процес, для якого характерними рисами є: виникнення національних органів регулювання, що сприяють спільному вирішенню економічних завдань та уніфікації господарських механізмів; інтернаціоналізації грошових відносин; формуванню стійкості взаємозв'язків між державою та транснаціональним капіталом; підвищенню ролі транснаціональних і наддержавних економічних, політичних, галузевих інституціональних структур; створенню глобального інформаційного простору; збільшенню обсягів міжнародної торгівлі товарами та послугами за умов зменшення торговельних бар'єрів і на базі розвиненої правової системи міжнародних правил, зокрема СОТ (Світової організації торгівлі)» [2, с. 12]. Тобто, глобалізація означає, що світ стає все більш взаємопов'язаним. Це означає, що: з одного боку, глобалізація відкриває нові можливості для бізнесу. Компанії можуть розширювати свою діяльність на міжнародні ринки, знаходити нових партнерів і клієнтів. Це може призвести до зростання продажів, прибутку та конкурентоспроможності; з іншого боку, глобалізація також створює нові виклики для менеджерів і керівників проєктів. Їм потрібно бути готовими до роботи в мультикультурному середовищі, враховувати різні часові пояси та культурні норми. Вони також повинні бути в курсі останніх тенденцій у глобальній економіці.

Другим ключовим викликом для менеджерів у сучасних реаліях є технологічні зміни. Технологічні зміни – це зміни будь-якого технологічного чинника: обладнання, інструментів, технологічних процесів, матеріалів, професійних знань, за допомогою яких створюються продукти праці [3]. Тобто, технологічні зміни – це постійний процес, який впливає на всі сфери життя, в тому числі і на бізнес. Для менеджерів ці зміни створюють як виклики, так і можливості. Це означає, що: з одного боку, технологічні зміни призводять до зростання продуктивності праці, автоматизації завдань і появи нових робочих місць. Це може призвести до підвищення ефективності бізнесу і зростання прибутку; з іншого боку, технологічні зміни також створюють нові виклики для менеджерів. Їм потрібно бути готовими до швидких змін, вміти використовувати нові технології і навчати своїх співробітників їх використовувати.

Третім ключовим викликом – є соціальний розвиток. Соціальний розвиток – це зміна суспільства, яка призводить до появи нових суспільних відносин, інститутів, норм і цінностей [4]. Ці зміни можуть стосуватися

політичної системи, економіки, культури, соціальних відносин та інших аспектів суспільного життя. А також соціальний розвиток має значний вплив на діяльність організацій. Тому менеджери повинні розуміти, як соціальні зміни впливають на потреби споживачів, поведінку працівників та конкурентне середовище, бо ті, які розуміють соціальні зміни та вміють ними керувати, мають більше шансів успішно вести свої організації в сучасних умовах. А для того, щоб успішно справлятися з викликами соціального розвитку, менеджери повинні: проводити дослідження ринку, щоб розуміти потреби та уподобання споживачів; розвивати інноваційні продукти та послуги, що відповідають новим соціальним трендам; створювати сприятливе робоче середовище, що відповідає цінностям працівників; розвивати міжнародний бізнес, використовуючи знання про різні культури.

З вище перелічених викликів можна сформулювати деякі рекомендації для менеджерів. По-перше, менеджери повинні бути в курсі останніх тенденцій у сфері управління. Це означає, що вони повинні постійно читати спеціалізовані журнали та книги, відвідувати семінари та тренінги, щоб знати останні дослідження у сфері менеджменту та нові тенденції у бізнесі. По-друге, менеджери повинні постійно навчатися, щоб відповідати вимогам сучасного світу. Це означає, що вони повинні розвивати свої технічні навички, навички лідерства, навички управління персоналом, навички управління проєктами тощо. А для цього вони можуть проходити курси підвищення кваліфікації, відвідувати тренінги, а також брати участь у професійних об'єднаннях. По-третє, менеджери повинні бути здатними мотивувати та залучати своїх співробітників до роботи. Створювати в організації позитивний клімат, забезпечувати співробітників необхідними ресурсами та можливістю для професійного розвитку. Для цього вони можуть використовувати різні методи мотивації та залучення співробітників, такі, як: постановка чітких цілей, надання зворотного зв'язку, делегування повноважень тощо. По-четверте, менеджери повинні бути гнучкими. Повинні бути готові до змін і бути здатними швидко реагувати на нові ситуації, також повинні бути відкритими до нових ідей, готовими приймати ризиковані рішення та бути здатними швидко адаптуватися до змін у навколишньому середовищі. А для того, щоб бути гнучкими, вони можуть розвивати у собі такі якості, як адаптивність, креативність та здатність до швидкого навчання.

Отже, виклики, з якими зустрічаються менеджери в сучасних реаліях, є складними та вимагають від них нових знань, навичок та підходів до управління. І менеджери, які зможуть успішно адаптуватися до цих змін, будуть мати конкурентну перевагу в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основи медіаменеджменту : навч. посіб. / за ред. О. М. Барзиловича, З. В. Григорової, Л. А. Пунчака та ін. ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 296 с.
2. Стукало Н. В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України : монографія / Н. В. Стукало. Д. : Інновація, 2006. 248 с.
3. Технологічні зміни та їх вимірювання. URL : <https://studfile.net/preview/2265869/page:3/>
4. Поняття соціального розвитку. URL : <https://studies.in.ua/soc-ekzam/3298-ponyattya-socalnogo-rozvitku.html>

Хміляр А. Ю.,

здобувач першого (бакалаврського)

рівня вищої освіти,

*спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»*

Науковий керівник:

Богріновцева Л. М.,

канд. екон. наук, доцент,

Національна академія статистики,

обліку та аудиту,

м. Київ, Україна

СИСТЕМА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ «КРАЇНА»

Ризик-менеджмент можна визначити як сукупність прийомів, заходів і способів, що дозволяють певною мірою прогнозувати появу будь-якої ризикової ситуації і приймати дії до її виключення або зниження негативних наслідків настання таких подій. Це досягається за допомоги політики управління ризиками, яку кожне підприємство створює, аналізуючи свою діяльність та зовнішні фактори.

Політика управління ризиками АТ «СК «Країна» базується на запобіганні неплатоспроможності компанії, забезпеченні фінансової стійкості, захисті інтересів страхувальників, уникненні і мінімізації небажаних ризиків, пом'якшенні їх наслідків, зменшенні вразливості до них.

АТ «СК «Країна» виділяє наступні ризики, які впливають на її функціонування:

- ризик недостатності страхових премій і резервів – ризик викликаний коливаннями частоти настання страхових випадків та розподілу збитків;
- катастрофічний ризик – ризик, викликаний неточністю прогнозів настання надзвичайних подій;
- ризик страхування здоров'я – ризик, пов'язаний зі змінами витрат, понесених у зв'язку з обслуговуванням договорів медичного страхування;
- ризик інвестицій в акції – ризик, пов'язаний із чутливістю вартості активів, зобов'язань та фінансових інструментів страхової компанії;
- ризик процентної ставки – ризик, пов'язаний із коливанням вартості позикових коштів;
- валютний ризик – ризик, пов'язаний із коливанням курсів обміну валют;

- майновий ризик – ризик, пов’язаний із коливанням ринкових цін на нерухомість;
- ризик ринкової концентрації – ризик, пов’язаний із недостатньою диверсифікованістю портфеля активів;
- ризик дефолту контрагента (кредитний ризик) – ризик неспроможності контрагента виконати свої зобов’язання перед компанією;
- операційний ризик – ризик фінансових втрат компанії, що виникає через недоліки управління і помилки співробітників компанії [2].

АТ «СК «Країна» оцінює страховий ризик з позиції ймовірності настання страхової події та кількісних характеристик можливого збитку. Ризики класифікуються за різними ознаками, насамперед: за джерелом небезпеки, за обсягом відповідальності, специфічні ризики (політичні, екологічні, транспортні тощо), об’єктивні ризики (ризики, що пов’язані з неконтрольованими факторами), суб’єктивні ризики (ризики, що заперечують об’єктивну реальність) [1].

Пріоритетними видами діяльності АТ «СК «Країна» в 2022 році були страхування наземного транспорту (11,3 %), обов’язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (22,8 %), добровільне медичне страхування (34,1 %) та страхування здоров’я на випадок хвороби (25,5 %). Як показує статистика, ці види страхування є найбільш пріоритетними і в інші роки діяльності АТ «СК «Країна».

Проаналізувавши діяльність АТ «СК «Країна», можна дізнатися як компанія на практиці справляється з управлінням ризиками. На рис. 1 бачимо, що валові страхові премії, тобто страхові платежі за договорами, зростали до 2021 та досягли значення у 642 139 тис. грн. У 2022 році розмір валових страхових премій знизився до показника 493 806 тис. грн.

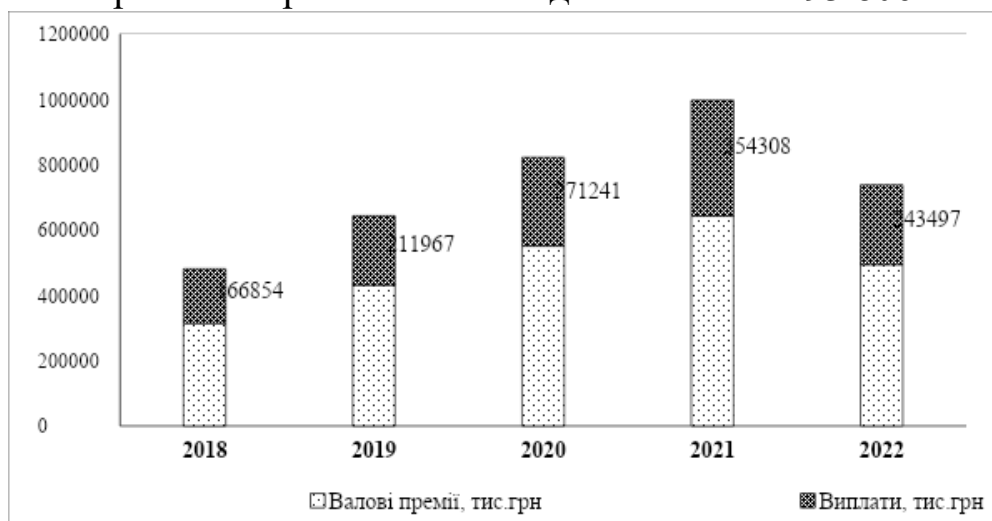

Рисунок 1 – Валові страхові премії АТ «СК «Країна» у 2018–2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [3].

АТ «СК «Країна» виконує прийняті на себе зобов'язання, про що свідчать виплати страхових відшкодувань (рис. 2), які за 2021 рік склали 354 308 тис. грн, а у 2022 році даний показник зменшився до 243 497 тис. грн.

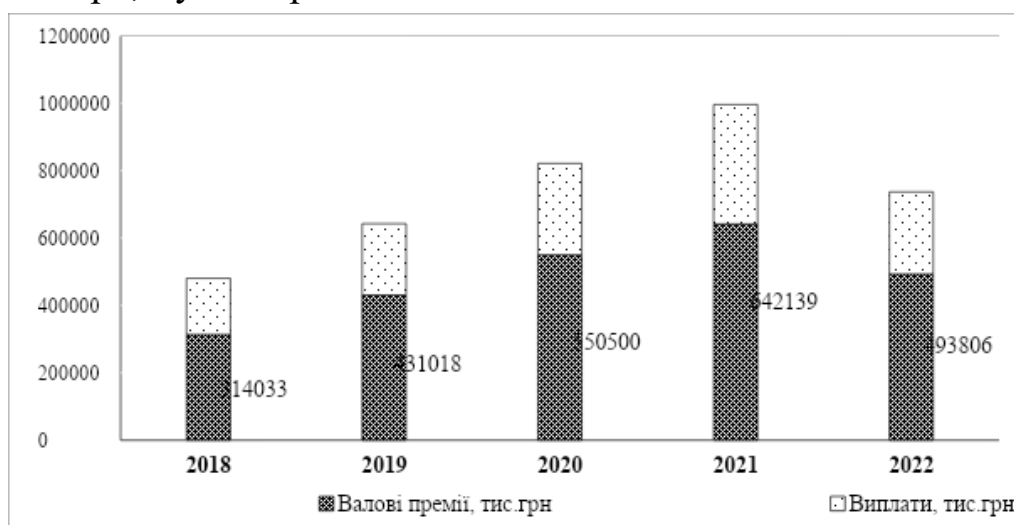

Рисунок 2 – Виплати страхових відшкодувань АТ «СК «Країна» у 2018–2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [3].

Варто також зауважити, що збитковість АТ «СК «Країна» досить стабільно знаходиться майже на одному рівні протягом 5 років – приблизно 52 %, що свідчить про контроль збитковості страховиком.

Отже, не дивлячись на те, що збитковість дещо вища ринкового рівня, перш за все через концентрацію портфелю АТ «СК «Країна» на «класичних» видах страхування, АТ «СК «Країна» працює над розробкою нових страхових продуктів та каналів збуту послуг, що може забезпечити крос-продажі та знизити загальну збитковість за портфелем, знизивши її волатильність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богріновцева Л. М., Житар М. О., Чамор Г. С. Фінансова стійкість страхових компаній: управління ризиками. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2019. № 1. С. 7–19.
2. Стратегія управління ризиками в Публічному акціонерному товаристві «Страхова компанія «Країна» / Офіційний сайт АТ «СК «Країна». URL : <https://krayina.com/storage/documents/drwfmP9SgHtWDogGP2kc84vKCXuGNNq1yaEoR1tH.pdf>
3. Фінансова звітність / Офіційний сайт АТ «СК «Країна». URL : <https://krayina.com/page/finansova-zvitnist>

СЕКЦІЯ 9

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА, ПЕДАГОГІЧНА, ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ТА ТРЕНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА УМОВ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ

*Дєніжна С. О.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та соціології,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ СТАРТАПІВ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Відновлення України в післявоєнний час передбачає залучення кваліфікованих підприємців до відбудови зруйнованих об'єктів, інтенсивного розвитку промисловості та економіки, прояву ініціативи при прийнятті технологічних рішень. Тому гостро постає проблема підготовки майбутніх фахівців до підприємницької діяльності у закладах вищої освіти. У зв'язку з цим виникає необхідність у створенні нової інституції на основі різних платформ вищої освіти, яка має забезпечити підготовку майбутніх підприємців у ЗВО з розширенням їх можливостей. Серед цих можливостей слід виокремити: венчурне фінансування студентських проєктів, створення спеціалізованих майстерень для підготовки здобувачів через трансфер освіти та освоєння досвіду існуючого підприємництва до підприємця майбутнього.

Як свідчить освітня практика, у багатьох вітчизняних університетах вже склалися оптимальні умови для створення підприємництва. Пріоритетним орієнтиром такого продуктивного середовища є формування активної позиції здобувача – майбутнього підприємця. У цьому напрямі варті уваги наступні аспекти підготовки:

по-перше, – здійснення набору абітурієнтів з високими показниками знань у галузі природничих наук;

по-друге – розробка інтегрованих програм з природничих дисциплін з метою їх більш стислого вивчення (наприклад, за три роки);

по-третє, – практичне закріплення набутих професійних компетентностей завдяки вирішенню нових технологічних завдань на базі підприємства.

Особливу увагу при підготовці майбутніх підприємців слід приділити досягненню високого рівня природничих знань здобувачів, формуванню у них економічних умінь і навичок, комунікативної компетентності щодо організації команди, уміння працювати в колективі (софт-скиллс), ведення перемовин, а також здатності презентувати власну ідею та продукцію.

Наступним кроком у набутті майбутнім підприємцем практичного досвіду є допомога кафедри у створенні стартапу (власного або всередині підприємства). Як відомо, в університетах є здобувачі, які під час навчання вже працюють корпораціями в науці, набувають практичних умінь і навичок, необхідних для підприємницької діяльності та бізнесу.

Крім того, у деяких закладах вищої освіти вже створено навчально-ділові центри та професорські стартапи. Так, професора з науковим, індустріальним і економічним досвідом, з налагодженими контрактами з компаніями та іншими стартапами знаходять актуальні для ринку завдання й здатні їх вирішити. У перспективі, разом зі своїми здобувачами, вони можуть створити інші стартапи і стати бізнес-девелопментами. Відтак, перед університетами, зорієнтованими на розвиток підприємницької активності здобувачів, постають складні завдання коректного комплектування інтелектуальної власності професорів, створення інвестиційних активів і комунікаційно-фінансової інфраструктури.

Звідси механізмом розвитку університету, спрямованого на підготовку майбутніх підприємців, стає механізм венчурного фінансування. Доцільність його функціонування полягає в тому, щоб навчити здобувачів не тільки висувати нову ідею, а й створити оптимальні умови для її практичної реалізації. Насамперед, це використання фінансових фондів на структурування інтелектуальної власності, на перетворення розробки в стартап, на створення інвестиційних об'єктів, а також на роботу з мережами інших інвестиційних суб'єктів.

Новим форматом створення стартапів є «Стартап-студії», у яких окремі юридичні особи, створені університетом на конкурсній основі з технологічними партнерами і державного фінансування (грантів). Такі студії розвивають стартапи, використовують результати університетської науки, транслюють програми науковим групам, які займаються створенням нового бізнесу.

У цьому аспекті вартий уваги досвід зарубіжних університетів, де розроблено подібні програми за інноваційною моделлю, яка базується на триаді: «наукові дослідження – інновації – підприємництво». При цьому університетські венчурні фонди допомагають професору разом зі здобувачами юридично вірно організувати компанію, врегулювати питання співвідношення прав між університетом і професором.

Певна річ, при підготовці майбутніх підприємців, значна роль має належати самим підприємцям, зокрема наданні їм можливостей розробляти освітні програми, створювати майстерні з урахуванням специфіки підприємництва, а також впроваджувати наукові й технологічні розробки, виконані університетськими кадрами. У такий спосіб долаються стереотипи першочергового освоєння наук. Теоретичні, практичні та підприємницькі основи майбутньої професійної діяльності засвоюються паралельно вже на рівні бакалавріату. Для прикладу: паралельно з вивченням спецкурсу зі штучного інтелекту здійснюється освоєння ринку ритейлу.

Наразі у провідних українських ЗВО розробляються програми зі створення стартапів, у діяльності яких використовуються не лише результати університетської науки, а й транслиуються слушні ідеї науковим лабораторіям, діяльність яких спрямована на розвиток нового бізнесу. До таких програм залучаються відомі підприємства, що дає змогу здобувачам освоїти особливості професійної діяльності та роботи венчурних інвесторів. Тим самим у майбутніх підприємців виникає можливість пізнавати реалії сучасного бізнесу. Безперечно, така діяльність має пошукову спрямованість. Проте у студентських командах з'являється пропозиція вийти на перші продажі й освоїти підприємницький досвід, який передається науково-педагогічними працівниками та підприємцями (менторами, трекерами, наставниками, представниками бізнесу).

Отже, підготовку здобувачів до підприємницької діяльності доцільно здійснювати на основі діяльнісного підходу з інформаційною, консультаційною, науковою та фінансовою підтримкою. Освітній процес з формування професійних компетентностей у майбутніх підприємців варто починати з освоєння підприємницького досвіду наставників, складання бізнес-плану, прийняття технологічних рішень до їх ринкового втілення, тобто продовжувати у напрямі від практики до теорії. З цих позицій мають розроблятися проєкти й програми розвитку університетського підприємництва, організовуватись заходи з формування у майбутніх фахівців підприємницької активності та комунікативних умінь, необхідних для роботи в команді й встановлення доброзичливих стосунків з клієнтами, зокрема ділові ігри, кейси, тренінги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань «Управління та адміністрування» спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». URL : <https://mon.gov.ua>
2. Молдован А. До питання про підготовку майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до підприємницької діяльності в реаліях пост-індустріального суспільства. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*. 2019. № 33. С. 56–62. URL : <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/fcult/index>
3. Підготовка до підприємницької діяльності : збірник авторських розробок / за ред. Єршової Л. М., Сохацької Г. В., Шевчук Л. І., Шамралюк О. Л., Русланової Т. О., Горенкової О. І. *Інноваційна професійна освіта* : Електронне продовжуване видання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Житомир : Полісся, 2021. Випуск 1(1). 338 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/730564/1>
4. Солодкий М., Яворська В. Особливості підготовки фахівців підприємництва, торгівлі та біржової діяльності. *Економіка та суспільство* : електронний журнал. 2021. Вип. 29. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/540>

Лисак І. Ю.,
викладач кафедри мовної підготовки
та соціальних комунікацій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

BLENDED LEARNING: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ТА ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Заклади вищої освіти (ЗВО) прагнуть забезпечити ефективний, гнучкий, зручний та доступний навчальний досвід для задоволення потреб нового покоління студентів, які вступають до цих закладів. Особливо актуальним стає застосування нових методик та підходів у викладанні та вивченні іноземних мов у вищих навчальних закладах. Завдяки новітнім технологіям, зараз стає можливим створити інтерактивні курси, які включають в себе різноманітні матеріали, такі як відео, аудіо, тексти, завдання та тестування. Активно впроваджуючи нові технології в освітню систему України, перед викладачами та здобувачами освіти постає великий вибір різноманітних методів ефективного змішаного навчання.

Змішане навчання (Blended Learning або Hybrid learning, Flipping the classroom, Blended education) представляє собою підхід до навчання, який комбінує традиційні методи навчання з використанням технологій та онлайн-ресурсів. Цей метод може бути особливо корисним для викладання та вивчення іноземних мов, оскільки він надає різні можливості для покращення якості освіти.

Одним з основних переваг Blended Learning є забезпечення індивідуалізації навчання. Студенти можуть користуватися персоналізованими матеріалами та ресурсами, що дозволяє підлаштувати навчальний процес під їхні потреби та рівень знань. Крім того, використання інтерактивних вправ та спілкування в онлайн-форматі сприяє активізації мовної практики та розвитку комунікативних навичок.

Blended Learning також дає можливість просуватися у навчанні з різною швидкістю. Студенти можуть вчитися на своєму власному темпі, повторювати матеріал, що їм потрібно більше часу та вирішувати завдання на різному рівні складності. Це сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу та підвищує рівень розуміння та володіння іноземною мовою.

У вищих навчальних закладах Blended Learning може бути використано як у додаткових курсах для поглибленого вивчення мови, так і в основних програмах навчання. Впровадження цього підходу до викладання та вивчення іноземних мов допоможе забезпечити більш ефективне та індивідуалізоване навчання, що відповідає потребам сучасної освіти.

Описуючи метод змішаного навчання, можна виділити наступні можливості, які стають доступними для здобувачів вищої освіти:

Онлайн-ресурси для самостійного вивчення: Студенти можуть використовувати онлайн-ресурси, такі як мовні додатки, відеуроки та інтерактивні вправи для самостійного вивчення мови вдома. Це дозволяє їм працювати над навчанням в своєму темпі та відповідно до власного графіка.

Віртуальні класи та відеоконференції: Викладачі можуть використовувати віртуальні класи та відеоконференції для здійснення зв'язку зі студентами. Це особливо важливо для вивчення мов, оскільки це надає можливість практикувати мовні навички в реальному часі.

Оцінка та звітність в онлайн-середовищі: Використання електронних засобів для оцінювання може зробити процес оцінювання більш ефективним та об'єктивним. Онлайн-системи також можуть надати викладачам та студентам звіти про успішність та прогрес.

Співпраця та обмін досвідом: Викладачі можуть використовувати форуми, чати та інші засоби для співпраці та обміну досвідом між студентами. Це створює сприятливе середовище для спілкування іноземною мовою та взаємного навчання.

Адаптивність: Змішане навчання дозволяє викладачам адаптувати свої методи навчання до потреб кожного студента. Онлайн-ресурси можуть надавати індивідуалізовані завдання та вправи для кожного студента залежно від його рівня знань та потреб.

Сучасна платформа Moodle надає всі можливості для Blended Learning в умовах освітнього процесу, пропонуючи ряд функцій, що можуть застосовуватися для вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах. Організація уроку Blended Learning з іноземної мови може включати наступні етапи:

1. Підготовка до уроку: Використання ІКТ для створення та надання матеріалів, таких як відео, аудіо, презентації тощо, для ознайомлення учнів з новою темою. Створення цифрових онлайн-ресурсів, таких як групи на платформах для спілкування та обміну матеріалами (наприклад, Google Classroom, Moodle), де учні зможуть вивчати додаткові матеріали, спілкуватися один з одним із вчителем, задавати питання та отримувати фідбек.

2. Опанування основ нової теми: Викладач може організувати викладання матеріалу у форматі лекцій, але виокремивши ключові поняття, приклади та багаторазові завдання для виконання учнями. Використання технологій ІКТ, таких як інтерактивні дошки, проектори, комп'ютери, планшети тощо, для демонстрації матеріалу та практичних прикладів. Використання цифрових підручників, відеоуроків та інших онлайн-ресурсів для поглиблення знань учнів.

3. Взаємодія та спільна робота: Організація групових або парних завдань, в яких учні співпрацюють один з одним, використовуючи ІКТ для спілкування та обміну підказками та ідеями. Використання спеціальних комунікаційних платформ, таких як форуми, чати, відеоспілкування, для забезпечення взаємодії учнів та вчителя під час групової роботи.

4. Оцінювання індивідуальної роботи учнів: Використання ІКТ для проведення онлайн-тестів, опитувань, проектів або домашніх робіт, що дає змогу вчителю збирати, аналізувати та оцінювати роботу учнів. Застосування онлайн-сервісів для надання фідбеку та конструктивних порад для кожного учня окремо.

5. Підсумок уроку: Заключна частина уроку може включати повторення матеріалу за допомогою онлайн-ігор, квестів або розігрування рольових ситуацій, а також проведення колективної дискусії або круглого столу, використовуючи ІКТ для спілкування та обміну думками між учнями.

Ключовим аспектом використання підходу Blended Learning з іноземної мови є активне використання ІКТ, підвищення мотивації учнів до навчання, індивідуалізація та оптимізація процесу навчання у вищих навчальних закладах сучасної європейської держави – України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Singh, A., & Reed, C. (2001). A White Paper: Achieving Success with Blended Learning. Learning Circuits. URL : <https://www.learningcircuits.org/2001/feb2001/>

2. Bonk, C. J., & Graham, C. R. (2006). The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs. San Francisco: Pfeiffer.

3. Garrison, D. R., & Vaughan, N. (2013). Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines. San Francisco: Jossey-Bass.

4. Picciano, A. G. (2009). Blending with Purpose: The Multimodal Model. Journal of Asynchronous Learning Networks, 13(1), 7–18. URL : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ843410.pdf>

5. Rosell-Aguilar, F. (2018). The Handbook of Mobile and Blended Learning. London: Routledge.

Петухова І. О.,

*канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
педагогіки та соціології;*

Костевська Н. В.,

*старший викладач кафедри психології,
педагогіки та соціології,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ РЕЗИЛЬЄНТНОГО СУСПІЛЬСТВА

В умовах трансформаційних змін українського суспільства важливу роль відіграє формування стресостійкості громадян, розбудова резильєнтного суспільстві. З цією метою актуальності набувають принципи салютогенезу, нормалізації та легітимації.

Важливим принципом взаємодії з людьми, які долають наслідки впливу травматичних подій, є салютогенний підхід. Термін «салютогенез» походить від латинського *salus* (здоров'я) та грецького *genesis* (походження). Салютогенний підхід зосереджується на факторах що підтримують здоров'я та благополуччя людини, а не на чинниках, що спричиняють захворювання, є його причиною (патогенез). Патогенний підхід є важливим для розуміння перебігу захворювання. Це звичний принцип взаємодії, спрямований суто на виявлення порушень душевного здоров'я особистості чи її соціального оточення. Робота з людиною у такому підході зосереджена на виявленні порушень особистості та її життєдіяльності. При патогенному підході взаємодія з людиною, яка зазнала впливу травматичної події, спрямована на пошук у неї будь-яких порушень і відповідей на запитання: «Що з людиною не так?». Патогенний підхід протилежний салютогенному, при якому взаємодія спрямована на пошук відповіді на запитання «Що з людиною так, що допомагає їй долати?».

У 1979 році ізраїльський американський соціолог Аарон Антоновський уперше сформулював теорію «салютогенезу», провівши в Ізраїлі експеримент із жінками, які пережили нацистські концтабори Другої світової війни. У праці «Здоров'я, стрес і боротьба» автор уперше описав теорію «салютогенезу».

Салютогенний підхід у роботі з людьми, які зазнали впливу травматичних подій, – це принцип взаємодії з опорою на душевне здоров'я та фокусування уваги на шляхах відновлення, підтриманні благополуччя та зверненні до ресурсів людини (особистісні властивості та здібності, що є для людини цінними й допомагають адаптуватися до стресових ситуацій та успішно долати їх).

Наступними принципами формування резильєнтного суспільства є принципи нормалізації і легітимації. *Нормалізація* – принцип взаємодії з особою, яка зазнала впливу травматичних подій, що передбачає ставлення до різних реакцій людини як до нормальних реакцій на ненормальні події. Після того, як людина зазнала впливу травматичного стресу, їй часто незрозумілі власні психоемоційні переживання та соматичні відчуття, інтенсивність їх прояву може навіть лякати. Саме тому важливо зрозуміти, що це нормальна реакція на ненормальну життєву подію і так почувається переважна більшість тих, хто долає наслідки травми. Це розуміння дає сили для відновлення й подальшої нормальної життєдіяльності. Принцип «нормалізації» мають розуміти члени родини, друзі, колеги по роботі та всі, хто наразі взаємодіє з особами, що долають травматичну подію.

Легітимація – принцип, що передбачає визнання, підтвердження, дозвіл на прояв тих почуттів, які наразі наповнюють людину: не варто забороняти людині її почуття: це не дієво. Оточення людини, її родина, фахівці / фахівчині, які з нею взаємодіють, мають визнавати різні емоційні прояви та дозволяти їх проявляти, тож доречною буде фраза: «У моїй присутності можна ...».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макієнко Н., Гершанов О. Шлях до сцілення: основи роботи з наслідками травматичних подій. К. : 7БЦ, 2023. 120 с.
2. Петухова І. О., Заушнікова М. Ю., Клевець Л. М. Способи зниження рівня тривоги населення в умовах війни. *Вісник Національного університету оборони України. Збір. наук. праць*. Київ : НУОУ, 2022. Вип. 4 (68). С. 123–129 (фахова стаття). URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/download/262311/259004>

Сова М. О.,

*д-р пед. наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та соціології,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Створення систем оцінки якості освіти в університетах ґрунтується, насамперед, на результатах освітніх практик. До переліку їх показників як складових управління якістю освіти включено такі: набуття досвіду створення кейсів, спрямованих на формування self-компетенцій; впровадження моделей гібридного навчання; функціонування механізмів залучення роботодавців; організація проєктної діяльності. Такі кейси складають електронну методичну базу для використання практик й інструментів розвитку якості вищої освіти.

Розробку системи якості університетської освіти пропонується здійснювати за таким алгоритмом: постановка завдань, які передбачається вирішити через внутрішню систему оцінки якості (SWOT-аналіз, самооцінка); визначення оптимального підходу до «архітектоніки» внутрішньої системи якості освіти, наприклад: система Total Quality Management, для якої діє міжнародний стандарт ISO 9000:2000, ESG, European Standards and Guidelines, розроблений Європейською асоціацією з гарантії якості вищої освіти (ENQA); формулювання принципів роботи системи з визначенням кураторів процесу та вимірів успішності діяльності; налагодження діалогу із учасниками освітніх відносин, налаштованих на вирішення виникаючих проблем і покращення системи; вибір інструментів оцінки якості системи; апробація механізмів й інструментів системи якості освіти (моніторинг програм, ухвалення управлінських рішень, зворотній зв'язок); прийняття регламенту, наприклад: локальні акти з правилами щодо виконання проєкту.

Оптимальною умовою підвищення якості вищої освіти є організація проєктної діяльності. У вітчизняних університетах активно ведеться робота зі створення моделей проєктного навчання, розробки рекомендації щодо їх реалізації, аналізуються ризики їх впровадження в освітню практику.

Пропонується системний рівень організації наскрізної проєктної діяльності з першого до останнього курсу навчання, створюються портали з використанням цифрових систем для інформаційної підтримки проєктної діяльності в ЗВО. Організація проєктної діяльності здійснюється за нижче поданими моделями.

Модель, згідно з якою кейс представляється як модуль наскрізної проєктної діяльності, вбудованої в усі освітні програми. Сам модуль складається із двох частин. Обов'язкова частина другого курсу – дисципліна Основи проєктної діяльності. Акцент у кейсі робиться на системному описі підходу та на описі другого блоку варіативної частини, яка реалізується на старших курсах. Проєктна діяльність інтегрується у освітній процес через варіативну частину на старших курсах та магістратурі в межах проєктно-зорієнтованих дисциплін навчального плану, наприклад: дисципліну «Інструменти проєктної діяльності», навчальну та виробничу практики, курси, що реалізуються за договорами із зовнішніми організаціями, у тому числі через стажування в установах партнерів, а також стартап-проєкти.

Модель групової проєктної діяльності ґрунтується на включенні до навчального плану дисципліни «Основи проєктної діяльності» з першого по третій семестри. У першому семестрі вивчаються засади командної роботи; у другому – здійснюється розробка кейсів за реальними тематиками; у третьому – створюються більш тривалі групові проєкти з участю наставників. На старших курсах розробляються інтегровані проєкти, які можуть реалізовуватися як у межах одного факультету, так і між факультетами. Найбільш успішні проєкти продовжують реалізацію на базі бізнес-інкубатора.

Модель, заснована на включенні до навчальних планів проєктного модуля, який охоплює весь період навчання. У кожному семестрі він представлений конкретною дисципліною. Специфікою моделі є те, що для реалізації проєктної діяльності створюється навчально-наукова лабораторія, яка сприяє успішності цієї діяльності на початковому етапі реалізації. На третьому та четвертому курсах проєктна діяльність здобувачів відбувається у межах дослідницької роботи випускаючої кафедри згідно зі спеціальністю.

Модель, що передбачає здійснення проєктної діяльності як складової освітнього процесу, в якому дисципліни-проєкти реалізується у формі практичної підготовки на базі замовника проєкту. Постачальниками проєктних заявок виступають як профільні організації, так і університетський проєктний відділ, до якого входять представники університету та ринку праці.

Модель, що включає впровадження профільних проєктних дисциплін із залученням здобувачів у команди проєктів, які здійснюються науково-педагогічними працівниками за темами університету. Передбачається вивчення онлайн-курсів, наприклад, «Основи проєктного менеджменту».

Модель, яка побудована на основі включення до навчальних планів переліку дисциплін, розподілених по всьому періоду навчання та організації роботи здобувачів у міждисциплінарних командах. Організація проєктної діяльності здійснюється у чотири етапи: на першому етапі відбувається генерація ідей та ведеться навчання на вже існуючих конкретних кейсах; на другому – підключаються замовники проєктів з боку освітньої організації; на третьому – здобувачі допускаються до розробки проєктів замовників; на четвертому – здобувач обирає тематику для свого проєкту з кількох джерел від замовників або освітньої організації, а також може розробити проєкт самостійно. Особливістю даної моделі є створення структурного підрозділу – Школи проєктного навчання. Проєктна діяльність інтегрується в освітній процес через варіативну частину на старших курсах і в магістратурі в межах проєктно-зорієнтованих дисциплін, навчальної та виробничої практики та спецкурсів, які реалізуються за договорами із зовнішніми організаціями, у тому числі через стажування у партнерів і стартап-проєкти.

Найбільш поширеним варіантом є впровадження окремих елементів проєктної діяльності в освітніх практиках. Для прикладу: зміст дисциплін, онлайн-курсів, програм підвищення кваліфікації з проєктного управління; розгортання ІТ-платформи проєктної діяльності для організації конкурсів; залучення представників сектору економіки; створення спеціалізованих підрозділів; розробка локальної бази щодо організації освітнього процесу із включенням проєктної діяльності; проведення у межах проєктного модуля інтерактивних занять і тренінгів; функціонування механізмів зворотного зв'язку від учасників проєкту; формування індивідуальних освітніх траєкторій на основі освітнього запиту на виконання проєктів.

Наразі проєктне навчання шукає зовнішніх замовників і партнерів зі змістовними запитами. Зміст спільної діяльності включає: розробку дослідницьких програм, організацію та проведення досліджень, аналіз бази даних; створення експертно-консультаційного та освітнього супроводу; формування електронної методичної бази з новими кейсами та кейсотекою; мережеві заходи – конференції, експертні панелі, майстер-класи,

демонстраційні формати. Звідси важливим аспектом досягнення успішності проєктної діяльності виступає відношення зі стейкхолдерами та роботодавцями. До форм взаємодії входять: спільне формулювання вимог до компетенцій випускників; включення роботодавців до програми навчання; підвищення кваліфікації викладачів з урахуванням підприємства; участь стейкхолдерів в управлінні програмою; моніторинг компетенцій випускників відповідно до вимог ринку праці; фінансова підтримка здобувачів; ресурсна підтримка стейкхолдерів і використання їх матеріальної бази; спільні проєкти та організаційні структури; документальне оформлення партнерства.

Комунікативна взаємодія з сектором економіки, роботодавцями та стейкхолдерами виходить на новий рівень, зокрема: здійснюється аналіз кейсів, вирішуються проблеми, пов'язані із імпортозаміщенням. Відтак критеріями відбору кейсів є: взаємодія з стейкхолдерами – партнерами ІТ-сектору, з місцевими органами влади, партнерство з фондами; організаційні та фінансові моделі співробітництва; доказовість ефективності кейсів, підтверджена практикою. Індикаторами ефективності проєктної діяльності виступають: підвищення якості освіти; задоволеність стейкхолдерів; індикатор соціальної капіталізації; фінансові показники.

Для оцінки замовленого проєкту університети залучають роботодавця. У зв'язку з цим оцінка якості та результату реалізації проєкту може бути внутрішньою (здійснюватися університетом) та зовнішньою (оцінюватись замовником або інвестором). Тому в проєктній діяльності, що реалізується в освітньому процесі, є два результати: 1) «продуктовий результат», оцінку якого має провести замовник проєкту; 2) освітній результат, оскільки перед дисципліною, що містить проєктну діяльність та перед діяльністю всередині освітньої програми завжди ставиться завдання щодо формування компетенцій. Крім того, наставники та здобувачі здійснюють самооцінку проєктної діяльності, необхідну для підсумкових висновків про освітній продукт.

Ефективність реалізації проєктної діяльності полягає у встановленні системи комунікативної взаємодії із замовниками та зацікавленими сторонами, яка стимулює ЗВО до цієї роботи; створенні додаткових інструментів для формування індивідуальних освітніх траєкторій; виникненні додаткових можливостей для самореалізації здобувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі : Навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) за третім (освітньо-науковим) рівнем у галузі знань «Охорона здоров'я / уклад. Л. І. Васецька. 2-е вид., доповн. і перероб. Запоріжжя : ЗДМФУ, 2023. 145 с. URL : <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/18867/1/>
2. Вознюк О., Дубасенюк О. Перспективні напрямки підготовки майбутніх вчителів до інноваційної педагогічної діяльності. *Нові технології навчання* : збірник наукових праць / ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». К., 2020. Вип. 93. 184, [50–57]. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/32823/>
3. Інноваційні освітні технології : навчально-методичний посібник / упорядник Л. М. Прокопів. Івано-Франківськ, 2020. 172 с. URL : <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/2647/1/>

Тур О. М.,
*д-р пед. наук, професор,
Національний університет
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОСВІТЯН: ПОЛІЛІНГВАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У сучасному постіндустріальному суспільстві інтеграційні процеси зумовлюють появу складних багатопланових проблем, з-поміж яких особливо актуалізується проблема білінгвізму (двомовності, полілінгвізму, полігосся, тощо).

На сьогодні, за деякими даними, близько 70 % землян є білінгвами, або навіть мультилінгвами. З понад 200 країн світу майже у чверті з них люди говорять на двох мовах. Понад 56 % жителів Західної Європи, а це майже 450 млн., володіють двома мовами, а 28 % – трьома. Водночас кожні п'ять років кількість людей, що знають дві мови, зростає на 5 % [1].

До важливих чинників прояву полілінгвізму відносять : посилення ролі соціокультурного компоненту – вивчення культури інших країн та удосконалення вивчення своєї власної культури, участь у «діалозі культур»; створення єдиного освітнього простору (загальноєвропейського освітнього простору, міжнародного освітнього простору), і як наслідок, – прагнення людей до досягнення загальноєвропейського рівня володіння іноземними мовами і розвиток академічної мобільності студентів і викладачів; потреба в білінгвальному вченні як засобі професійної підготовки, що дає майбутнім фахівцям можливість реалізувати свій потенціал і активно працювати на світовому ринку, а також значне збільшення обмінів міжпрофесійного характеру; розвиток світового інформаційного простору, що визначає стрімке поширення таких сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, як телебачення і Інтернет, різних засобів масової комунікації; використання нових інформаційно-комунікативних технологій, розвиток дистанційної форми навчання та в режимі on-line та ін. [3].

Полігосся в нашій країні вимагає підвищеної уваги, що пов'язано, передусім, із задачами гармонізації міжнаціональних стосунків, забезпечення нових реальних умов для взаємодії, взаємозбагачення національних культур, побудови ефективної мовної політики в державі.

Термін «білінгвізм» походить від латинського *bi* – «подвійний» і *lingua* – «мова» [2, с. 122]. Білінгвізм науковці трактують по-різному: де-хто вважає, що людина двомовна, якщо здатна розуміти будь-яку мову (крім рідної) і читати цією мовою зі словником, інші переконані, що така людина повинна вільно володіти двома й більше мовами. Ф. Філін висунув компромісну точку зору та запропонував розрізняти вузьке і широке значення двомовності: «...у вузькому значенні ... це більш або менш вільне володіння мовами: рідною і нерідною; ... у широкому значенні – відносне володіння мовою, уміння в певному обсязі використовувати її у різних сферах спілкування» [4, с. 72]. Найбільш доцільним вважаємо розуміння білінгвізму як практику почергового використання двох мов у процесі спілкування тих самих індивідів.

У практичній підготовці майбутніх фахівців освітньої галузі виокремлюємо такі види білінгвізму: *рецептивний*, коли студент розуміє текст та висловлювання, але не володіє здатністю вимовляти слова і будувати мовленнєві конструкції; *репродуктивний*, коли студент може використовувати іншу мову в різних видах мовленнєвої діяльності (говорінні, слуханні, читанні), а також користується завченими мовними конструкціями; *продуктивний*, коли студент вільно користується іншою мовною системою.

О. Бондаренко пропонує свою класифікацію білінгвізму – природний, штучний, стихійний [1, с. 37]. Важливе значення у такому розмежуванні відведено родині, її діяльності, спрямованості тощо. *Природний білінгвізм* виникає, якщо в родині майбутнього фахівця освітньої галузі вже є носії різних мов; *штучний* – коли члени родини є носіями лише однієї мови, але бажають зробити нащадка двомовним; *стихійний білінгвізм* характеризується тим, що спілкування в родині відбувається однією мовою, а за межами родини функціонує інше мовленнєве середовище.

Дослідники вказують на те, що процес оволодіння нерідною мовою повинен базуватися на вивченні правил мови й навчанні мовленню. Разом із тим, основна увага має бути спрямована на навчання мовленню. Опанування майбутніми фахівцями освітньої галузі нерідною мовою – це не тільки накопичення мовного матеріалу в результаті добору лексичних одиниць і засвоєння граматичних форм, а перебудова мовленнєвих механізмів людини для взаємодії, а пізніше й паралельного використання двох мовних систем, що на початковому етапі потребує формування

навичок переключення з мови на мову, а пізніше – нейтралізацію однієї системи для створення більш комфортних умов функціонування іншої системи.

Із позиції розгляду мовлення як способу формування й формулювання думки виокремлюємо ступені полілінгвального стану майбутніх фахівців освітньої галузі: 1) нижчий ступінь – формування й формулювання думки засобами рідної мови з наступним перекладом висловлювання на нерідну мову; 2) проміжний ступінь – формування думки засобами рідної мови з наступним її формулюванням засобами нерідної мови; 3) ступінь полілінгвального існування – формування й формулювання думки одразу засобами нерідної мови.

Така динаміка білінгвального стану може бути використана в організації навчання майбутніх освітян нерідної мови в умовах багатомовності; вона допомагає розкривати особливості білінгвального стану суб'єкта діяльності, які враховуються і координуються у самому процесі формування білінгвізму. Крім того, означена концепція передбачає й нове осмислення мовного розвитку особистості, рівень якого визначається сформованістю усіх видів мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, слухання, письмо). Результативність мовленнєвої діяльності майбутніх фахівців освітньої галузі виявляється у її продукті і характеризується продуктивністю. Продуктивність визначається повнотою висловленої думки та її адекватністю усім необхідним для даної ситуації спілкування засобам і способам формування й формулювання думки.

Отже, розгляд білінгвального стану як процесу, у якому ступені білінгвізму – динамічні утворення, є не тільки основою моделі навчання мови в умовах полілінгвізму, але й важливим аспектом професійної підготовки майбутніх освітян, адже розвиток білінгвального середовища є ключовим чинником для успішної інтеграції в міжнародний освітній простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко О. Психологічне обґрунтування раннього білінгвізму. *Іноземні мови в сучасній школі*. 2022. № 1. С. 36–38.
2. Брицин В. М. Двомовність. Українська мова : енцикл. Київ : Вид-во ім. М. Бажана, 2001. С. 122.

3. Василенко В. А. Міжмовна інтеркомунікація у дискурсивній взаємодії. *Формування особистості громадянина та патріота в системі освіти України* : Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Запоріжжя, 9–10 жовт. 2014 р. / КЗ «Запорізький обл. ін-т післядипл. пед. освіти» ЗОР. URL : <https://drive.google.com/file/d/0Bxafe4Z-jwpUEl6UTFQOEIkVDg/view?pli=1>

4. Філін Ф. Декілька слів про мовну норму й культуру мовлення. *Питання культури мови*. 1996. Вып. 7. С. 68–75.

Наукове електронне мережове видання

УКРАЇНА І СВІТ: СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ БЕЗПЕКИ ТА СПІВПРАЦІ

**Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
з міжнародною участю**

24 листопада 2023 року

Укладач:

І. Г. Каницур

Відповідальний за випуск:

А. В. Лавренюк

Верстка:

Д. П. Завальницька

Здано до друку 28.12.2023

Друк. арк. 11,78

Замовлення № 1085

Підготовлено до друку редакційно-видавничим відділом

Державного податкового університету

08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022*